

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖMER FUÂDÎ
HAYATI, ESERLERİ, EDEBÎ KİŞİLİĞİ
VE
BÜLBÜLİYYE'SİNİN METNİ

84372

Arş.Gör. İlyas YAZAR

DANIŞMAN ÖĞRETİM ÜYESİ
Yrd. Doç. Dr. İlhan GENÇ

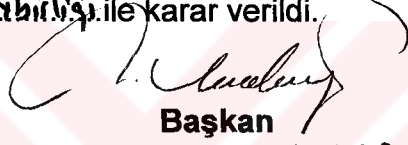
İZMİR
1999

T.C. YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün 14.6/1999 tarih ve 07...sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 9...maddesine göre, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi İlyas YAZAR'ın "Ömer Fuâdî Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Bülbüliyye'sinin Metni" konulu tezini incelemiş ve aday 22.9./1999 tarihinde saat.10.'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan ana bilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin Başarılı...olduğuna .Orbirliği ile karar verildi.

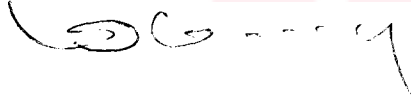

Başkan

Prof. Dr. Metin KARADAG

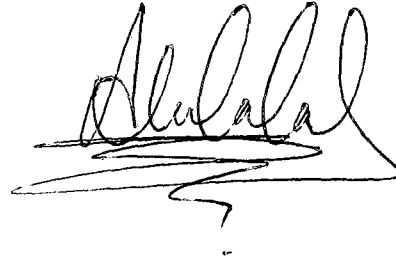
Üye

Yrd. Doc. Dr. İlhan GENÇ

Üye

Yrd. Doc. Dr. İlhan GENÇ

YEMİN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "**Ömer Fuâdî Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Bülbüliyye'sinin Metni**" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

13.09.1999

İlyas YAZAR

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR

Soyadı: YAZAR

Adı : İLYAS

Kayıt No :

TEZİN ADI

Türkçe : ÖMER FUÂDÎ HAYATI, ESERLERİ, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE BÜLBÜLİYYE'SİNİN METNİ

Yabancı Dil : ÖMER FUADI'S LIFE, HIS WORKS, HIS LITERARY PERSONALITY AND HIS WORK CALLED BÜLBÜLİYYE'S TEXT

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans Doktora Doçentlik Tıpta Uzmanlık Sanatta Yeterlik

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

Fakülte : -

Enstitü : EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : GENÇ, İlhan

Ünvanı : Yrd.Doç.Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI : IV+181

TEZİN KONUSU :

ÖMER FUÂDÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ İLE BÜLBÜLİYYE ADLI ESERİNİN EDİSYON-KRİTİK METNİ

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER :

1. ÖMER FUÂDÎ
2. BÜLBÜLİYYE
3. METİN
4. İNCELEME
5. EDİSYON KRİTİK

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.
HALVETİLİK

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER : (Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstrakt ve thesaurus'ları kullanınız.)

1. ÖMER FUÂDÎ
2. BÜLBÜLİYYE
3. TEXT
4. STUDY
5. EDICITION CRITIQUE

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.
HALVETİLİK

1. Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum. ■
2. Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir. □
3. Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir. □

Yazarın İmzası :

Tarih : 13.09.1999

ÖZET

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığımız bu çalışmada amacımız, Ömer Fuâdî'nin edebiyat dünyasındaki yerini ilmî çerçeve içinde belirlemek ve metin neşri yöntemlerini öğrenmektir.

Ömer Fuâdî 1560-1636 yılları arasında yaşamış Kastamonulu şair ve yazarlardandır. 76 yıllık hayatında kaleme aldığı otuza yakın eserde, sanatını topluma faydalı olabilmek için kullanmış mutasavvıf bir şairdir.

Edebî değeri bulunan eserleri arasında, tenkidli metnini hazırladığımız "Bülbüliyye" başta gelmektedir. Aşk ve vahdet temasının konu olarak işlendiği eserde, Bülbülün aşkından rahatsız olan kuşların, çeşitli iftiralarla, Bülbülü Hazreti Süleyman'a şikâyet etmeleri anlatılmaktadır. Edebiyatımızda bu türde yazılmış az sayıdaki eserden biri olan "Bülbüliyye" divan edebiyatını, tekke edebiyatı aracılığı ile halka yaklaştırması açısından da önemli bir yere sahiptir.

Beş bölümden oluşan tezin ilk bölümünde, Ömer Fuâdî'nin hayatı ve eserleri, ikinci bölümünde edebî-tasavvufî kişiliği, üçüncü bölümünde Bülbüliyye ile ilgili genel bilgiler, tespit edilen yazma nüshaların tavsifi ve değerlendirilmesi, dördüncü bölümünde tenkidli metin, son bölümünde ise bibliyografya verilmiştir.

ABSTRACT

The purpose of this study, which we prepared as a master thesis, is to determine the place of Ömer Fuâdî in literary world in scientific limits and to learn text publishing methods.

Ömer Fuâdî, who lived between 1560 and 1636, is a poet and an author from Kastamonu. He is a mystic poet, who used his art to be useful to the society in his nearly 30 works, which he wrote during his 76 year life.

Among his works, which have literary value, 'Bülbüliyye' whose critical text we prepared is the most important one. In the work, which is about love and unity, the birds, which are disturbed by the love of nightingale, completing the nightingale with various slanders to prophet Süleyman are told. Bülbüliyye which is one of the few works written in this kind, has got an important place since it made Classical Ottoman Poetry come closer to society through Tekke Literature.

The first part of this thesis, which has got five parts totally, is about his life and works, the second one is about his literary – mysticism character, the third one is about general information about Bülbüliyye, the manuscripts and their description and evaluation, the fourth one is about critical text and the last one is about bibliography.

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar ve Transkripsiyon İşaretleri.....	II
ÖN SÖZ.....	III
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM : HAYATI VE ESERLERİ	
A. Hayatı.....	8
1. Doğumu.....	8
2. Yetişmesi.....	9
3. Hizmetleri ve Vefatı.....	12
B. Eserleri.....	17
1. Menâkıb-ı şa'bân-ı Velî.....	19
2. Türbenâme.....	21
3. Risâle-i Virdiyye.....	21
4. Muslihu'n-Nefs.....	22
5. Risâle-i Halvet.....	22
6. Risâle-i Zikr.....	23
7. Beyân'ül-Esrâr.....	23
8. Risâle-i Sadeffiyye.....	24
9. Mecmûa-i İlâhiyyât.....	24
10. Kasîde-i Pendiyye.....	24
II. BÖLÜM: EDEBÎ-TASAVVUFÎ KİşİLİĞİ.....	26
III. BÖLÜM: BÜLBÜLİYYE	
1. Genel Bilgiler.....	38
2. Nüshaların Tavsifi.....	49
3. Nüshaların Değerlendirilmesi.....	52
IV. BÖLÜM: METİN.....	54
BİBLİYOGRAFYA.....	179

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
Ans.	: Ansiklopedisi
bkz.	: bakınız
Bl.	: Bölümü
C	: Cilt
c	: cüz
fsk.	: fasikül
H	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
İA	: İslam Ansiklopedisi
İ.H.Ktp.	: İI Halk Kütüphanesi
Ktp.	: Kütüphane
M	: Milâdi
S	: Sayı
s	: sayfa
TCYK	: Tarih Coğrafya Yazmaları Katalogu
TDEA	: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
yay.	: yayınları
yk.	: yaprak (varak)
Yz.	: Yazma

TRANSKRİPSİYON HARFLERİ VE İŞARETLERİ

ا	e, a	د	d	ض	z, d	ك	k, ñ, g
ب	b	ذ	z	ط	t	ل	l
ت	t	ر	r	ظ	z	ن	n
ث	s	ز	z	ع	°	م	m
ج	c	س	s	غ	ğ	و	v (o, ö, u, ü)
ح	h	ش	ş	ف	f	ه	h (a, e)
خ	h	ص	ş	ق	q	ی	y (ı, i)

ÖN SÖZ

Ömer Fuâdî 1560-1636 tarihleri arasında, Osmanlı döneminde bir kültür şehri olan Kastamonu'da yaşamış ve 76 yıllık bir ömre pek çok telif eser sığdırmış âlim ve şâir bir kişidir.

Edebiyat dünyasında yer alan bazı ansiklopedi ve antolojilerle araştırma, inceleme ve eleştiri kitaplarında Ömer Fuâdî ile ilgili değerlendirmelerde, daha çok "Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî, Bülbüliyye" adlı çalışmaları ve Halvetîliğin Şa'bâniyye kolunda, otuz üç yıllık mürşitlik dönemi dikkate alınmıştır. Biz bu çalışmamızda, mutasavvıf şairin hayatını her yönüyle bir bütün olarak ortaya koymaya çalıştık.

Ömer Fuâdî'nin hayatıyla ilgili olarak, döneminin ve sonraki devirlerin şuarâ tezkirelerinde her hangi bir bilgiye rastlamadık. Bu nedenle biyografisini ortaya koyarken eserlerinden, özellikle de menâkıbnâmeden önemli ölçüde yararlandık. Menâkıbnâmesi ile hayatı ve eserleri üzerine genel bir değerlendirme içeren iki yüksek lisans tezinin dışında, ilmî çerçevede yeterince tanıtılmayan Fuâdî'nin, yaptığımız bu çalışmayla edebiyat tarihimizdeki yerini almasına katkı sağlayacağımıza inanıyoruz.

Sanatında öğreticilik yönü belirgin olarak hissedilen Fuâdî'nin, devrin problemleri ve sosyal konularını içeren eserlerinin yanında, tasavvufî, didaktik bir fabl örneği olan Bülbüliyye ile tek kişi hakkında yazılan ilk menâkıbnâmenin yazarı olması da, bu konu üzerinde çalışmamızın ilgi çekici yönlerinden olmuştur.

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığımız bu çalışmadaki asıl amaç, ilmî metin neşrinin gerekleri olan nüsha tespitlerini yapabilmek ve tespit edilen nüshaların değerlendirilmesiyle de edisyon-kritik metodunu öğrenmek olduğu için, Bülbüliyye üzerinde bilimsel yöntemleri kullanarak üçüncü ve dördüncü bölümde ayrıntılı olarak durduk.

Çalışmamız, Ömer Fuâdî'nin kişiliğini her yönden etkilemesi bakımından yaşadığı devrin, sosyo-kültürel yapısının ve içinde bulunduğu

Halvetî geleneğinin ana çizgileriyle değerlendirildiği "Giriş" ile dört bölümden meydana gelmiştir.

Birinci bölüm Ömer Fuâdî'nin hayatı ve eserlerini içermektedir. Fuâdî'nin hayatı, doğumundan vefatına kadar üç alt başlıkta, eserlerinden ve dönemin kaynaklarından hareketle ele alınmıştır. Eserleri başlığı altında, sanatçının eserleri bir bütün olarak değerlendirildikten sonra Fuâdî'nin, devrindeki konumunu göstermesi açısından bazıları hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde sanatçının edebî-tasavvufî yönü, şiirlerindeki şekil, dil, üslûp ve muhteva özellikleri dikkate alınarak incelenmiş olup eserlerinden seçilen metinlerle somutlaştırılmıştır.

Üçüncü bölümde Bülbüliyye hakkında genel bilgiler verilerek eser incelenmiş ve yazma nüshaları tanıtılarak metni oluşturmada izlenen yöntemler üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde Bülbüliyye'nin edisyon-kritiği yapılan metni verilmiştir. Çalışmanın son bölümünü ise bibliyografya kısmı oluşturmaktadır.

Ayrıca şairin biyografisini hazırlarken, bu konuda yapılan çalışmalardan yaptığımız alıntılarda, zaman zaman okuma ve vezin kusurlarının bulunduğunu gözlemledik. Çalışmamızda kullandığımız alıntı metinlerdeki bu türden hataları, imkanlarımız ölçüsünde düzeltmeye çalıştık.

Tez çalışmamız sürecinde karşılaştığımız problemlerin çözülmesinde, bizlere yol gösteren, yakın ilgi ve teşviklerini gördüğüm değerli hocam Yrd.Doç.Dr. İlhan Genç'e şükranlarımı sunmayı bir borç biliyorum.

İlyas YAZAR

İzmir-1999

GİRİŞ

XVI. yüzyılın ikinci yarısı ile XVII. yüzyılın ilk yarısında yaşayan Ömer Fuâdî, Osmanlı pâdişahlarından III. Murad (1574-1595), III. Mehmed (1595-1603), I. Ahmed (1603-1617), I. Mustafa (İlki üç ay 1618; ikincisi 15 ay 1623), II. Osman (1618-1622) ve IV. Murad (1623-1640) dönemlerini görmüştür.

XVI. yüzyılın ikinci yarısında imparatorlukta başlayan gerileme, XVII. yüzyıla girerken sancılarını iyice hissettirmektedir. Bu yüzyıl, imparatorluğun kuruluşundan beri sürekli ilerleyen ve genişleyen yapının durduğu, hatta yer yer gerilemelerin görüldüğü bir döneme tanıktır. Genel durum itibarı ile sınırlardan gelen haberler pek iç açıcı değildi. Doğu'da İran, Batı'da Avusturya ve müttefikleri ile Akdeniz'de Venedikliler'le savaşlar bir türlü bitmek bilmiyordu. Karadeniz'de ise Kazaklar'ın görülmesi alışılmış olaylardan sayılmaktaydı.

İmparatorluk coğrafyasının sınırları ateş çemberi içindeyken, İstanbul ihtişamına bürünmüş, pâyitahtta "kadınlar saltanatı"ndan bahsediliyordu. Çocuk yaştaki şehzadelerin tahta çıkarılması, "vâlide sultan"ların hâkimiyetini tesis etmişti. Sonuçta, devlete bütünüyle sahip çıkabilecek dirayetli vezirlerin de olmaması nedeniyle, kamu düzeni sağlanamamış, rüşvetler "alenî" biçimde alınır satılır hale gelmişti. Anadolu'da ise valilerin isyan emareleri gözüküyordu. Çoğu zayıf ve tecrübesiz padişahların hüküm sürdüğü bu asırda "Devlet", her gün biraz daha sarsılmış, idare zayıflamış ve halkın feryatları artarak yükselmiştir.

Yüzyılın seyri içerisinde bir yandan değişen tahtın vârisleri, diğer yandan keyfiyete göre işbaşına getirilen sadrazam ve kaptan paşaların suiistimalleri –devlet işlerine ehil olmayışları- hânedan ve sadaret makamlarından, alt katmanlara doğru başlayan yozlaşmanın doğal sonucu olarak vergiler ağırlaşmış, hayat pahalılığı artmış, yapılan adaletsizlikler halkın yer yer kıpırdanmağa başlamasına sebep olmuştur. Sık sık sipahilerle yeniçeriler arasına sokulan fitne sonucu, İstanbul sokakları, kelle isteyenlerin feryatlarına bırakılıyordu. İlimiye sınıfının oportünist davranışları nedeniyle, medreselerdeki müderrislikler ise ulûfe gibi ehil olmayanlara dağıtılır hale gelmişti.

Memleketteki bu karışıklık ve kötüye gidiş, ancak Kuyucu Murad Paşa'nın çok şiddetli hareketleri sonrasında kısmen yatışmıştır. Murad Paşa'nın kanlı tedbirlerini, Köprülülerin dirayetli tutumları ve özellikle IV. Murad'ın sert önlemleri takip etmiştir. Fakat bu ve benzeri tedbirler süreklilik göstermemiş, yeni isyanların nüksetmesinin önüne geçilememiştir.¹

Devrin genel görünümüne imar çerçevesinden bakıldığında, İstanbul'daki saray ve köşklere yenilerinin eklendiği görülmektedir. Fizikî yapılaşmadaki bu gelişmelerin içeriğe de sirayet etmesi sonucu eğlencelerdeki artışlar, hânende ve sâzendelerin saray dışına çıkararak devlet ricâlinin malikânelerine kadar inmesi ve sıklıkla yaşanan "hal" ve "cülûs" çılgınlıkları devrin portresini ortaya koyuyordu. Bu yüzyılda "Devlet" in ne iç siyasette, ne de komşu devletlere karşı dış siyasette başarılı olduğu söylenebilir.

Dış siyasetteki başarısızlıklar, içerideki isyanlar, iktisâdi ve sosyal hayatın buhrana sürüklenmesi, XVI. yüzyılda yaşanan zaferlerle dolu, zengin ve ihtişamlı, debdebeli bir hayatın izlerini henüz tamamen silememiş, bunun sonucu olarak da XVII. yüzyılda edebî hayat canlı kalmıştır. XVI. yüzyılda Türk Edebiyatı'nı zirveye taşıyan Fuzûlî ve Bâkî, bu asırda da geçilmez şahsiyetler olarak kabullenilmiş iken yüzyılın başlarında Nefî (1572-1634)'nin kaside de yeni bir zirve oluşturduğu görülmektedir. Şeyhülislam Yahya Efendi (1552-1644) ise, yüzyılın gazel üstadı olarak kendisini kabul ettirmiştir.

Bu yüzyılda İran'daki zulümden Hindistan'a kaçarak orada yeni bir üslup geliştiren şâirlerin, edebiyatımız üzerinde tesirleri de görülmektedir. "Sebki Hindî" adıyla bilinen bu üslûpla şiir yazarlardan Nedîm-i Kadîm, Neşâtî-i Mevlevî, Fehîm-i Kadîm, Şehrî, Nâ'îlî-i Kadîm gibi şâirler, şiirlerine incelik ve derin hayaller katma noktasında başarılı bir grafik sergilemişlerdir.

XVII. yüzyılın başlarında yetişen Ganî-zâde Nâdirî ve Kaf-zâde Fâizî, Bâkî ile Nefî arasında bir köprü görevini üstlenmiştir. Bu asırda mesnevî tarzı ile ismi müşterek zikredilen Nev'î-zâde Atâî, Hamse'si ile bu tarzın üstadı olduğunu göstermiştir.

¹ Uzunçarşılı İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, C.III, Ank., 1973, s.335, 522

Nesir sahasında devrin kötü gidişatını sebep-sonuç ilişkisi içinde sorgulayarak çarelerini padişaha sunan Koçi Bey, sade nesrin temsilcisi sayılırken, Veysî ve özellikle Nergisî divan nesrinin en ağıdalı, en süslü örneklerini vererek, artistik inşaa sanatının üstatları ünvanına hak kazanmışlardır. Yine yüzyılın edebî çerçevesi içerisinde Evliya Çelebi, Kâtip Çelebi, Riyâzî, Güftî gibi tarih ve tezkire sahasında da önemli simaların varlığını zikretmek gerekir.²

Bu asırda devrin hükümdarları ve devlet büyükleri şiirle ilgilenmeye ve şâirleri himâye etmeye devam etmişlerdir. III. Mehmed, I. Ahmed, II. Osman ve IV. Murad gibi şair padişahların şiirleri, çoğunlukla şiir değeri az olan nazım parçaları olmaktan öteye gidememiştir. Devrin padişahlarının hiçbirisinin herhangi bir şâiri , bir Fatih, Yavuz yahut Kanuni'ye benzer bir şekilde desteklemediği ortadır. XVI. yüzyılın sonu ve XVII. yüzyılın başlarından itibaren gitgide ağırlığını artıran mutaassıp zümrelerin, şiire karşı bir hava oluşturmaya çalıştıkları görüşünün, devrin edebî yapısına yönelik ciddi bir değerlendirme olduğu kanaatindeyiz.³

XVII. yüzyıl edebiyatı, siyasi ve sosyal hayattaki sarsıntılara rağmen gelişmesine devam etmiştir. Bu asır gerek edebiyat, gerekse ilim dünyamızda büyük şahsiyetlerin yetiştiği bir devir olmuştur.⁴ Ömer Fuâdî de, padişahlarından bir kısmının şâir olup şiirden anlayan ve şâirleri koruyan, şeyhülislamlarının bile yüzyılın üstat şâirlerinden sayıldığı bir coğrafyada sadece şiirle yetinmemiş, nesir vâdisinde de hayli yol almıştır.

Ömer Fuâdî'nin hayatını bir bütün olarak etkilemesi bakımından, yetişme sürecinde önemli yeri olan "Halvetîlik" ve "Şa'bâniyye" kolu üzerinde kısaca durulması gerektiği kanaatindeyiz. Çünkü şâir, hayatının büyük bölümünü bu yapı içinde geçirmiş, kişiliği ve sanatı bu dairede tekâmül etmiştir.

Halvetiyye tarîkatı, adını kurucusu Ebû Abdillâh Siracüddin Ömer b. Ekmelüddin el-Lahcî el-Halvetî (ölm. H.750/M.1349 veya H.800/M.1397)'den almıştır. Kaynaklarda zikredildiğine göre Ömer Halvetî, amcası Âhi Muhammed b. Nur'dan ders almış, amcasının H.717/M.1317'de ölmesi üzerine onun yerine geçmiş,

² Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klâsikleri, C.5, İst., 1987, s.64-65.

³ Kortantamer Tunca, Nev'î-Zâde Atâyî ve Hamse'si, İzmir, 1997, s.10.

⁴ Öztuna Yılmaz, Büyük Türkiye Tarihi, C.5, İst., 1977, s.123-131.

Tebriz, Mısır, Hicaz ve Herat'ta tarikatını yayma çalışmalarında bulunmuştur.⁵ Hayatını çoğunlukla halvette geçirdiği için "Halvetî" lakabını alan Ömer Halvetî, Herat'ta vefat etmiştir. Halvetîlik, esas olarak tarikatın ikinci pîri olan Seyyid Yahya Şîrvânî (ölm. H.862/M.1457)'nin halifeleri tarafından İslâm âlemine yayılmıştır.⁶

Tarikatlar içerisinde şube ve kolu en fazla olan Halvetîlik, Türk insan ve cemiyetine, en çok tesir eden yönü ile dikkati çeker. Bu tarikat her sınıftan insana hitap eden ve mensupları arasında, muhtelif meslek erbabını görmek imkânı olan bir gönül ocağı şeklinde müşahede edilmektedir.⁷ Gölpınarlı, Halvetîliğin önemli bir özelliği olan, şube ve kol çokluğunu, tasavvuf erbabının "Tarikat Kuluçkası" yaklaşımıyla ele aldığını ifade etmektedir.⁸ Osmanlı Devleti'ni tarih sahnesine çıkaran kuvvetlerden biri olan tarikatları ve olumlu etkilerini inceleyen Hasan Küçük de, Halvetîliğin "durmadan çeşitli adlar altında yeni kollar halinde, her sınıf ve zümrenin dinî, psikolojik ve sosyal eğilimlerine uygun düşen prensipleriyle memleket sathına süratle yayılmasını ve hızla teşkilatlanmasını bilen bir tarikat" olduğunu belirtmektedir.⁹

Halvet, sözlükte büsbütün yalnız durmak, tenhada kalma, ıssız yer, ibadet, zikir, riyâzat ile meşgul olmak üzere تنها bir hücreye kapanma, halvete girme, hamamın özel bölmesi gibi anlamlara gelmektedir.¹⁰ Tasavvufta ise halvet, şeyhin emir ve rızası ile müridin, karanlık ve dar bir yere çekilip ibadetle vakit geçirmesi için kullanılır. Aynı zamanda Allah ile gizli konuşmak anlamına da gelmektedir.

Halvetiyye Tarikatı'nın özellikleri olarak, "Esmâ-i Seb'a" (yedi isim: Lâ İlâhe illallah, Allah, Hû, Hakk, Hayy, Kayyûm, Kahhâr), kalbi tasfiye, her an "Kelime-i Tevhid"i dilden düşürmeme, mâsivâdan uzaklaşıp Zikr-i Celâl ile meşgul olma sayılmaktadır. Halvetiyye zikrine istiğfar ve salavat ile başlayıp, yedi ismin ilkinin esrarının keşfinden sonra, diğerine geçmek suretiyle, zikirleri tamamlamak seyr u

⁵ Öztürk Yaşar Nuri, *Tasavvufun Ruhu ve Tarikatlar*, İst., 1990, s. 334; Eraydın Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İst., 1984, s. 236.

⁶ İz Mahir, *Tasavvuf*, İst., 1969, s. 168.

⁷ Öztürk Yaşar Nuri, *Kuşadalı İbrahim Halvetî*, İst., 1982, s. 26.

⁸ "Halvetîlik", I A, C.12, İst., 1968, s. 422-423

⁹ Küçük Hasan, *Tarikatlar*, İst., 1976, s.98.

¹⁰ Şemseddin Sâmî, *Kâmus-ı Türkî*, İst., 1989, s.587; Devellioğlu Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ank., 1997, s.320.

sülûkun manevi bir kanunudur. Bu şekilde menzilleri geçip mertebeleri tamamlayan bir mürid, hilafet makamına yükselerek, insanları irşad etme hakkını elde eder.¹¹

Halvetiliğin ikinci piri Seyyid Yahya Şirvânî'nin irtihalinden sonra tarîkatın Ruşeniyye, Cemaliyye, Ahmediyye ve Şemsiyye kollarına ayrıldığını ve bu kollardan da bir hayli şubenin ortaya çıktığını görüyoruz.¹²

Ömer Fuâdî'nin de müntesibi olduğu Şa'bâniyye, Halvetîlik tarîkatının Cemâliyye kolunun en önemli şubesidir. H.976/M.1568'de ölen Şeyh Şa'bân-ı Velî tarafından Kastamonu'da kurulan tarîkat (kol) özellikle Orta Anadolu'da büyük bir mânevi tesir bırakmış ve önemli bir maneviyat kalesi haline gelmiştir. Halvetîlik silsilesi konusunda önemli bir eser olan "Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye"de Şa'bâniyye ve kurucusu hakkında şu bilgiler kaydedilmektedir:

"Halvetiyye kollarının kurucuları arasında hürmete değer bir yeri olan ve evvelden beri Kastamonu'da Hazreti Pir unvânı ile anılan Şeyh Şa'bân-ı Velî, İstanbul'a gelerek şer'î ilimlerde olgunlaştıktan sonra memleketine dönerken Bolu'ya uğramış ve Cemâliyye halifelerinden Hayreddin Tokâdî ile karşılaşmış ve ona hizmet etmiştir. Bu zatın manevi terbiyesi altında seyr ü sülûkunu tamamlayarak hilafet almış, irşad ile görevli olarak Kastamonu'ya gelmiş, önceleri Hünsâ'lar camiinde vaaz ve nasihate başlamış, sonra da Hisarardı mahallesine yerleşerek Halvetî tarîkatına mensup olan Şeyh Sünnetî Efendi tarafından yaptırılmış olan dergâhta tarîkatını yaymaya çalışmış, irşad halkasından pek çok kemal sahibi ârif ve halifeler yetişmiştir. H.976'da vukû bulan vefatı üzerine adı geçen dergâhta toprağa verilmiştir. Çok büyük şöhreti bulunan tarîkatı Fas ve Hicaz'a kadar yayılmıştır."¹³

Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin geniş halk kitleleri üzerindeki manevi tesiri günümüzde de devam etmektedir. Çalışmalarımız esnasında, zaman zaman bu bölgeye gittiğimizde halkın, türbe ve yanındaki camiye hizmette yarıştığına, dışardan gelen ziyaretçi akınının çokluğuna şahit olduk. Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin, tekke ve mescidine hizmet edenlere, ya da kendisini ziyarete gelenlere, Hızır Aleyhisselâmı göndererek onların dileklerini yerine getirdiği inancı buna sebep olarak gösterilmektedir. Yine halk üzerindeki hâkim inanca göre, Kastamonu'daki Şeyh Şa'bân-ı Velî ve

¹¹ Eraydın, a.g.e., s. 238.

¹² Uludağ Süleyman, "Halvetiyye", TDV İA, C.15, İst., 1997, s.392-395

Ankara'daki Hacı Bayrâm-ı Velî varken bu iki şehre düşman giremezmiş. Nitekim Anadolu'nun birçok yerleri işgale uğradığı halde, bu iki şehrin korunmuş olmasının sebebi, halk inancında bu velilere bağlanmaktadır.

Şa'bâniyye Anadolu'da hakim olmakla birlikte, özellikle İstanbul'da yaygınlık kazanmıştır. Osmanlı sultanlarının on altısının Halvetî olması ve İstanbul'da yetmiş yakın Halvetî tekkesinin bulunmasına karşılık, Şa'bâniyye kolunun aynı şehirde yirmi beş tekkeye sahip oluşu, bu şubenin nüfuzunun boyutlarını ortaya koymaktadır.¹⁴

Şa'bân-ı Velî'nin Halvetiyye tarikatında kurmuş bulunduğu koldan, zamanla yeni şubeler ve kollar da türemiştir. Halvetîlik silsilesini Şa'bân-ı Velî'ye kadar getiren Vicdâni, aynı zamanda O'nun Nakşibendi olduğunu da belirtmektedir.¹⁵ Şa'bân-ı Velî'den Ömer Fuâdî'ye kadar tekkede şeyh olan zatlar şunlardır: Kastamonulu Şeyh Osman Efendi (ölm. H. 976), Kastamonulu Şeyh Hayreddin Efendi (ölm. H. 986), İskipli Şeyh Abdülbâki Efendi (ölm. 997), Kastamonulu Şeyh Muhiddin Efendi (ölm. H. 1012),Kastamonulu Şeyh Ömer Fuâdî Efendi (ölm. 1046).¹⁶

Şa'bâniyye kolu ile ilgili olarak yazılan en önemli eser, Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin halifesinin halifesi Şeyh Ömer Fuâdî Efendi tarafından derlenip yazılan "Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî"dir. Şa'bân-ı Velî'nin on beşinci post-nişini olan Şeyh Muhammed Sa'id Efendi tarafından H.1294'te Kastamonu Matbaası'nda basılan eserde Ömer Fuâdî, Pîr'in dönemine yakın kuşaktan olması nedeniyle, muhtemel değişikliğe uğrayabilecek rivayetlerin zuhurunu büyük ölçüde önlemiştir.

Ömer Fuâdî, Şa'bân-ı Velî'den başlayarak kendisine kadar, âsitânede şeyh olanların hayatlarını, menkıbelerini ve Şa'bâniyye ile ilgili rivayetleri "Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî" adlı eserinde ayrıntılı olarak ele almıştır. Eserde, Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin şeyhi Hayreddin Tokâdî'nin, Çelebi Sultan Aksarayî'nin halifesi olduğu ve silsilenin Hz.Ali'ye kadar yürütüldüğünü görmekteyiz.¹⁷ Çalışmamız esnasında bu eserden geniş ölçüde yararlandık. Amacımız değişik manzaralar arz eden devrin genel yapısı içinde Fuâdî'nin yerini tespite yöneliktir.

¹³ **Sâdık Vicdâni**, Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye, (Haz. **Gündüz İrfan**, İst., 1995, s. 210-211)

¹⁴ **Abdulkadiroğlu** Abdulkerim, Halvetîlik'in Şa'bâniyye Kolu Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Külliyesi, Ank., 1991, s. 26.

¹⁵ **Sâdık Vicdâni**, a.g.e.,s. 211.

¹⁶ Şeyh Abdurrahman Efendi'nin Vasiyeti , Kastamonu İ.H. Ktp., Yz. no: 3670/13, yk. 279b.

¹⁷ **Ünver İsmail**, "Halvetîlik", Türk Ans., C.30, Ank., 1981, s.180.

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYATI VE ESERLERİ

A. HAYATI

Ömer Fuâdî, Şa'bân-ı Velî'den sonra silsilenin beşinci şeyhi olarak posta oturmuş ve H.1046/ M.1636'da vefat etmiştir. Halvetîlik tarikatının Şa'bâniyye kolunun silsilesi içerisinde H.1274/ M.1857'de vefat eden Ömer Fuâdî-i Sâni ile karıştırılmamalıdır. Ömer Fuâdî-i Sâni, Geredeli Aziz olarak bilinen ve silsilenin on dördüncü postu olan Şeyh Halil Efendi (doğ.1200/1785 – ölm.1259/1843)'nin yetiştirdiği halifelerden olup İstanbul Sofular'daki Ekmel dergâhında çalışmalarını sürdürmüştür.¹⁸ Çalışmamızın konusu olan Ömer Fuâdî, 16-17. yüzyıllarda yaşamış Kastamonulu şâir, yazar ve mutasavvıflarımızdan biridir.

Hayatı ve kişiliği ile ilgili olarak yaşadığı asırların ve sonraki yüzyılların suarâ tezkirelerinde herhangi bir kayda rastlanılamamaktadır. Bu nedenle şâirin hayatı hakkında ayrıntılı ve sağlıklı bir bilgiye sahip değiliz. Bu çalışmayla, imkanlarımız ölçüsünde bu dönemin kaynaklarını taramayı ve Fuâdî'nin, eserlerinden hareketle biyografisini ortaya koymayı hedefledik.

1. Doğumu:

Ömer Fuâdî H.966/ M.1560 yılında Kastamonu'nun merkez ilçesi Musafakih mahallesinde dünyaya gelmiştir.¹⁹ Fuâdî'nin doğum yeri kaynaklarda genellikle Musafakih mahallesi olarak ifade edilmişse de, bazı şer'iyye sicillerinde Tahirfakih mahallesi kaydı görülmektedir.²⁰ Bu iki mahallenin birbirine yakın olması nedeniyle aile çevresinin bu mahallelere dağılmış olması mümkündür. Bu konuyla ilgili olarak Fuâdî, Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî adlı

¹⁸ **Abdulkadiroğlu** Abdulkerim –**Tatçı** Mustafa, Divan, Mustafa Rûmî Efendi, Ank., 1998, s.IV-V.

¹⁹ **Abdulkadiroğlu**, Halvetîlik'in Şa'bâniyye Kolu Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Külliyesi, s.61; **Demircioğlu** M.Ziya, Kastamonu Evliyalari, Kastamonu, 1962, s.26; Bununla birlikte Fuâdî'nin doğum tarihi kesin olarak belirlenememiştir. H.966 tarihi her ne kadar pek çok kaynakta ifade edilmişse de, şu eserlerde şâirin doğum tarihiyle ilgili herhangi bir kayıt yer almamaktadır: **Mehmet Behçet**, Kastamonu Âsâr-ı Kadîmesi, İst., 1341, s.93; **Ozanoğlu** İhsan, Kastamonu Kütüğü, İst., 1952, s.84; "Ömer Fuâdî" TDEA, C.7, İst., 1990, s.181. Ayrıca İhsan Ozanoğlu, Şaban-ı Veli Menâkıbı adlı eserinde Fuâdî'nin doğumuyla ilgili olarak Bursalı Mehmet Tahir'in Osmanlı Müellifleri'nde H.960 tarihinin kayıtlı olduğunu belirterek bu bilginin kaynağının da Demircioğlu ailesi olduğunu ifade eder. Oysa ki bu eser üzerindeki araştırmamızda Fuâdî'nin doğumuyla ilgili herhangi bir kaydın yer almadığını, sadece ölüm tarihi ve eserlerinin verildiğini tespit ettik. (**Bursalı Mehmed Tahir**, Osmanlı Müellifleri, C.I, İst., 1333, s.118-119.)

²⁰ **Ozanoğlu** İhsan, Şaban-ı Veli Menâkıbı, Kastamonu, 1967, s.15; Ayrıca 1115 tarih ve 110 sayılı şer'iyye sicilinin 23.kaydı, 1117 tarih ve 424 sayılı şer'iyye sicilinin 138. kaydında Fuâdî'nin Tahirfakih mahallesinden olduğu kaydı yer almaktadır.

eserinde Musafakih mahallesinde doğduğunu ifade etmektedir. Babası Şa'bân-ı Velî fukarasından Himmet Dede'dir.²¹

Ömer Fuâdî'nin ailesi ile ilgili ayrıntılı bilgiye sahip değiliz. Sadece Osmanlı Müellifleri'nde eserlerinin ardından belirtilen "... maḥdūm-ı ʿālîleri Ḳalbî Efendinün baʿzî eşʿārını ḥāvî olan büyük mecmû'a (Yaḥyâ) Efendi kütüphânesindedür." ²² ifadesinden Kalbî Efendi isminde bir oğlunun olduğunu öğreniyoruz. İhsan Ozanoğlu da Kalbî'nin, Ömer Fuâdî'nin oğlu olup âlim ve şâir bir kişi olduğundan bahsetmektedir.²³

2. Yetişmesi:

Ömer Fuâdî'nin düzenli bir tahsil ve terbiye gördüğü hayatının seyrinden ve meydana getirdiği eserlerinden anlaşılmaktadır. Fuâdî, ilk çocukluk yıllarını Şeyh Şa'bân-ı Velî gibi bir mutasavvıf zâtın sohbet ve irşatlarında bulunarak geçirmiştir. Şa'bân-ı Velî M.1569 yılında vefat ettiğinde dokuz yaşlarında bulunan Fuâdî, cenaze merasimini şu şekilde tasvir etmiştir:

" şabî oğlancık iken peder merhum namazlarına iletmiş idi, bi'lmuvâcehe gördüm. Bu kadar zaman ʿuzletde olmakla ḥalk gözinden ğā'ib olan şultān-ı mülk-i ʿālem-i ğayb u melekūt bu hey'et ü ḥāletle ḳapudan taşra zāhir olduklarında ḥalka řevk u ḥarāret ve zevḳ ü ḥālet ğalebe etmegin kimi şafā ile ḥayḳırup kimi ḥarāretle ağlayup bir şadā-yı ḥāy u hū ve bir nidā-yı yāhū zāhir ü peydā oldu ki ḳalemle taḥriri ve kelāmıla taḳriri ḳābil degildür..." ²⁴

Fuâdî, ilk tahsilini Kur'an mektebinde yaptıktan sonra medreseye girerek tahsilini burada tamamlamıştır. Arapça ve Farsça'yı bu dillerde ilmî, edebî ve tasavvufî eserler verecek düzeyde öğrenmiştir.²⁵ Eğitim hayatını içeren dönemini Menâkıbnâme'de "... önceleri yüksek memuriyet ve makamlara

²¹ **Abdulkadiroğlu**, Halvetîlik'in Şa'bâniyye Kolu Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Külliyesi, s.61.

²² **Bursalı Mehmed Tahir**, a.g.e., s.119.

²³ **Ozanoğlu**, Kastamonu Kütüğü, s.77.

²⁴ **Ozanoğlu**, Şa'bân-ı Velî Menâkıbı, s.14.

²⁵ **Demircioğlu Ziya**, Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Postnişinleri, Kastamonu, 1983, s.20.

hevesle aklî ve naklî ilimleri tahsil ettim.”²⁶ şeklinde ifade eden Fuâdî, görüldüğü gibi bu dönemde yüksek mevkiler peşindedir. Gençlik hevesiyle dolup taşıdığı bu süreçte, Şa'bân-ı Velî hazretlerinin seccadesinde irşat vazifesini gören zat "mürşid-i kâmil" düşüncesiyle Şeyh Abdülbâki Efendi'ye intisap eder. Bu intisabını Menâkıbnâme'de kendisi şöyle ifade eder:

“ Ben Kastamonu'da yüksek memuriyet ve makam hevesiyle aklî ve naklî ilimler tahsil ettim. Lakin, kalp âleminde ruh makamından tahsil ve tekmil olunan ledünnî ilme meylim ve talebim yoktu. Allah'ın hidayeti ve zahiri ilim kuvvetiyle gafil kalbime safa ve ruhuma cila gelerek ilâhî cezbe zuhur etti. Terk ve fena tarafına meylim arttı. Vahdete çekilerek kesreti attım. Nice zaman kendi halimde kaldım. Küreli Mehmed Çelebi ve Abdülbâki Efendiler gibi şeriat ve tarîkat kitaplarını okudum. Fakat, müşkilâtım kitap ve risâle ile halledilemedi. Mürşid-i kâmile hizmet etmeyince geçitlerden geçmeye imkân yoktu...”²⁷

Yine Menâkıbnâme'den anladığımızı göre Abdülbâki Efendi, İskilipli olup “Acem Alisi” lakabıyla anılan, diyanet ve kıyasette ünlü, ârif bir kişinin oğludur. İran'dan Anadolu'ya göç eden ve Çorum civarında “nâ-mağlup” olmakla bilinen ünlü acem pehlivanı, İstanbul'a giderken Abdülbâki Efendi'nin babası Ali ile güreşir. Bu güreşte Ali, acemi yenerek bu lakâbı alır. Abdülbâki Efendi de babası gibi güreşçilik yeteneğine sahip bir kişi olmakla birlikte O, bu yeteneğini nefsiyle mücadeleye sarfetmekte ve nefesine karşı gâlip gelmektedir. Tek gözü ile dünyasını aydınlatan Abdülbâki Efendi, muasırları arasında hatırı sayılır âlimlerden birisi olarak tanınıyordu. Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin: “Abdü'l-Bâkî'nün bir gözi daği olaydı mütalâcâda ve ma'ânî-i dağîkayı istihrâcda kitabı delûp öte yanına geçer idi” dediği rivayet olunmaktadır.²⁸

Kalbindeki sıkıntıları gidermek için Abdülbâki Efendi'ye, o sırada İskilip'te olması nedeniyle ulaşamadığını belirten Fuâdî, ruhunda yaşadığı büyük değişimi:

²⁶ Yazar Nihal, Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme, Ank., 1985, s.45.

²⁷ Ozanoğlu, Şa'bân-ı Velî Menâkıbı, s.145-146.

²⁸ Yazar, a.g.e., s.230.

“Mekteb-i ʿaşkda yine tekrar elifden başladım”²⁹

demek suretiyle ifade ederek, içinde gitgide yanan aşk ateşine daha fazla sabredemez. Bunun üzerine Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin halifelerinden meşhur Hacı Dede'ye halini arz eder. O da bu hâlin kısa sürede halledilemeyeceğini, zamana ve tedrice ihtiyaç olduğunu, mâsivâyı terk ederek tarîkâta girmesini ve böylece mücahede ile hâlinin düzeleceğini ifade eder. Bu sırada duyduğu heyecan ve çektiği ızdırap onu aceleye sevk etmekte ve Hacı Dede'den irşad niyaz etmektedir. Dede Efendi'nin tez elden irşâda âciz olduğunu ifade etmesi üzerine ondan ümidini kesen Fuâdî, Nureddin-zâde halifelerinden Himmet Efendi'ye hâlini arz eder. Himmet Efendi de elem ve ızdırap çekmenin cezbe alameti olduğunu ve tecelliyâtın zuhuruna vasıta olacağını belirterek Hacı Dede gibi menfi bir cevap verince Fuâdî, Ilgaz Dağı'nda bulunan Benli Sultan ocağına giderek hazretin oğlu ve halifesi Mahmut Efendi'ye hâlini arz eder. Mahmut Efendi de, Hacı Dede ve Himmet Efendi gibi O'nun derdine derman olamaz.

Yine kendi ifadesiyle Ömer Fuâdî, elinden tutup kendisine rehber olacak bir kimse bulamayınca, bu deritten kurtulması için Allah'a yalvarmaya başlar. İşte tam o sırada “rahmânî Hızır ve ruhânî tabip Abdülbâki Efendi bu hasta hâlin imdadına Hızır gibi yetişir.”³⁰ Fakat kendisiyle görüşemeyince Cuma günü camide vaazını dinler ve içindeki fırtınaların kısmen dindiğini, “bir miktar müşkülünün hallolduğunu” beyan eder. Yedi iklimi gezse de istediğinin Abdülbâki Efendi olduğunu anlayarak “sıdk u sadakate” bu veliye intisâb eder.

Abdülbâki Efendi, Fuâdî'nin duygularının sükûna ermesinde ve kendisine intisâbı konusunda Hacı Dede, Himmet ve Mahmut Efendilerin gösterdiği aczi ve tereddüdü göstermemiş, “hakikat âleminde mevsûf olan bâki meyden” Fuâdî'ye “bir kâse saf şarap” vererek, onun gönül ve ruh alemindeki elem ve kederlerine kâfi derecede şifa olmuştur. Fuâdî, hayatının bu devresinde Abdülbâki Efendi gibi bir mürşitle tanışmamış olsaydı ilâhî aşkın ateşiyle meczup olabileceğini ifade etmiştir:

²⁹ Ömer Fuâdî, Muhtasar Manâkıbnâme, Kastamonu İ.H.Ktp., Yz. No:3676/1, yk.87a

³⁰ Ozanoğlu, Şa'bân-ı Velî Menâkıbı, s.146.

“Der-i āšnāyı ol dem taşradan bī-ġāne şansunlar
°Acep zībā-revişdür °ākıl ol dīvāne şansunlar”³¹

diyerek gönül dünyasında, manevî keşfin meydana getirdiği sırları halktan sakladığını belirtmektedir. O'nun, önce Abdülbâki Efendi ve sonrasında Muhiddin Efendi'nin rahle-i tedrisinden geçerek yetiştiği bu süreçte derdini mürşidinden, hâlini Allah'tan başka kimsenin bilmediğini ve bu halde dergâhta hizmette kaldığını yine Menâkıbnâme'deki şu söyleminden anlıyoruz:

“Ben belā şahrāsınuñ Mecnūnı iller bī-ħaber
Leyliyi Mevlāya tebdīl itdüm iller bī-ħaber”³²

Şa'bâniyye'nin üçüncü post-nişini olan Abdülbâki Efendi'ye 27 yaşlarında intisab eden ve şeyhinin izniyle evlenen Ömer Fuâdî, dergâhın hitabet hizmeti ile meşgul olmuş ve üç yıllık hizmetinin ardından Abdülbâki Efendi'nin H.998/M.1589 yılında İskilip'te irtihali üzerine, dördüncü "post-nişin" olan Küreli (Araç'ın Demir Küresinden) meşhur âlim Muhiddin Efendi'ye intisâp eylemiş ve seyr ü sülûkunu bu veliden tamamlamıştır.³³

Fuâdî'nin yetişme sürecinde Abdülbâki Efendi ile Muhiddin Efendi'nin önemi oldukça fazladır. M.1587 yılında intisab ettiği Abdülbâki Efendi'nin M.1589'da vefatı ile yetişme süreci, aynı yıl yerine geçen Muhiddin Efendi ile devam etmiştir. Toplam on yedi yıllık müridlik hayatı, M.1604 yılında Muhiddin Efendi'nin vefatıyla noktalanmış ve bu tarihte Şa'bân-ı Velî dergâhına şeyh olarak seçilmiştir.³⁴

3. Hizmetleri ve Vefatı:

Şa'bâniyye tarikatına girmeden önce “müfti müsevvidliği” görevinde bulunan Ömer Fuâdî, bu yıllarda fıkıhla da yakından ilgilenmiş ve çevresini aydınlatma gayreti içinde olmuştur. Bu devresini “kesret âlemi” olarak değerlendiren mutasavvıf şâir, bu süreçteki görevini: “... terk ü tecerrüd

³¹ Yazar, Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme, s.239.

³² Ömer Fuâdî, Muhtasar Menâkıbnâme, yk.84a

³³ Akyurt Yusuf, Resimli Türk Abideleri Kastamonu Şehri, C.XII, Ank., 1944, s.75-77. (TTK Ktp., Yz.No: 606.)

°āleminde üç yıldan ziyāde mücāhede idüp keşf-i ma°nevī yüzinden maķām-ı cem kuvvetiyle vahdet-i haķıkiyyeye irişüp °uzlet ü vahdetde iken cemü'l-cem āsārı ve tecellīsī zuhūr idüp fark-ı şāni ve keşretde vahdet hālinüñ şuhūdiyle keşret-i şuveriyye °ālemine düşüp Kaşamonuda onyedı yıl müftīlerde °ilm-i fıkh kuvvetiyle hıżmet-i kitābetde ve Şa°bān Efendi Hāzretleri cāmi°inde hey°et-i hitābetde olup..."³⁵ sözleriyle ifade etmektedir.

Ömer Fuādī'nin, tarıkata intisabından sonra sorumlulukları daha da artmıştır. O'nun zamanında Halvetiliğin Şa'bāniyye kolu hayli inkişāf ettiğinden, pek çok kişi bu tarıkata intisap etmiştir. Bütün Kastamonuluların sevgi ve saygısına mazhar olan Fuādī'nin cuma günleri, selefleri gibi, Şa'bān-ı Velī camiinde halka verdiği vaazlarda İslām Dini'nin yüceliğini, ibādet ve muāmelātla ilgili meseleleri halkın anlayacağı bir dille izaha çalıştığı sohbetleri, büyük bir ilgiyle takip edilmiştir. Kastamonu'daki şöhreti kısa zamanda, çevre kazalarda da duyulunca insanlar, kendini görmek ve ilminden istifade etmek üzere dergāha ziyaretlerde bulunmuşlardır.³⁶

Kaynaklarda ifade edildiğine göre Fuādī, engin bilgisi ve ateşli hitabetiyle cemaati ve kendisiyle görüşen insanları oldukça etkilemiş ve böylece zahiri ilimlerde herkes tarafından saygı duyulan bir şahsiyet olarak tanınmıştır. Özellikle fıkıh ve fetvāda memleket çapında şöhret olduğu belirtilmektedir.³⁷ Kissling, Şa'bāniyye'yi tarihsel gelişimi içinde değerlendirdiği eserinde, özellikle Fuādī'nin Menākıbname ve Türbenāme'sinden geniş biçimde yararlanmış ve Fuādī döneminde yapılan hizmetlere de yer vermiştir.³⁸

Ömer Fuādī'nin dergāhta şeyh olarak kaldığı süre içinde en önemli hizmetlerinden biri, Şeyh Şa'bān-ı Velī'nin kabrine bir türbenin yapılmasına öncülük etmesi olmuştur. Bu hususta olgunluğunu ve derecesinin yüksekliğini

³⁴ Şeyhi Mehmed Efendi, Vekāyiü'l Fudalā, (Haz.:Özcan Abdülkadir, Şakāiku'n-Nu'māniye ve Zeyilleri,İst., C:3, 1989, s.51); Şeyh Abdurrahman Efendi'nin Vasiyeti, Kastamonu İ.H.Ktp., Yz.No: 3670/13, yk.279b.

³⁵ Yazar, Halvetiliğin Şa'bāniyye Kolu Menākıb-ı Şa'bān-ı Velī ve Türbenāme, s.244.

³⁶ "Ömer Fuādī", Evliyalar Ans., İhlas yay., C:9, İst., 1992, s.418.

³⁷ Ozanoğlu, Şa'bān-ı Velī Menākıbı, s.17.

³⁸ Kissling Von Hans Joachim, Sa'ban Veli Und Die Sa'banijye, Leiden E.T.Brill, 1952.

görüp rahle-i tedrisine diz çöktüğü hocası Muhiddin Efendi, bir sohbet esnasında Şeyh Şa'bân-ı Velî için bir türbe yapılması gerektiğini ifade eder: "...dünyâda üç murâdım vardır. Hâk Te'âla beni ol murâdıyla ber-murâd itse, ol dem intikâl itsem mevt cānıma minnet idi buyurduklarında hâkîr dahı beyânın murâd idince birisi cāmi°-i şerifüñ minberi uzundur, halka-i zikru'l-lâha müzâyâka ve zâkirîn-i ehl-i şevke müzâheme virür ve cāmi°ün iki direkleri dahı bu vech ile māni° ü müzâhimdür mütevellîye minberi kat° ve direkleri kal° itdirmekdür buyurup üçünci murâdlarından dahı beyân murâd idince anlar dahı mahremeleri olmağla bî-tekellüf keşf-i rāz idüp luğf-ı Hâk-ı bî-niyâz ile vâkı°amuz âfâka düşer ise Şa°bân Efendi Sultānuñ üzerlerine bir °ali türbe yapılır benüm zamānimda zuhūr itse ve merkad-i münevverleri üzerine şof örtüp ve siyah dülbentlerin şarsam akşā-yı murâdıma vâşıl olurum..."³⁹

Bu sohbetin ardından birkaç ay sonra Muhiddin Efendi ebediyete intikâl eder. Yerine geçen Ömer Fuâdî, hocası olan selefının bu üç muradını hatırlayarak işe başlar. Okunan dualar ve kurbanlarla türbenin inşasına başlanır. Fuâdî türbenin yapılış hikâyesini "Türbenâme" adlı eserinde bütün ayrıntılarıyla anlatmaktadır.⁴⁰ Bu eserde belirtildiğine göre, türbenin inşaatında gayr-ı müslim amelelerin de çalışması Fuâdî'yi rahatsız eder. Bu rahatsızlık mutasavvıf şairin rüyalarına girecek kadar etkili olmaya başlayınca, türbenin mimarını çağırarak gerekli telkinlerde bulunur. İnşaat sürerken azizlerin merkadi üzerine, yapılmakta olan türbe şeklinde, bir nurun indiğini yine Fuâdî rivayet etmektedir.⁴¹

Şa'bân-ı Velî Türbesi'nin inşaatına yardım eden, Sultan I.Ahmed'in baş veziri Murad Paşa'nın, dokuz yıl kethüdâlığını yapan Ömer Kethüdâ, Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin müridlerinden Himmet Dede'nin oğludur. Bu nedenle, türbe inşaatına maddi yardımda bulunmaktadır. Murad Paşa'nın Diyarbakır'da ölümünden sonra sadrazam olan Nasuh Paşa, Ömer Kethüdâ'yı katlettirince

³⁹ Yazar, Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme s.275-276.

⁴⁰ Ömer Fuâdî, Risâle-i Türbenâme, Kastamonu İ.H.Ktp., Yz. No: 3676/2, 32yk.

⁴¹ Yazar, a.g.e., s.277.

türbe inşaatı yarım kalır. İki yıl yarım kalan inşaat harâbeye döner. Devlet yardımına pek sıcak bakmayan Ömer Fuâdî ve arkadaşları, halktan gelen yardımları kabul ederler. Makbuz karşılığı alınan bu paralar için Ömer Fuâdî tarafından bir defter tutulur. Yapılan bağışlarla türbe tamamlanınca Fuâdî, kitâbedeki şu tarihi düşer:

Kethüdā Beg kim °Ömerdür nām añā
Türbeye şıdķ ile itdi ibtidā

Çünkü onlar gitdi dār-ı rahmete
Cem° oluban yaptılar ehl-i seḫā

Bed'ine Dervīş °Ömer tārīḫ didi
Merķad-i Şa°bān-ı Sulṫān-ı beķā

(H) 1020⁴²

Türbenin kubbesi kurşunlanır, Şa'bân-ı Velî'nin sandukası halktan toplanan bağışlarla yapılır ve tutulan bağış defteri, bizzat Ömer Fuâdî tarafından sanduka ile örtü arasına konur.⁴³ Böylece, Fuâdî açısından çok önemli bir görev tamamlanmış, hocası ve selefi olan Muhiddin Efendi'nin muradı da yerine getirilmiş olur.

H.1013/ M.1604 yılında postnişin olan Ömer Fuâdî, tam otuz üç yıl halkı "tenvir ve irşad" göreviyle meşgul olmuş, çevresine ve beldesine önemli hizmetlerde bulunmuştur. Bir taraftan talebe ve ulemâya fıkıh, hadis ve tefsir dersleri okutan ve her cuma insanları aydınlatan vaazlar veren Fuâdî, bātınî ilimlerde de talebelerinin, sâliklerinin ve ilmiye arkadaşlarının "rüşd ü kemâline" ömrünün sonuna kadar himmet ve gayret etmiştir. Fuâdî'nin "zâhir ü bātını mâmur, keşf ü kerâmeti meşḫûr ve her türlü mesâisi meşķûr" olduğunu belirten kaynaklar; Türkçe, Arapça ve Farsça ile meydana getirdiği ilmî, edebî, tasavvufî, manzum ve mensur eserleriyle önemli bir şahsiyet olduğuna dikkat çekmişlerdir.⁴⁴

Ömer Fuâdî, gerek dergâhtaki derslerinde ve gerekse Cuma günkü vaazlarında, halkın doğru bir şekilde bilgilendirilmesi noktasında önemli bir

⁴² Yazar, Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme, a.g.e., s.303.

⁴³ _____, a.g.e., s.280-300.

⁴⁴ Ozanoğlu, Şa'bân-ı Velî Menâkıbı, s.18.

misyona sahip olmuştur. O, otuz üç yıllık irşad hayatı sürecinde, kemâle ermiş pek çok kişi yetiştirmiştir. Bunlar arasında en meşhuru, kendisinden sonra yerine geçerek âşıklara rehberlik eden, ilmi ve kemâliyle tanınan, Kutb'ül-ârifin Çorumlu Şeyh İsmail Kudsî Efendi'dir.⁴⁵

Ömer Fuâdî bütün hayatını Kastamonu'da geçirmiş ve H.1046/ M.1636 yılında 76 yaşındayken vefat etmiştir. Kabri, Şeyh Şa'ban-ı Velî Türbesi içinde ve kütüphaneye bitişik olan duvarın yanında bulunmaktadır.⁴⁶

⁴⁵ Akyurt, Resimli Türk Abideleri Kastamonu Şehri, s.76.

⁴⁶ Nev'izâde Atâî, Hadâiku'l-Hakâyık fi Tekmileti'ş-Şakâik, (Haz.: Özcan Abdülkadir, Şakâiku'n-Nu'mâniye ve Zeyilleri, İst., C:2, 1989, s.199); Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., s.118; Oğuz M.İhsan, Hz. Şa'bân-ı Velî ve Mustafa Çerkeşi, İst., 1995, s.53.

B. ESERLERİ

Ömer Fuâdî âlim, fâzıl ve şâir birisi olarak bilinen velûd bir şahsiyettir. Nazım ve nesir otuza yakın eser veren mutasavvıf şâirin, eserlerini Türkçe, Arapça ve Farsça kaleme aldığını görüyoruz. Sanatında daha çok öğretici unsurlara yer veren Fuâdî'nin, manzum eserlerinde zaman zaman görülen vezin ve kâfiye kusurlarının bir sebebi olarak; çok eser yazmış olmasını gösterebiliriz.

Ömer Fuâdî'nin eserleri şunlardır: ⁴⁷

1. °Aseliyye
2. Beyānū'l-Esrār
3. Bülbüliyye
4. Güllābiyye
5. Hālvetiyye
6. Hayātiyye
7. Maqāle-i Ferdiyye ve Risāle-i Virdiyye
8. Mecmū'a-i İlāhiyyāt
9. Menākıb-ı Şa'ebāniyye
10. Muşlihu'n-Nefs
11. Müretteb Divān
12. Müşelleşāt-ı Tāsiyye
13. Pend-Nāme
14. Ravzātü'l- °Ulemā
15. Risāle-i Devrān
16. Risāle-i Dürriyye
17. Risāletü't-Tasavvuf

⁴⁷ **Bursalı Mehmet Tahir**, a.g.e., s.118-119; Fuâdî'nin burada zikredilmeyen dört eserini daha tespit ettik: Bunlar da, **Risāle-i Zikr**, Kastamonu İ.H.Ktp., Yz. No: 2067/5; **Risāletü't-Tasavvuf** ve **Beyānū'l-Esrār**, Kastamonu İ.H.Ktp., Yz.No:3670/12-15; **Mecmū'a-i İlāhiyyāt**, Ank. Millî Ktp., No: 06 MFA 503 numaralarda kayıtlı bulunmaktadır.

18. Risāle-i Tevhīdiyye
19. Risale-i Zikr
20. Şadefiyye
21. Silsilenāme
22. Şerh-i Risāle-i Zenbilli °Ali Efendi fī Hakkı Devrānı Şūfiyye
23. Şerh-i Vird-i Settār
24. Şevkıyye fī Hakkı Devrānı Şūfiyye
25. Ta°rifāt-ı °ilm-i Nahv
26. Terceme-i Mi°yāru't-Ṭarīka
27. Tevşikiyye
28. Türbenāme
29. Vākiāt

Bursalı Mehmet Tahir, Ömer Fuādî'nin eserlerinin tamamının Yahya Efendi Kütüphanesi'nde bulunduğunu belirtmektedir. Fakat çalışmamız sürecinde, Yahya Efendi Kütüphanesi'nin Süleymâniye Kütüphanesi'ne naklolduğunu ancak, şârin bütün eserlerinin Süleymâniye'de bulunmadığını öğrendik. Ömer Fuādî'ye ait olan eserlerin bir kısmının, Süleymâniye Kütüphanesi'nin "Düğümlü Baba" ve "Hacı Mahmud Efendi" bölümlerinde, bazılarının da değişik yazma kütüphanelerde bulunduğunu tespit ettik.⁴⁸

⁴⁸Ömer Fuādî'ye ait olan yazma eserlerden, yerleriyle birlikte tespit edebildiklerimiz buldukları kütüphanelerle birlikte aşağıda verilmiştir:

°Aseliyye: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi, No:2287/12

Bülbüliyye: Süleymaniye Ktp. Düğümlü Baba, No:320/2; Kastamonu İ.H.Ktp.,No:1664; Manisa İ.H.Ktp.,No:1229/1; Ankara Millî Ktp. No:951/5, 4652.

Beyānū'l-Esrār: Kastamonu İ.H.Ktp.,No:3670

Güllābiyye: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2287/10; Kastamonu İ.H. Ktp.,No:4153,

Ḥalvetiyye: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2287/9; Kastamonu İ.H. Ktp.,No:2067/4

Hayātiyye: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2287/11

Maqāle-i Ferdiyye ve Risāle-i Virdiyye: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:4127, 2395/3; Esat Efendi, No:1734/3

Yaptığımız katalog taraması çalışmalarında, Bursalı Mehmet Tahir'in zikrettiği eserlerin büyük bir kısmının az sayıda varaktan oluşan küçük risaleler olduğunu ve bu eserlerin de tek ciltte toplandığını gözlemledik.

Ömer Fuâdî'nin edebiyat âlemine mâl olmuş eserlerinden bazılarını tanıtmak istiyoruz:

1. Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî

Bilindiği gibi menakıbnâmeler edebiyatımızda din büyüklerinin, tarikat kurucularının, önemli kişilerin hayatlarını konu edinen biyografik eserlerdir. Bu eserlerde kişilerin hayat hikâyeleri, sanatkârlık yönleri ve çeşitli özellikleri dile getirilmektedir. Ömer Fuâdî bu eserinde, Halvetîlik'in Şa'bâniyye kolunun kurucusu Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin ve kendisine kadar bu görevi yürüten dört halifesinin hayatını konu edinmiş; velîlik, kerâmet hakkında bilgilerle tarikat silsilesini vermiştir.⁴⁹

Fuâdî'nin de belirttiği gibi eser, Şeyh Şa'bân-ı Velî için yazılan, bilinen tek menâkıbnâmedir. Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin ve halifelerinin menakıplarının ve kerâmetlerinin, diğer evliya ve şeyhlerinki gibi yazılıp bilinmesini isteyen Fuâdî,

Menâkıb-ı Şa'bâniyye: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2332/2, 4574, 4588, 4614, Dügümlü Bab, No: 569, Yazma Bağışlar, No:634.; Kastamonu İ.H.Ktp.,No:3676/1, 3679/1; İstanbul Üniversitesi Ktp., Yz.No: T1706,T2643,T23; Beyazıt Devlet Ktp., Yz.No: 20716Ank. Milli Ktp., Yz.No: 4588, MFA:1158

Muşlihu'n-Nefs: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2571/3; Reşad Efendi, No: 463; Mihrişah, No: 185/10; Kastamonu İ.H.Ktp.,No:1232/4.

Müşelleşât-ı Tâsiyye: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2287/14

Risâle-i Tevhidiyye: Süleymaniye Ktp. Esad Efendi, No: 1734/1

Risâletü't-Tasavvuf: Kastamonu İ.H.Ktp.,No:3670/15,19

Risâle-i Virdiyye: Kastamonu İ.H.Ktp.,No:1232/3, 2067/3.

Risale-i Zikr: Süleymaniye Ktp. Esad Efendi, No: 1734/1; Kastamonu İ.H.Ktp.,No:2067/15

Şadefiyye: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2287/12, 2571/1

Silsilenâme: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2287/13

Şerh-i Vird-i Settâr: Süleymaniye Ktp. Esad Efendi, No: 1734/4

Şevkiyye fî Hakkı Devrânı Şufiyye: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2287/5, 2332/1

Tevşikiyye: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2287/1, 2395/1; Kastamonu İ.H.Ktp.,No:2067/1

Türbenâme: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2287/115; Reşad Efendi, No: 478/2; Kastamonu İ.H.Ktp.,No:3676/2

⁴⁹ Levend A.Sırrı, Türk Edebiyatı Tarihi, Ank., C.I, 1988, s.430.

H.1017 tarihinde bu eseri yazdığını, herkes tarafından anlaşılabilmesi için de basit Türkçe ibareler kullandığını ifade etmektedir.⁵⁰

Sultan I. Ahmet Han için yazıldığı belirtilen eser, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, velilik ve kerâmet hakkında bilgiler verilmekte; ikinci bölümde, Şa'bân-ı Velî'nin tarikat silsilesi belirtilmekte; üçüncü bölümde, Seyyid Sünnetî Efendi'nin; dördüncü bölümde, Şa'bân-ı Velî'nin menkıbeleri anlatılmakta; son bölümde ise, Şa'bân-ı Velî'den sonra H.1030/ M.1620 tarihine kadar makamda şeyhlik eden dört halifenin biyografileri verilmektedir. Eserin beş bölüm olarak yazıldığını ve bu bölümlerin içeriklerini de Fuâdî, girişte ifade eder.⁵¹

Menâkıbnâme'deki bölümlerin çeşitli âyet, hadîs ve beyitlerle desteklendiğini görüyoruz. Eserde yer verilen beyitlerin genellikle Farsça olması ve Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin medhiyle ilgili bölümlerde ifade edilmesi, gerek Fuâdî'nin Farsça'ya olan ilgisini ve bu dile hakimiyetini ve gerekse bu edebiyatın zirve isimleriyle gelinen nokta açısından dikkat çekmektedir.

Nihal Yazar, bu eserle ilgili çalışmasında, eserin secili nesirle yazıldığını; akıcı ve devrine göre anlaşılır olduğunu; şiir parçalarıyla desteklenen Farsça beyitlerin Mevlânâ, Hâfız-ı Şirâzi ve Molla Câmî'ye, Türkçe şiirlerin çoğunun Ömer Fuâdî'ye, bazılarının ise Murâdî, Mahvî, Beliğ ve Ubeydî'ye ait olduğunu belirtmektedir.⁵² Sultan Ahmed Han döneminde yazılan eserde, "Hz.Pîr" olarak anılan Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin hayatının muhtasar ve mufassal olarak yazıldığı ifade edilmektedir.⁵³

Özetle, hem sanatçının biyografisinin ortaya konulması ve hem de Şa'bânilik ile ilgili olarak bilinen bütün gelenek, görenek ve yaşam tarzının sonraki kuşaklara aktarılması noktasında çok önemli bir görevi yerine getirmiş olan bu eser, H.1294/ M.1877'de Kastamonu Vilayet Matbaası'nda basılmıştır. Eserin matbu ve yazma nüshaları bulunmaktadır.⁵⁴

⁵⁰ Ömer Fuâdî, Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî, Kastamonu İ.H.Ktp., Yz.No:3676/1, yk.4a.

⁵¹ _____, a.g.e., yk.5a; İst. Kitaplıkları TCYK, 6.fsk., İst., 1946, s.516.

⁵² Yazar, Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme, s.55.

⁵³ Kâtip Çelebi, Keşfü'z-Zünun, C.II, İst., 1971, s.1842.

⁵⁴ Demircioğlu Aziz, Kastamonu'da Basılan Eserler, Kastamonu, 1987, s.18; Mehmet Behçet, Kastamonu Âsâr-ı Kadimesi, İst., 1341, s.93.

2. Türbenâme

Bu eser, H.1020 yılında hizmete açılan Şeyh Şa'bân-ı Velî Türbesi'nin yapılışını anlatmaktadır. Yazma nüshaları genellikle "Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî" adlı eserle bir arada bulunan ve bir nevi onun devamı sayılan Türbenâme, nesir olmakla beraber yer yer manzumdur.⁵⁵ Eserin yazılış nedenini Fuâdî, "sebebi te'lif" başlığı altında şöyle ifade etmektedir:

"...Ömer Kethüdâyı Naşuh Paşa katli idüp türbe nâ-tamam kaldukda ahvâl-i ehlu'llahdan ve bi-irâdeti'llah c'âlem-i imkânda zühûr iden hikmetu'llahdan haberdâr olmayan ba'zı nâdânlardan bu hususda hased-i hasîd ve hıkd-ı hâkîd şerriyle şekk ü gümân ve i'tirâz u bühtân vâki^c ve zâhir oldukda bu türbenâme anlaruñ i'tirâzlarına cevâb-ı şâkî ve şekk ü gümânlarına ve sū-i zanlarına def-i vâfi ve hâzret-i şultānuñ nice kerāmāt-ı bâhirelerine beyān içün vâki^c olmuşdur."⁵⁶

Türbenin inşaatı devam ederken yaşanan güçlüklerin etraflıca anlatıldığı eserde, Sultan II. Osman'ın vezirlerinden olan Kastamonu valisi Kurşunlu-zâde Mustafa Paşa'nın da katkıları dile getirilmektedir.⁵⁷

Kültürümüz içinde önemli yeri olan mimarî hayatımızın doruk noktalarını, genellikle cami, türbe, külliye gibi dînî mimariye ait eserler oluşturmaktadır. Türbename, işte bu noktada dikkat çekici görünmektedir.⁵⁸

3. Risâle-i Virdiyye

Risâle-i Virdiyye, Tarîkat-ı Şa'bâniyye'nin âdâb, erkân ve usullerinin dile getirildiği bir eserdir.⁵⁹ Fuâdî, yetiştiği süreci ve seleflerinin hizmetlerini anlattığı eserinde, tarîkat erkanının ahvalinden , irşad faaliyetlerinden, konuşmanın

⁵⁵ Ömer Fuâdî, Risâle-i Türbenâme, Kastamonu İ.H.Ktp., Yz.No:3676/2, yk:92b-124a; İstanbul Millet Ktp., Yz.No:478/2, yk:91-130; Süleymâniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi Bölümü, Yz.No:2287/15, yk:282-317.

⁵⁶ Yazar, Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme, s.271.

⁵⁷ Ömer Fuâdî, Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme, Kastamonu, 1293, s.185.

⁵⁸ Eserle ilgili daha geniş bilgi için, Ömer Fuâdî'nin "Hizmetleri ve Vefatı" adlı bölüme bakınız.

⁵⁹ Ömer Fuâdî, Risâle-i Virdiyye, Kastamonu İ.H.Ktp., Yz.No:1232/3, 83 yk.

âdâbından, esmâ-i hüsnâ ve kelime-i tevhidin esrarından, Hazreti Ömer'in menâkıbından ve sabah akşam okunan dualardan bahsetmektedir.

“...bu haķîr ü faķîr-i pür-taksîr dervîş °Ömer'ül-Fu'âdî kuţb-ı zaman u ma°rûf-ı cihân Kaşamonuda türbe-i pür-envâr u merķad-i mazhar-ı kerâmet ü eşrarlarında medfûn Şa'bân Efendi âsitânesinde on bir yıl irşâd-ı şâlibân iden mürşid-i kâmil Hâzret-i °Abdü'l-bâki Efendinün telķîn ü irşâdıyla mücâhede-i a°mâl-i şerî°at u tarîķat ve müşâhede-i ahvâl-i ma°rifet ü haķîķat görünüp ba°dehu yine Şultânun bi'z-zât halîfesi olup on altı yıl seccâde-i şultânda istihķâķ-ı kemâl ile telķîn ü irşâd iden Şeyh Muhyi'd-dîn hâzretlerinün telķîn ü irşâdıyla tekrar mücâhededede zâhir ü bâtın ma°nevî maķâmı tefrîd ü tecrîd-i tekmil-i hâl ü tevhide vüsûl müyesser olup...”⁶⁰

4. Muslihu'n-Nefs

Küçük bir risale olan eserde Fuâdî, nefsin yedi sıfatını ele almaktadır.⁶¹ Yedi bölümden oluşan eserde; nefs-i emmâre, nefs-i levvâme, nefs-i mülhime, nefs-i mutmainne, nefs-i râziyye ve nefs-i marziyye üzerinde durulmaktadır. Nefsin yedi sıfatını özellikleriyle ele alan Fuâdî, nefs-i emmârenin gazab, hased ve kibir; nefs-i levvâmenin işret, temennâ ve kahr; nefs-i mülhimenin ilim, tevazu, tahammül, sabır ve kanaat; nefs-i mutmainnenin zühd, şükr, tevekkül, ibadet ve gam olduğunu belirterek bu özelliklerin zâhirî ve bâtınî yönlerine de dikkat çekmektedir.

5. Risâle-i Halvet

İki bölümden oluşan risâlenin ilk bölümünde, “Beyân-ı ahvâl-i halvet” başlığı altında halvetin âdâbı, usûlü ve hikmetleri üzerinde durularak, ikinci bölümde halvetin mertebeleri açıklanmaktadır.⁶²

⁶⁰ Ömer Fuâdî, a.g.e., yk.2a.

⁶¹ _____, Muslihu'n-Nefs, Kastamonu İ.H.Ktp., Yz.No:1232/4, 52 yk.

⁶² _____, Risâle-i Halvet, Kastamonu İ.H.Ktp., Yz.No:2067/4, 10 yk.

“Enbiyā ve evliyā ḥazretleri şerīʿat-ı ʿaḳvāli ve ṭarīḳat-ı efʿāli ve ḥaḳīḳat-ı aḥvāli buyurdıkları merātib-i ilāhiyyede üç mertebenin ʿamel-i şāliḥi vardır ki ehline maʿlumdur...” ifadeleriyle başlayan eserin sonunda Fuādî, “asr-ı saadet” döneminde yaşanan Hazreti Muhammed’in, cuma namazında minberden inmesiyle birlikte, minberin ağlaması olayına da yer vermektedir.

6. Risâle-i Zikr

Fuādî’nin risâleler serisi olarak ifade edebileceğimiz bu eserinde de, zikrin ahvali üzerinde durulmaktadır. Kur’an-ı Kerim’in: “Ey iman edenler! Allah’ı çokça zikrediniz.”⁶³ ayetinin, Necmeddin Râzi ve Kadı Beyzâvî’nin tefsirlerinden hareketle tahlil edildiği eserde, zikr-i hafinin özellikleri ile Hz. Muhammed’in ashabına gösterdiği zikir yöntemleri belirtilmektedir.⁶⁴

“Şerīʿat, ṭarīḳat, maʿrifet ve ḥaḳīḳat merātibinin her mertebesinde ʿārifin ḥāl ü kemāline göre zākir ü mezkūr olmağa ʿārifeye işāret vardır”⁶⁵ diyen Fuādî’nin bu risâlesinde de, öğreticilik yönü belirgindir.

7. Beyân’ül-Esrâr

Arapça olarak yazılan risâlede Fuādî, insanın ve ruhların ahvalini; ilimlerin sayısını, zâhirî ve bâtinî yönlerini; zikrin şartlarını; tasavvuf ehlinin özelliklerini; temizliğin önemini; namaz, oruç, zekat, hac gibi ibadetlerin keyfiyetini ayrı ayrı açıklayarak, Şa’bânîlik’in yapısını da ortaya koymaktadır.⁶⁶

Şa’bânîlik’in Fas ve Hicaz’a kadar yayıldığı göz önüne alındığında, Fuādî’nin bazı eserlerini Arapça ya da Farsça yazmasındaki amacın daha iyi anlaşılacağı kanaatindeyiz.

⁶³ Kur’an-ı Kerim 33/41

⁶⁴ Ömer Fuādî, Risâle-i Zikr, Kastamonu İ.H.Ktp., Yz.No:2067/5, 12 yk.

⁶⁵ _____, a.g.e., yk:2a.

⁶⁶ _____, Beyân’ül-Esrâr, Kastamonu İ.H.Ktp., Yz.No:3670/12, 26yk.(251b-279a)

8. Risâle-i Sade fiyye

Mesnevi tarzında yazılan 66 beyitlik eserde, “Muslihu’n-Nefs”deki gibi nefsin yedi sıfatı ele alınıp incelenmektedir.⁶⁷ İki eseri birbirinden ayıran fark ise Sade fiyye’nin manzum olarak yazılmış olmasıdır. Eserin sonunda yer alan yedi gazelde de, yine nefsin yedi sıfatı tasvir edilmektedir.

9. Mecmûa-i İlâhiyyat

Osmanlı Müellifleri’nde kaydı geçmeyen bu risalede de Ömer Fuâdî, seleflerini saygı ve ta’zim ile zikrettikten sonra, islâmi açıdan mübarek sayılan Berat, Mevlid ve Mirâc gecelerinin önemi ve özelliklerini açıklamaktadır. Eserde, Hz. Muhammed ve ashabına övgüleri içeren ilâhiler de yer almaktadır. Tasavvufî yönü ağırlıklı olan eser, aruz vezniyle yazılmış olup “Bülbüliyye”den alınan bazı gazellerle de desteklenmiştir.⁶⁸

10. Kaside-i Pendiyye

Ömer Fuâdî’nin bu eseri de, girişi takip eden 99 beyitlik pendiyeden oluşmaktadır. Zamandan, felekten şikayet edilen eserde, hakla bâtili birbirinden ayıramayan, iftira ve gıybet meylili artan ve nefsinde esir olan insanların fazlalığından; buna mukabil tevekkül ve kanaat sahiplerinin azlığından, mal ve zenginliğin değer yargılarının önüne geçmesinden bahsedilmektedir. Padişaha itaatin zayıfladığına dikkat çeken Fuâdî, dinin tehlikede olduğunu da belirtmektedir. Sosyal hayatın kanayan yönlerini, ekonominin bozulduğunu, ülkede “kizb ü hile”nin çoğaldığını ve bereketin kalmadığını:

“Pādşāhuñ kuvveti huṭbe ile sikkesidür

Huṭbe yirindedür ʿammā sikkesini bozdılar”

dizeleriyle ifade eden şâir, “devr-i zühâl” in başladığına ve devletin orduya da hâkim olamadığına işaret etmektedir. Aruz kusurlarının sıkça görüldüğü eser, şâirin ahlâkî öğütleriyle sona erer.⁶⁹

⁶⁷ Ömer Fuâdî, Risâle-i Sade fiyye, Ank. Millî Ktp., No:06 Mil FB 503, yk:56b-58b.

⁶⁸ _____, Mecmua-i İlâhiyyat, Ank. Millî Ktp., No:06 Mil FB 503, yk:58b-62b.

⁶⁹ _____, Kaside-i Pendiyye, Ank. Millî Ktp., No:06 Mil FB 503, yk:53b-55b.

Nazım ve nesir olarak duygu ve düşüncelerini çeşitli eserlerinde dile getiren Ömer Fuâdî'nin, eserlerinde topluma faydalı olabilmeyi kendine gâye edinmiş mutasavvıf bir şâir olduğunu görüyoruz. Bu özelliğın de, O'nun içinde bulunduğu sosyal yapıdan kaynaklandığı kanaatindeyiz

İKİNCİ BÖLÜM

EDEBÎ-TASAVVUÎ KİŞİLİĞİ

EDEBÎ - TASAVVUFÎ KİŞİLİĞİ

Klâsik Türk Edebiyatı içinde önemli bir yere sahip olan "tasavvuf" cereyanı bütün devirlerde etkisini göstermiştir. XIII. yy.dan başlayarak hızla gelişen ve yaygınlığı daha da artan bu hareketin dayanak noktasını, tarîkatlarla tekke ve zaviyeler şekillendirmekteydi. Tarîkatların yaygınlaşması, bazı tasavvufî meselelerin aydınlatılması, bu tarîkatların âdâb ve erkânının halk arasında yayılması ve taraftar kazanma düşünceleri, şiirin aracılığı ile edebiyata da geniş biçimde yansımıştır. Ahmed Yesevî ile başlayan bu anlayışın Yunus Emre, Kaygusuz Abdal gibi şâirler tarafından sürdürüldüğü ve edebiyatın önemli ölçüde tasavvufî heyecanları ifadeye çalıştığı görülmektedir.

Ömer Fuâdî de her şeyden önce mutasavvıf bir şâirdir. Halvetîlik içinde yetişmiş, tarîkat şeyhi olmuş ve tasavvufî bir çevrede yoğrulmuştur. Bunun sonucu olarak, şiirlerinin en önemli yapısını tasavvufî söylem oluşturur. Öğreticiliği ön plana çıkaran sanatçının eserlerinde tasavvuf, yüzeyde kalmaktadır. O, hayal unsurlarından çok, reel alemden aldığı kesitlerle mesajını verme yoluna gitmiştir. Mesnevi tarzında yazılmış en önemli eserlerinden biri olan Bülbüliyye'de bu özellikler belirgin olarak gözükmemektedir:

Olur ise şıfatı kendinüñ bed
Görinür aña dağı ğayrinüñ bed

Kimüñ kalbinde var ise şu^cümet
İder her kimseye kîn ü küdüret ⁷⁰

Dili vâsi^c olanuñ dârı vâsi^c
Dili lâmi^c olanuñ dârı lâmi^c

Dili mesrūr olanuñ beyti mesrūr
Dili ma^cmūr olanuñ beyti ma^cmūr ⁷¹

Mūra başma seni mārān ışıur
Körpe incitme ki arslān ışıur

⁷⁰ Ömer Fuâdî, Risâle-i Bülbüliyye, Süleymaniye Ktp., Düğümlü Baba Bl., Yz.No:320, yk.54b.

⁷¹ _____, a.g.e., yk.62a

Kıblenüñ ehlini tekfîr itme
Ka'be hakkı seni qablan ısırur

Güli Bülbülden ayırma zinhâr
Elüñi hâr-ı gülistân ısırur

Akrabâ kalbini vîrân itme
Nâ-gehân 'aqrab-i vîrân ısırur

'Âlimüñ 'ilimi hilimsüz olsa
Anı bir câhil-i gâzban ısırur ⁷²

Şiiri, tasavvufî ve ahlâkî değerleri ifade etme noktasında bir araç olarak kullanan şâir, tarîkâta giren kişilerin seyr ü sülûk yolundaki engelleri nasıl aşması gerektiğini şöyle ifade eder:

İy tâlib-i 'irfâni keşretde koma cânı
Bülbül gibi ol dâ'im vahdet güli hayrânı

Meclâ-yı dil ü cânı pâk eyle 'alâ'ikden
Tâ ki ide tecellî bir hâlet-i ruhâni

Hâliyle kemâliyle tahsîl-i fenâ eyle
Bâkî olup ol sen 'ilm-i ledünni sultânı

Mefhûm-ı 'amâ'i bil 'amâlîğı terk eyle
Fehm eyle şühûd ile el'ân kem-â-kânı

Esrâr-ı kemâl-i Haq görindi Fu'âdîde
Feyyâz-ı ezel virdi çün neş'e-i Raḥmâni ⁷³

Şiirde Fuâdî, irfâna tâlip olanların nefis terbiyesinden geçip, gönüllerini kesret âleminden çekmeleri gerektiğini, bülbülün gözü nasıl ki gülden başkasını görmezse, tâlibin de vahdetten başka bir düşünce içinde olmaması gerektiğini belirtmektedir. Çünkü gönül, "hâlet-i ruhâniyenin" tecelli edeceği bir yerdir. Tâlip, varlığını Allah'ın varlığında eritmeye hazırlanacak ve "hâl ü kemâl" sahibi bir "ilm-i ledünnî" sultanı olacaktır. Fuâdî, çevresini gönül gözü ile görüp eşyanın

⁷² Ömer Fuâdî, Risâle-i Bülbüliyye, yk.53a

⁷³ _____, Mecmûa-i İlâhiyât, yk.59-60a.

ardındaki hakikati anlayan kemâle ermiş tâlibe "neş'e-i Rahmâni" gözü ile bakmaktadır.

Eserlerinde "vahdet-i vücûd" nazariyesini dile getiren şâir, pek çok gazelinde sâlike yol göstermektedir. Tarîkâta intisâp etmiş bir sâlikin, nefsi nâtikanın kâmile mertebesine (yedinci mertebe) ulaşabilmesi için "halvet" in gerekliliğine işaret eder.

Zikr-i Hak'da hûya girmek isteyen
Sâlih olsun Halvetî erkânına
Hû ile lâ-hûta ermek isteyen
Mâlik olsun Halvetî irfânına ⁷⁴

Tarîkat içinde yaşayarak kemâle erme noktasında, edebe riayet etmenin de son derece önemli olduğuna değinen şâir:

Edeb nûr oldu çün kim nûr-ı Hakdan
Cemâlin görür ol nûra erenler
Edeb tâc oldu çün kim nûr-ı Hakdan
Giyen anı bulur nûr-ı ilâhî ⁷⁵

İfadeleriyle edep nuruna erenlerin Allah'ın cemalini görmeye lâyık olduğunu, edep tâcını giyenlerin ilahi nuru bulup vahdete ereceğini belirtmektedir.

Şâir, Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî adlı eserinin değişik yerlerinde tekrar ettiği şu gazeli ile iyi bir "mürşid" in özelliklerine, nasıl olması gerektiğine açıklık getirmektedir:

Ne şafâdur °ulemâ t̄alib-i °irfân olsa
Mürşidi dahı anuñ kâmil-i insan olsa

Söylese keşf-i haqâ'ikden olup hâli kavî
Mahzen-i °ilm-i ledünn olsa vü sulţân olsa

Zerre-veş gösterüben ma°nâda şems olsa hemân
Zâhiri katre olup bâtını °ummân olsa

⁷⁴ Yazar, Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme, s.170; Demircioğlu, Kastamonu Evliyalari, s.32. (Bu ilâhi segah makamında bestelenmiş olup Hakka erişmek isteyenleri Halvetî tarîkatına davet etmektedir.)

⁷⁵ Yazar, a.g.e., s.61.

Varmañuz nâķıs u nâdân yanına şâlibler
Derviş-i nâķıs ider mürşidi nâdân olsa
Feyz-i Raħmâni ile kâmil olurđı şâlib
İy Fu'âdî mürşidi mazħar-ı Raħmân olsa⁷⁶

İlmin irfanla değer bulacağını belirten şâir, irfanı da ancak kâmil insanın verebileceğini söylemektedir. Mürşit, "keş ü kerâmeti" mükemmel, "ilm-i ledünnî" sahibi bir sultan olmalıdır. Zâhirî görüntüsü sırrını belli etmeyen katre gibi değersiz, ama bâtinî yönü umman gibi uçsuz bucaksız olmalıdır. Ruhlarında ve gönüllerinde ilahî cezbeyi hisseden, dert ile yanıp tutuşan tâlipler, eksik, yetersiz ve ne oldukları bilinmeyen insanların yanlarına gitmemelidir. Çünkü eksik mürşit, müridini de eksik bırakır. Allah'ın feyzi ile kâmil olmak isteyen tâlip, "mazħar-ı rahmânî" olan bir mürşid-i kâmilden feyiz almalıdır.

Ömer Fuâdî, dinin ve halkın dini duygularının istismar edilmesine de şiddetle karşı çıkmış ve bulunduğu yapı içinde çevresindekilerin, bu tür durumlar karşısında duyarlı olmalarını sağlamıştır. Kendini şeyh olarak tanıtan herkesin hakikatte kâmil kimseler olmadıklarını belirten şâir,tâliplere binde bir bulunan gerçek mürşitleri aramaları gerektiğini hatırlatır:

Hânkâh-ı dehr içinde ârif-i ehl-i fenâ
Bulunur gerçi Fu'âdî kâmil ammâ biñde bir⁷⁷

Onun, şiirlerinde genellikle Halvetî büyüklerine, Hz.Ali'ye, Hz. Nuh, Hz. Dâvud, Hz. Musa ve Hz. Süleyman peygamberlere sık sık telmihlerde bulunduğu görölür. Çeşitli eserlerindeki bu tür ifadeler, Bülbüliyye'de de hayli geçmektedir:

Cemâlî ħalvetî kim Aķsarâyî
°Ulüm-ı Ħaķdan almışdur vefâyî

İrersüñ Nüh-âsâ baħr-i zâta
Girersüñ sen de küşte-i necâta

Tecellî Ĥürına irseñ çü Mūsâ
Yed-i beyzâ olurđı saña Mevlâ

⁷⁶ Ömer Fuâdî, Menâķıb-ı şa'bân-ı Velî, İstanbul Üniversitesi Ktp., yk.17b-18a.

⁷⁷ Yazar, a.g.e., s.57.

Eger Dāvūd-veş itseñ cihādı
Virür saña hılāfet Rabb-i hādi

Süleymān sem^cı virse saña hikmet
Alurduñ mūr-i nefsūñden naşīhat ⁷⁸

Mutasavvıf şâir, insanın ruhuyla ve nefsiyle bir bütün olduğunu, maddi ve manevi acılarla olgunluğa ulaştığını ifade eden bir gazelinde:

Gidemezsin reh-i cānāna bensiz
Varırsın Hāzretine līk sensiz

Dile maḥşūş olan kālî niderler
Ki hāl ehli anı söyler dehensiz

Resen ile irişdi dāra Manşūr
Hüviyyet ehli irişür resensiz

Dile Yūsuf ğamından olma hālî
Ki Ya^ckūbuñ evi olmaz hazensiz

Bu dem rūḥ ile nefsi ile hem-dem
Fu'ādî ^cārif olmaz cān bedensiz ⁷⁹

dizeleriyle sevgiliye (Allah'a) ulaşmak, vuslata ermek için nefisten, benlikten sıyrılmak gerektiğine dikkat çekmektedir. O yola benlikle, madde ile çıkılır; mânâ ile ulaşılır. Gönül ehli hâl ile bilinir, sözden uzak durur. Çünkü ârifler "kâl ile değil hâl ile" anlaşılır. Hallac "ene'l-Hakk" dediği için dāra çekilmiştir. Hakikati anlayan ârifler, böyle ipe gerek kalmadan Hakk'a vasıl olurlar. Derviş gönlü elemenden uzak olmaz. Yusuf'u kaybeden Yakub'un evi nasıl "Külbe-i Ahzân" ise Hakk yolunda yürüyenlerin gönlünde de Hakk'dan uzak olmanın hüznü ve kederi vardır.

Şiirlerinin bir kısmıyla Yunus'u çağrıştıran şâir, söyleyişteki sadeliği ile Tekke edebiyatını, Halk edebiyatı çizgisine yaklaştırmaktadır. Abdülbâki Efendi'ye intisap ederek gönül huzuruna kavuştuğu dönemi ifade eden "yirine" uyaklı gazeli, bu tarzdaki en güzel örneklerdendir:

⁷⁸ Ömer Fuādî, Risâle-i Bülbüliyye, yk.81a.

⁷⁹ _____, Risâle-i Türbenâme, Kastamonu İ.H.Ktp., Yz.No:3676/2, yk.122a.

Gitdi cismim geldi bir cān yirine
Gitdi cānım geldi cānān yirine

Ölmeden cānāna cānın virmeyen
Bulmayup derdine dermān yirine

Sırr-ı cānı vü fedāsın aña kim
Tuymayan bu rāzı her ān yirine

Evliyā sırrın vü cānuñ hālini
Bilür ol kim gele °irfān yirine

°ıyd-i vaşlına Fu'ādī irişüp
Virdi cānın bunda ķurbān yirine ⁸⁰

Cismini yok edip cānı bulan, nefisten geçerek özünü ve cānını bilen şâir, cānını kurban etmeye hazırdır. Bu olmadığı takdirde, derdine derman da bulunmayacaktır. Şâir, kendi hayatında da benzeri bir dönem geçirmiş, ruhunu saran dertlere, derman olacak bir mürşit aramıştır. Günlerce, aylarca süren sıkıntılı bir bekleyiş devresinden sonra Mevlāna'nın Şems'i, Yunus'un Tabduk Emre'yi buluşu gibi o da Abdülbâki Efendi'ye intisap etmiş ve huzura ermiştir.

Ömer Fuâdî'nin sanatında "Türkî-i basit" etkileri de görülmektedir. Şâir, klâsik şiirin genel yapısı içinde değerlendirildiğinde söylemlerinde oldukça sade bir üsluba sahip bulunmaktadır. Nefî ve Nâ'îlî gibi şâirlerin hüküm sürdüğü bu asırda Fuâdî, onların içine düştükleri tasannudan uzak kalmayı başarabilmiştir. Tekke şiirinin genel özelliklerine bağlı kalarak, sade Türkçe ile söylediği şiirlerinde, halk ağzı ifadeler, atasözleri ve özdeyişlerle karşılaşmak mümkündür. Şâir halkın kullandığı "bahâdır u dilâver", "akribâ vü hısım" gibi eş anlamlı kelimeleri de yanyana kullanmakta bir sakınca görmemiştir:

Bu söz toğrı sözüdür eyleme şek
Sözi virenden alan uslu gerek ⁸¹

⁸⁰ Ömer Fuâdî, Türbenâme, İstanbul Üniversitesi Ktp., yk.106a; Muslihu'n-Nefs, İstanbul Üniversitesi Ktp., No:1464, yk.86a; Menâkıbnâme-i Şa'bân Efendi, yk.7a-7b (Bu yazma H.1294 tarihli olup Kastamonu'da ikamet eden Hasan Fehmi Atalusoy'un koleksiyonunda bulunmaktadır. Eserde muhtasar menakıbnâme ve Türbenâme bir aradadır).

⁸¹ Yazar, Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme, s.282.

Kaçan kim gitse şād u ğam görünse
Bu ğam ile gözünde nem görünse ⁸²

Kanı bir °arif-i merd-i ma°arif
Fu'adînuñ ola ħāline vākıf ⁸³

Kanā°at eyledüm efzün gerekmez
Bunuñ ğayri helāk olsun gerekmez ⁸⁴

Aña yüz virdi erbāb-ı zerāfet
Başına çıkdı Mecnūnuñ ol āfet ⁸⁵

Devr-i zamān ol kadar döndi bu dem °aksine
°Akrēb ü ħasm oldılar akribā vü ħısımlar ⁸⁶

Şiirlerinde olduğu gibi nesirlerinde de bu türden örnekleri görmek mümkündür: "Olgun bir kişide en büyük keramet, telkin ve irşada muktedir olmaktır."⁸⁷; "Azizlerin nazarı kimyâdır. Sâdık bir istekli görünce yolda bırakmazlar."⁸⁸; "At binmesini bilen, kılıç kuşananın, meydan seyirdenin ve topu çerkân atanındır."⁸⁹ gibi ifadelerdeki akıcı ve yalın söyleyiş, kaçan kim, kani, kanda...vb. mahalli söylemler, deyimler, atasözleri ve veciz sözlerin, Ömer Fuâdî'nin sanatçı kimliğinin halkla bütünleşmesi noktasında önemli olduğunu düşünüyoruz. Sanatının bu yöndeki inceliklerini ortaya koyduğu en önemli eseri Bülbüliyye'dir. Sade, akıcı bir üslupla kaleme alınan bu eserde lirizmin başarılı bir şekilde dizelere yansıtıldığını görülmektedir. Şâir, klasik edebiyatın "gül-bülbül" mazmununa bu eserinde sıkça yer vermiştir:

Ne ħāletdür gülistān içre Bülbül
Gül-i zībāya candan itdi ğulğul

Didi derd ile Mecnūn Leyli leyli
Didi °aşq ile Bülbül dağı gül gül

⁸² Ömer Fuâdî, Türbenâme, yk.85a.

⁸³ _____, a.g.e., yk.88b.

⁸⁴ _____, a.g.e., yk.76b.

⁸⁵ _____, a.g.e., yk.72a.

⁸⁶ _____, Kasîde-i Pendiyye, Ank. Millî Ktp., No:06 Mil FB 503, yk.54b.

⁸⁷ Ozanoğlu, Şa'bân-ı Velî Menâkıbı, s.1

⁸⁸ _____, a.g.e., s.151.

⁸⁹ _____, a.g.e., s.151.

Belî dimem didükde °aşka nādān
Aña bir °arîf-i cān didi kulkul

Ġam-ı °aşqdan nemi didim göricek
Baña cānān didi luţf ile gül gül

°Alî-āsā Fu'ādî aldı meydān
Reh-i °irfānda olmuş nefsi dūldūl⁹⁰

dizelerinde gerek "gül-bülbül" mazmununu ve gerekse mahalli ifadelerin yansımalarını görmek mümkündür. Şâir bu gazelinde, "bülbül, gül, Leyli ve Mecnun" mazmunlarına yer vermiştir. Bülbül, gülistanda gülün güzelliği karşısında ötmektedir. İlahi aşkı ifade eden gül, ilahi aşka kavuşup vahdete ermek isteyen bülbül ve kâinatı temsil eden gülistan arasında tenasüp sanatı yapılmıştır. Allah kendi güzelliğini görecek gözler ve sevecek gönüller yaratmak için tecelli etmiştir. Kâinattaki güzelliklerde Allah'ı gören ve sonunda onu kendinde bulan âşıktır. Mecnun'un Leylâ'yı aradığı gibi o da güle kavuşmak ister. Yarım uyakların kullanıldığı şiirde "meydan almak" gibi Türkî-i basit söylemlere de yer verilmiştir.

"Şa'bân-ı Velî Türbesi" inşaatının H.1020 tarihinde tamamlandığını Fuâdi'nin düşürdüğü tarihten anlıyoruz. Türbe kitabesindeki tarihte, inşaata Ömer Kethüda'nın başladığı, onun ölümünden sonra da yardımseverlerin katkıları ve kendisinin gayreti ile türbenin tamamlandığı belirtilmektedir:

Kethüdā Beg kim °Ömerdür nām aña
Türbeye şıdķ ile itdi ibtidā
Çünkü anlar gitdi dār-ı rahmete
Cem° oluban yapıdılar ehl-i seḫā
Bed'ine Dervîş °Ömer tārîḫ didi
Merķad-i Şa°bān-ı Sulţān-ı beķā⁹¹

Ömer Fuâdî, klasik edebiyatın nazım ve nesir sahasında kendini kanıtlarken, nazımda çoğunlukla divan şiirinin geleneklerine bağlı kalmış, Mecmua-i İlahiyat'ta yer alan heceyle yazılmış üç ilahinin dışında aruz veznini

⁹⁰ Ömer Fuâdî, Risale-i Bülbüliyye, yk.75b.

⁹¹ Yazar, Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme, s.169.

kullanmış⁹²; çoğunlukla gazel ve mesnevi türündeki şiirlerinde ve nesirlerinde sade, akıcı bir üslup kullanmaya özen göstermiştir. Şâir, bir mürit için dış görünümünü önemsiz ve değersiz bulurken içeriği, gönlü, güneş gibi parlak ve umman gibi erişilmez, uçsuz bucaksız değerlendirmektedir. Bu bakımdan şiirde de mânâ ve bilginin önemli olduğu düşüncesindedir. Bu nedenle, şiirlerinin yer yer biçim yönünden zayıf olduğunu, bir takım aruz ve uyak kusurlarının görüldüğünü belirtmek, sanatını değerlendirmede yerinde bir tespit olacaktır. Tenkidli metnini hazırladığımız Bülbüliyye adlı eserinde de bu gibi durumlar metin üzerinde belirtilmiştir.

Bir kaṭre-i nâçizem benden görünür ʿummān
Bir zerre-i bî-ḥodem şems anda olur pinhān

Bağbān oluben girdüm bir gülşen ü bustāna
Ṭuymadı beni hergiz ne gülşen ü ne bustān

Serḥadd-i ḥaḳīḳatde cānum bulalı vaḥdet
Ol berzaḥ-ı iksirdür el'āna baña meydān

Kesret yüzi fark itdi maʿşūḳ ile ʿuşşāḳı
Vaḥdet anı cemʿ itdi maḥv oldı kamu aʿyān

Ḳalbine Fu'ādīnün yār eyledi çok ikrām
Budur ki a'lāda cānı olalı mihmān⁹³

Şâirin kemâle ulaştığı dönemi ifade eden bu şiir, biçim yönünden zayıf olsa da muhteva açısından başarılı bulunmaktadır. Onun kendini nâçiz bir katre olarak gördüğü şiirde, katrenin ummandan bir parça olduğu üzerinde durulur. Çünkü her damla ummanın özelliklerini taşımaktadır. Mesnevi'yi okumuş, özümsemiş olan şâir, ummanın bir katresi olan kendinde, ummanı bulabilmiştir. Güneş, ummanda gizlidir. Güneşin özelliklerini taşıyan, güneşten bir zerre olarak karşımıza çıkar. O, yaratılışın sırlarına vakıf olmuş ama kimse farkında değildir. Dünya sevgili ile aşığı birbirinden ayırır. Kesrete dalan Allah'ın varlığına ulaşamaz. Kavuşmak, vahdete ermekle mümkündür. Şâir, sevgiliye misafir

⁹² Ömer Fuâdî, Mecmua-i İlâhiyat, yk:59a,59b,60a.

⁹³ Ömer Fuâdî, Risale-i Bülbüliyye, yk.80b. (b:vezin hatalı)

olduğundan onun ikramı ile gönlü dolup taşmıştır. Sevgilinin aşkı ile yaşayan şâir, vahdete ulaşmış, hakikati anlamıştır. Tasavvuf felsefesinin özünü ifade eden şiirde, fikir bazında Mevlâna'nın yansımalarını, üslup noktasında ise:

Benem ol ışk bahrısı denizler hayran bana
Derya benüm katremdür zerrelere ummân bana ⁹⁴

mısralarını çağrıştıran Yunus'un izlerini görmekteyiz.

Ömer Fuâdî'nin, önceki dönemlerde yetişen bazı şâirlerin etkisi altında kaldığını, bunlara yazdığı nazirelerden anlayabiliyoruz. Bülbüliyye'de de bazı beyitlerine yer verilen Bâkî'ye ait "yegdür" redifli gazelin Fuâdî tarafından tanzir edildiğini görüyoruz.⁹⁵

Bâkî : Cihānuñ ni°metinden kendü āb u dānemüz yegdür
İlüñ kâşānesinden gūşe-i vīrānemüz yegdür

Fuâdî : Sarāy-ı şāh-ı °ālemden dil-i vīrānemüz yegdür
Ġam-ı Leylī ile Mecnūn olan dīvānemüz yegdür

Üslup ve düşünce boyutunda Menakıbnâme, Bülbüliyye ve diğer eserlerinde yer alan bazı şiirlerinde, yer yer Yunus'un etkileri görülen şâirin, eserlerinde tasavvufî aşkın yanında zaman zaman toplumsal konulara da değindiği görülmektedir. Devrinde ekonomik zorlukların, rüşvet ve suiistimallerin arttığını dile getirdiği Kasîde-i Pendiyye'sinde ordudaki aksaklıkları ve yozlaşmayı şöyle ifade eder:

Rā°iyetün zulm ile mālın alup kulları
Saltanat dīvārınuñ şimdi esāsın kıazar

°Asker-i İslām iken °adu şıfat oldılar
Rā°iyete cevri ider şimdi seferde °asker⁹⁶

⁹⁴ Timurtaş F.Kadri, Yunus Emre Divanı, s.49.

⁹⁵ Ömer Fuâdî, Kaside-i Pendiyye, bk.56a.

⁹⁶ _____, a.g.e., bk.54b.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÜLBÜLİYYE

1. Genel Bilgiler

Türk Edebiyatı'nda XVI. yüzyıldan başlayarak "Bülbül-nâme", "Bülbüliyye" ve "Gül ü Bülbül" adlarıyla yazılan az sayıdaki eserden birisi de Ömer Fuâdî'ye aittir.⁹⁷ İran kaynaklı tasavvufî bir hikâye olan Attar'ın Bülbül-nâme⁹⁸ adlı eserinden mülhem kaleme alınan Bülbüliyye, H.1033 tarihinde mesnevî tarzında yazılmış manzum bir hikâyedir. Aşk ve vahdet temasının konu olarak işlendiği eserde, Bülbül'ün aşkla inlemesinden rahatsızlık duyan kuşların, Bülbüle çeşitli iftiralarda bulunarak Süleyman Peygambere şikayetleri anlatılmaktadır.

Fuâdî 1190 beyitlik **Bülbüliyye** mesnevisinin başında besmele, tevhid ve na't gibi dînî şiirler söyledikten sonra "Sebeb-i Te'lîf" başlığı altında bu eseri yazma sebebini açıklar: Bahar mevsiminde, Bülbül gülistana gelip güle olan duygularını "feryad u figân"la ifade etmektedir. Kesrette olan Tûti(Papağan) ise velilerin halinden habersiz durumdadır. Vahdet içindeki Kûf (Baykuş) ise "zâhiri vîran, bâtını umran" olarak geceleri virânelerde Hakkı zikretmektedir. Fuâdî bütün bunları, Allah'ın kendisine bildirdiğini belirterek bu durumu hikâyeye ettiğini söyler.

Âlemin şaşılacak haline değinen şâir, halktan kiminin dost, kiminin ise düşman olduğunu, yalancılık, ikiyüzlülük ve gammazlıkla iştilal eden, nefislerine ve şeytana uyanların kendi kusurlarını görmediklerini, dolayısıyla da iyiyi kötüden ayırt edemediklerini belirttikten sonra, kötü davranışlardan uzak durulması gerektiğini, nefsin arzu ve isteklerine boyun eğilmemesini, çünkü insanın yaptıklarının yanına kar kalmayacağını, bir gün mutlaka bunun hesabını vereceğini ifade etmektedir. Bu bilinçte olup haktan ayrılmayan, kalp kırmayan, sevenlerin ayrılmasına rıza göstermeyen, ilmiyle amel edenlerin akıllı ve kâmil kişiler olduğunu, bunu idrak edemeyenlerin hayvandan farkı bulunmadığını söyleyen şâir, insanın içinde olanı yansıttığını, kendi sıfatı kötü olan kişinin diğer insanları da kötü göreceğini ifade etmektedir.

⁹⁷ Kurnaz Cemal, "Bülbül", TDV IA, C.6, İst., 1992, s.486.

⁹⁸ Levend A.Sırrı, Türk Edebiyatı Tarihi, s.138.

Fuâdî, bu yöndeki düşüncelerini daha da somutlaştırmak için kuşlar arasında geçen bir olayı alegorik olarak işler. Asıl hikaye "Rivāyet-i Ma'neviyyeye ve Risāle-i Bülbüliyye'ye bi'z-zāt şurū'dur" ifadesi ile başlar.⁹⁹

Muḳarrerdür cihān içre bu ḫālet
Buña şāhiddürür iş bu ḫikāyet

ḫikāyetden murād temşil-i Ḥaḳḳdur
Bunı izcān idenler ehl-i Ḥaḳdur

Nazar iden kişi ef'āl-i nāsa
Daḫı ḳādir olan anı şināsa

Ne ḫāletdür bulur ḫalkuñ fi'ālin
ḫikāyetden ūyar temşil me'ālin¹⁰⁰

sözleriyle insanlardaki iyi ve kötü davranışları, doğru ve yanlış "temsili" olarak anlatmak amacıyla hikayenin kaleme alındığını, "ehl-i Hakk"ın bunu anlayabileceğini vurgulamaktadır. Eserde olayların akışı, şu şekilde gelişmektedir:

Kuşların en fesadı olan Kara Karga, çeşitli hîle ve desîselerle hükümrânlığını ilan ederek kuşlar meclisini toplantıya çağırır. Bütün kuşların bu toplulukta hazır bulunmasını ister. Fesatlıkta âdeta birbirleriyle yarışan Karga, Kuzgun ve Saksagan'ın kıskançlık krizleri içerisinde haset ettikleri Bülbül'ün yargılanmasını istemeleri, toplantının gündemini oluşturur. Kuşların iyileri bu defa kötülerin şerrinden korkarak üzölmeye başlarlar. Bülbül'e yazık olacağını düşünürler.

Zerre kadar anlayışı olmayan fitne ehli bu ahmak kuşlar, çirkin sesleriyle dünyayı velveleye vermeye başlar. Bu fesat kuşların seslerini insanlar dinlemezler ve hayra yormazlar. Bülbülün sesi ise hepsinden güzeldi ve dinleyenler tarafından oldukça beğeniliyordu. Bunu çekemeyen kötü kuşlar, gökyüzünde uçarak, taşkınlık yaparak, Bülbül'ün kendilerine neden katılmadığını sorgulayarak haset etmeye başlarlar. Şeytana uyan bu kuşlar,

⁹⁹ Ömer Fuâdî, Risale-i Bülbüliyye, Süleymaniye Ktp., Düğümlü Baba Bl., Yz.No:320, yk.48b-89a.

iftira ve gıybetle Bülbül'ün halinin dalalet içinde olduğunu söyleyerek, onu bu durumdan kurtaracak, terbiye edecek bir rehberin gerekli olduğu görüşünde ittifak ederler. Bunun için Süleyman peygamberin de hocası olmuş, diğer kuşlardan üstün olan Tûti (Papağan)'nin Bülbül'ün hakkından geleceği düşünülür.

Kuzgun, Bülbül'ün kötü isimle anılmaya başladığını, dersinin verilmesi gerektiğini düşünürken; Saksâğan, onun âşık olduğunu, kimseyi dinlemediğini, Tûti'nin kitaptan vereceği öğütlerle yola gelebileceğini, şayet bu da olmazsa kuşların şahı Tavşancıl'ın sivri gagası ve pençesiyle onu parçalayacağını ifade etmesi üzerine Karga, içindeki fesatlıkları ortaya sererek Bülbül'ün Hz.Süleyman'ın huzurunda kurulacak bir divanda yargılanmasını ister. Kuzgun ve Saksâğanın da Karga'nın fikrine katılmasıyla dîvân toplanır. Hz.Süleyman kuşlara dertlerinin ne olduğunu sorduğunda;

"Didiler Bülbülüñ çok töhmeti var
Anı idüñ bu dem dîvâna ihzâr"¹⁰¹

cevabını alır. Küstah ve namert olan Bülbül'ün çok suçlu olduğu ve ortalıkta gözükmediği, divana çağrılıp hesap sorulması gerektiği savunulur. Süleyman peygamber bunun üzerine Hüdhdüd'ü gönderip Bülbül'ü divana çağırır. Emre itaat ederek kanatlanıp gül bahçesine gelen Hüdhdüd, Bülbül'ü küçük bir gül fidanının dalında mutlu ve mesrur, Allah'ı zikrediyor halde bulur. Vakarla selamını verip edeple Süleyman peygamberin isteğini ileten Hüdhdüd'e:

Didi Bülbül beni neyley Süleymân
Yerüm olmuş iken dâ'im gülistân

Gülistanda virildi baña °aşkum
Gülistansuz bulunmaz zevk u şevkum"¹⁰²

cevabını vererek yerinin gülistan olduğunu, buranın dışında mutlu olamayacağını ifade eder. Hüdhdüd Bülbül'e, haset ve fesat ehli bazı kuşların, hakkında şikayetçi olduğunu, onun için divana bir görünmesinin doğru

¹⁰⁰ Ömer Fuâdî, Risale-i Bülbüliyye, yk.54b

¹⁰¹ _____, a.g.e., yk.56b

¹⁰² _____, a.g.e., yk.57a.

olacağını, emre itaat etmeyen bir ahmak olduğunu ve zararlı çıkacağını ifade etmesi üzerine Bülbül, gül ile vedalaşıp divana gelir.

Gammaz kuşlar, Bülbül'ün divana geldiğini görünce yeniden küfretmeye, hayasızca haset ve fitnelerini sergilemeye başlarlar. Fitne ehlinin davacı olduğu Bülbül hakkında mahkeme başlar. Davacı kuşlar (Karga, Kuzgun, Saksağan), Bülbül'ün kendilerine katılmadığını, yıldızının halkla barışmadığını, kimseye faydasının olmadığını, insanlara bile görünmeyip ne yaptığının kimse tarafından bilinmediğini, fakat hengamesinden bıktıklarını, ârifler arasında âşık geçindiğini, aslında bunun doğru olmadığını, iki yüzlü davrandığını, gülistanda ne yaptığının hesabının sorulması gerektiğini belirterek, hile ve fesatla feryat ederler.

Bu arada kuşlar arasında ferasetli olanlar, bu sözlerin iftira olduğunu, hileye benzediğini ilk bakışta anlarlar. Çavuşlar da bu kavganın gereksiz olduğunu, aşk ehline cefa etmenin doğru olmadığını söyler. Tûti söz alarak, Bülbül'ün haklı olduğunu, hayale inananların ve nâdan sözünü dinleyenlerin hata ettiğini belirtir. Bülbül de kendine haset edenlerin oyununa geldiğini, özünün doğru olduğunu söyleyerek tevekkül eder. Süleyman peygamber de bütün kuşları dinledikten sonra Kerkes (Akbaba)'in fikrini sorar. Kerkes'in de bugüne kadar hiç böyle bir durumla karşılaşmadığını, çok şaşırdığını, bu davayı ancak Kûf (Baykuş)'un karara bağlayabileceğini belirtmesi üzerine Hz. Süleyman, Kerkes'i, Kûf'a gönderir.

Cihānuñ niḳmetinden kendü āb u dānemüz yegdür

İlüñ kâşānesinden gūşe-i vîrānemüz yegdür¹⁰³

diyerek "Hû" çeken Kûf'un huzuruna gelip eteğini saygıyla öpen Kerkes, Hz. Süleyman'ın selamını ve isteğini iletir. Dedikodulardan uzak, viranesinde zikirle meşgul olan Kûf, emre itaat ederek davete icabet edip divana gelir. O'nun kadrini bilen Hz. Süleyman, nezaketle Tûti'nin makamına oturtur, meseleyi anlatır. Kûf da, hâkimin hakîmâne davranması, âlimin fıkıh bilmesi, ferasetli olması gerektiğini belirterek; tarîkata girmediğini, şeriattan yüz çevirmediğini, davayı Allah'ın hükmünün yerine gelmesi için kabul ettiğini söyleyen Tûti'yi azarlar. Tûti de, davacıların tarafını tutup Bülbül'e neler yaptığının kuşlardan

¹⁰³ Ömer Fuâdî, Risale-i Bülbüliyye, yk.61b.

sorulmasını talep eder. Kuşların korkudan sustuğu sırada Kara Karga ve Azgın Kuzgun dedikoduya başlar. Bunlardan cesaret alan diğer kuşlar da söze başlayarak Bülbül'e olan düşmanlıklarını açığa vururlar. Tûti tekrar söz alıp Bülbül'ün güle âşık olduğunu, kendilerinden uzaklaştığını, köşesine çekildiğini, gülün başında nağmeler söylemeye, zikri bırakıp şiirler okumaya başladığını ifade eder:

Didi Bülbül ider rakş u semā'ı
Dü beyt ile okur dağı rübā'î

Oğumaz zıkr içinde nazm u āyāt
Okur āvāz ile ebyāt u eş'ār

Mecāzî 'aşk ile efsāne olmuş
O nāre aldanup pervāne olmuş

Gülistanda güledür 'aşkı her dem
Gülüñ 'aşkında bulmuş zevki her dem¹⁰⁴

Bu sözlerden Kûf, Bülbül'ün masumiyetine inanarak Tûti'nin idraki olmadığını görür. Âriflerin gizli sırlarını cahillerin idrak edemeyeceğini, onların halinin muhaliflerine kapalı olduğunu, dolayısıyla da Bülbül'ün halini kimsenin bilemeyeceğini belirten Kûf, nifak üzerinde ittifak edenlere ne yapılması gerektiğini Bülbül'e sorar: Bülbül de kendisine iftira edildiğini, gerçi görünüşte gülün aşkıyla gülistana gelip nârâlar attığını fakat bātında "elest" meclisinin sarhoşu olduğunu, "aşk şarabı"nı "sâki"nin elinden içtiğini, sözlerinin "kâl" ehline "kesret", "hâl" ehline "vahdet" göründüğünü, bu nâdanların kendini ve sözlerini anlamadığını ifade eder.

Kûf, o halde bu suçlamalara neden maruz kaldığını, bu kuşlara iyi ya da kötü ne söylediğini Bülbül'den sorar. Bülbül ise bir şey söylemediğini, ama kuşların kendisine haset etmekten uzak durmadıklarını, bu yüzden de hepsinin sözünün iftira ve yalan olduğunu söyler. Bunun üzerine Kûf, davacı kuşlardan kesin delil ister. Kuşlar ise her şeyi bilen Tûti olduğuna göre, delili de onun gösterebileceğini ifade ederler. Kûf, Tûti'ye Bülbül hakkında ne düşündüğünü

¹⁰⁴ Ömer Fuâdî, Risale-i Bülbüliyye, yk.64a.

sorarak hakikati söylemesini, hayalindekileri söyleyerek aptal durumuna düşmemesi gerektiğini belirtir. Tûti, eveleyip geveleyerek hayalinde kurduğu fitnelerde ısrar edince Kûf dayanamayarak;

Didi ey Tûti-i mürğ-ı mükerrerem
Kamu mürğân içinde olan a°lem

Hudā virmiş saña °ilm ü kitābı
Açılmamış velî taḥkîk-i bâbı

Ma°arifden ḥaber-dār olmamışsun
Ḥakāyıkdan eşer-dār olmamışsun

Tarîkat görmemişün bir faşıda
Gerekli °āleme oldur aşıda

Tarîkat görmeyenler kâmil olmaz
Ḥakîkat bulmayanlar vāşıl olmaz ¹⁰⁵

sözleriyle Allah'ın verdiği ilimle bütün kuşlar içinde olanı bildiğini, ancak marifetten habersiz yaşadığını, tarikat görmediğini, tarîkatta bulunmayanın kâmil olamayacağını, cahil ve insafsız kuşlar tarafından gafil avlandığını dile getirir.

Tûti ise yenilgiyi hazmedemeyerek nefretinden dolayı, taassupla Kûf'a, Bülbül gibi kendilerine katılıp katılmayacağını sorduğunda Kûf, Tûti'nin cahilliğine işaret ederek, haksız yere yapılan gıybet ve iftiraların, fitnelerin araştırılması gerektiğini, şeriatın da böyle uygun gördüğünü söyler. Bu tartışmalar tamamen kuşların, Bülbül'e olan hasetlerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Bülbül'ün sesini duyanlar, onu zevkle dinleyerek bu güzel sesin sahibini görmek istemektedirler. Ancak, bunu içlerine sindiremeyen kuşlar, çareyi iftira atmakta bulurlar. Bu iftiracı kuşlardan bazıları şunlardır:

Kuzgun, haset ve düşmanlık fikirleriyle dolu, aşk, zevk ve safadan anlamayan, karın tokluğuna yaşam mücadelesi veren, irfan meclisine hiç uğramayan, kötü sesli, anlayışsız, ahmak ve azgının biridir. Fitne ehlerinden sayılmaktadır.

Kara Karga, bilindiği gibi uğursuzluğundan dolayı herkes tarafından yerilmektedir. O da aşktan ve safadan anlamayan, gammazlık ve fesatlıkla hayatına devam eden, çirkin sesli, cahilin biridir.

Saksağan ise kötü sesli ve fitne ehli kuşlardandır. Sûreta doğru görünse de, uğursuzluğu herkesin malumudur. İkiyüzlü bir yapısı vardır.

Tavus da Bülbül'e haset edenlerdendir. Kendi süs püs sahibi olup güzelliğiyle gururlanıp şeytana uyunca, cennet kapısından kovulmuştur. Çünkü gururlanıp şeytana uyanlar artık onun yoldaşı olurlar.

Şahin ise hunhar, kan dökücü ve zalimdir. Ağa ve beylerle arası iyi olsa da Bülbül ile aralarında dostluk oluşmamıştır. Çaylak da kendisini Doğan sanan, Bülbül'e haset duygularıyla kin besleyen aptalın biridir.

Kartal ise, işi gücü fitne ve fesatlık olup tembel tembel yatmaktadır. Yediği leşler yüzünden avcılara tutulur, leşi yabancılara atılır, kanatları okçulara satılır. Özü tembel, sözü mühmel (anlamsız) bu kuşun sözlerine kulak asılmamalıdır.

Leylek denilen ahmak kuş da Bülbül'e dil uzatanlardandır. Onun ahmaklığı vahdetin esrarını gören Mecnun'un hareketsizliğini görünce, üstüne yuva yapmasındandır. Gezdiği çayırlarda yediği yılanlarla beslenen bu hayvanın yalan sözlerine kanılmamalıdır.

Keklik de Bülbül'e haset edenlerdendir. İnsanlar arasında güzelliğiyle anılsa da fitneden uzak duramaz. Kendi aklınca güya kurnaz olduğunu sanır ama uçmağa yeltendiğinde hemen tuzağa düşer.

Serçe de fitne ve fesatçılarla işbirliği yapan kuşlardandır. Ufak tefek boyuna bakmayıp, bir "dâne" ararken tuzağa düşmekten kurtulamayan bu kuş da diğerlerini tahrik için etrafını sese boğarak seher vakti ağaçlarda Bülbül'ün gıybetini yapar.

Bu kadar kusurları ve eksiklikleri olan kuşların halini gören Kûf, Tûti'ye durumun meydanda olduğunu, "sefahet ehli"nin âşığın halini, "ibadet ehli"nin zevk ve şevki bilemeyeceğini, cahilliğinde ısrar etmemesi gerektiğini, Bülbül'e

¹⁰⁵ Ömer Fuâdî, Risale-i Bülbüliyye, yk.67b.

haksızlık yaptığını, ondan özür dilemesi gerektiğini söyler. Çünkü âşıkları hayran eden, ayakları mestân eden, sırları ortaya çıkaran, ruha ve gönle hayat veren, dertlerin dermanı olan "aşk"tır. O nedenle âşığın aşkının herkes tarafından anlaşılamayacağı, mecâzî ise bunun inkar edilmemesi gerektiğini belirten Kûf, firasetle iyi ve kötünün bilinebileceğine işaret eder. Divandaki konuşmalarında "hüsn-i ta'liil" sanatı ile tasavvufî fikirlerini ortaya koyma fırsatını bulur. Bu sırada divandaki kuşlar, Bülbül'ün teganni yaptığı konusunda iftira atarlar. Kûf, "şeriatta âmil, tarîkatta kâmil" olanların "sema" ile mârifete ulaştıklarını, fitne ehlinin buna vakıf olamayacağını belirterek divandakilere nasihat eder. Bülbül'ün hakkındaki iftiralar bir bir ortaya çıkınca, onun kemal mertebesi görünür. Fakat Tûti, hâlâ bu durumu kavrayamaz. Kûf'a yine itiraz ederek, bütün ilimlere vakıf olduğunu, ittifakla ihtilafı ayırt edebildiğini, ancak burada Bülbül'ün haksız olduğunu dile getirir. Kûf ise bu itirazı onun fıkıh konusundaki cahilliğine bağlayarak delilleri sıralar:

°Inād-âimiz kelâmın dinledi Kûf
Didi cehlûñ °iyânen oldu ma°rûf

Faķâhetde kemâli bulmamışsın
Bu halde ihtilâfı bilmemişsin

Faķîh-i kâmil oldur ola °ârif
Ġazâlî-veş ola ehl-i ma°ârif

Dağı °âlimde ma°lûmat gerekdür
Dağı °ârifde ma°rûfat gerekdür

Imâm u ehl-i sünnet şeyh-i °âlî
Bunu İhyâda yazmışdur Ġazâlî

Cemâle'd-dîn yazup ravzâya vâfî
Beyân itdi bu ma°hûd ihtilâfı

Ki ya°nî ehl-i hâlûñ ercmendi
Be-nâm-ı evliyâ Sünbül Efendi

Cemālî ḥalvetî kim Akşarâyî
°Ulûm-ı Hâkdan almışdur vefâyî

Açup rû-yi cemâlınden kınâcî
Bu daḥı yazdı devrân u semâcî

Daḥı Müftî °Alî fażl ile °allâm
Ki dâr-ı saltanatda şeyḥü'l-islâm

Cevâza yazdı fetvâ vü risâle
Maḳâlâtı cevâb oldu su'âle

Daḥı İbrâhîm-i şeyḥü'l-Kırîmî
°Ulûm u fażl ile °aşruñ °alîmî

Medâricnâm kitâbında temâmet
Beyân itdi bu devrâna ibâḥet ¹⁰⁶

ifadeleriyle sema'nın icazetine değinerek Tûti'nin, Bûlbûl gibi gülzâr-ı aşka erişip, içindeki aşk ateşini yakmasını, kemâl-i aşk ile vahdete ulaşmasını ister. Bunu yaptığında Hâfız gibi aşkın şarabını içip, Mansûr gibi aşk ateşinde yanıp, Nesîmi gibi vücudunu feda edip, Sa'di gibi irfan bağına girip, Nuh gibi kurtuluşa erecek ve mecâzi aşkın tadını tadacaktır.

Süleyman peygamberin huzurunda Kûf'un nasihatlerinin böylece sürüp gittiği divanda, Bûlbûl'e iftira eden kuşların iddiaları, akl-ı selim sahibi kuşların şahadetleriyle boşa çıkar. Fitne ehlinin kötülükleri ortaya konurken Bûlbûl, haklılığına karar verilerek beraat eder. Çavuşlar toplantıya son verdiğiinde, fesat ehli kuşların belalarını bulup perişan oldukları gözlenir ve:

Varup her birisi yerlü yerine
Kağıldaşup didiler birbirine

Dirîğâ sa'ymüz olmadı nâfi°
Bu deñlü cüst ü cūmuz oldu źāyi° ¹⁰⁷

¹⁰⁶ Ömer Fuâdî, Risale-i Bûlbüliyye, yk.79a-b.

¹⁰⁷ _____, a.g.e., yk.83b.

şeklinde birbirlerine söylendikleri görülür. Kûf ile Bülbül, sohbet ederek divandan ayrılır. Bülbül, Süleyman peygambere duâlar ederek güle doğru yol alır.

Hikâye burada biter bitmesine ama, Fuâdî okuyucusunu yolda bırakmaz. Anlattığı kıssadan hisseler çıkarır. Şâir, dünyadaki insanların da kiminin faydalı, kiminin zararlı olduğunu; doğrular ve iyiler olmasaydı dünyanın harap olacağını; zalimler olmasaydı insanoğlunun hiçbir tasasının bulunmayacağını; fesat ehli ne kadar çok olursa, dünyadaki kötülüklerin de o derece artacağını ifade ettikten sonra, eserin sonunda nefsin sıfatlarına değinir. Nefs, kalp, ruh, sırr-ı vahdet, sırr-ı hafi, sırr-ı ihfa ve hafa-yı mutlak olarak ifade edilen "yedi etvâr"dan genel olarak söz ettikten sonra "nefs, kalb, ruh ve sırr"a ayrıntılı olarak değinmiştir.¹⁰⁸ Eserde Karga, Kuzgun ve Saksâğanın nefs-i emmareyi; Tûtinin nefs-i müzekkâyı temsil ettiği belirtildikten sonra, Bülbülün kalb-i insan, Kûfun ehl-i irfan olduğu anlatılmaktadır. Bülbül, alegorik olarak, ilâhî aşkla yanan can ve ruhu temsil eder. O, bu dünyada ya da ten kafesinin içinde, uzak kaldığı ezelf gül bahçesinin hasreti ile feryat etmektedir. Kötülükleriyle bilinen Kara Karga, Kuzgun ve Saksâğan da nefs-i emmareyi temsil etmekle birlikte aynı zamanda, Bülbülün duygularını anlamayan, ham, câhil ve kabiliyetsiz insanları sembolize etmektedir.

Dua ile sona eren eserde şâir, "devrân-ı sofıyyenin" cevazı konusuna da değinmiş ve Aksarâyî, Cemâle'd-din Şirâzî, Şehâbü'd-dîn, Zenbilli Ali Efendi, Sünbül Efendi ve İmam Gazâli gibi fıkıh âlimlerini tanık göstererek, âyet ve hadîslerden deliller ortaya koyarak "sema"ın caiz olduğuna işaret etmiştir.¹⁰⁹

Bülbüliyye'de, ayrıca divan şiirinde sık rastlanan peygamber kıssalarına, Hazret-i Muhammed'in mucizelerine, meşhur şahsiyetlere ve efsanevî kahramanlara yapılan telmihlerle de karşılaşırız. Bu özelliklerle ilgili tespitimizi, birkaç beyitle somutlaştırmanın yararlı olacağı kanaatindeyiz:

Tecellî Tûrına irseñ çü Mūsā
Yed-i beyzâ olurdu saña Mevlā

Eger Dāvūd-veş itseñ cihādı
Virür saña hılâfet Rabb-i hâdi

¹⁰⁸ Ömer Fuâdî, Risale-i Bülbüliyye, yk. 86a, 86b, 87a.

¹⁰⁹ _____, a.g.e., yk. 79a-b.

Süleymān sem^ci virse saña hikmet
Alurduñ mūr-ı nefsuñden naşîhat

Hilim-cāhına düşseñ Yūsuf-āsā
Olurduñ cümle ihvānuñdan a^clā

Dağı Ya^cķūb-veş beyti hazende
Bulurduñ girye içresinde ħande

Eger Yahyā gibi gelse ħiṭābuñ
Olurduñ emr-i Ḥaķķ ile kitābuñ ¹¹⁰

Bir bütün olarak numaralandırılan ve 1190 beyitten oluşan eserde Fuâdî'ye ait beş gazel ile kasîde türünde yazılmış pendiyeler de yer almaktadır.¹¹¹ Ayrıca numaralandırılan beyitlerin dışında Fuâdî'den bir kıt'a¹¹², Sa'dî'den Farsça bir kıt'a¹¹³, Kâsım'dan Farsça bir beyit¹¹⁴, Bâkî ve Hamdî'den birer beyit¹¹⁵, Arapça bir dua¹¹⁶, ile üç âyet¹¹⁷ ve beş hadis¹¹⁸ yer almaktadır. Eserden alınan örneklerde de görüleceği gibi kafiye ve rediflerin özenle seçildiğini yarım, tam ve zengin uyakların kullanıldığını görüyoruz. Asıl metni oluşturan bölümde aruzun (me fâ î lün / me fâ î lün / fe û lün) vezni esas alınırken, gazel, kıta ve kasidelerde değişik vezinler kullanılmıştır.¹¹⁹

Ömer Fuâdî'nin edebî yönünü ortaya koyması açısından önemli bulduğumuz, öğreticiliğin ön planda tutulduğu eser, divan edebiyatını tekke edebiyatı aracılığıyla halka yaklaştırmaya noktasında da mühim bir yere sahiptir.¹²⁰

¹¹⁰ Ömer Fuâdî, Risale-i Bülbüliyye, yk. 81b.

¹¹¹ _____, a.g.e., 53a, 54a, 65b, 74a, 75b, 80b, 82a.

¹¹² _____, a.g.e., 66a.

¹¹³ _____, a.g.e., 48b.

¹¹⁴ _____, a.g.e., 70b.

¹¹⁵ _____, a.g.e., 61b, 65b.

¹¹⁶ _____, a.g.e., 55b.

¹¹⁷ _____, a.g.e., 66b, 67a, 76a.

¹¹⁸ _____, a.g.e., 54b, 60b, 63b, 67b, 74a.

¹¹⁹ Hamdele ve salvele bölümleri ile Kaside-i Pendiyede(yk.53a), yk.65b ve 74a'daki gazelerde (fe i lâ tün/fe i lâ tün/ fe i lün); yk.66a'daki kıtada (Fâ i lâ tün/ Fe i lâ tün/ Fe i lâ tün/ Fa'lün); yk.80b'deki gazelde (Mef û lü/ Me fâ î lün/ Mef û lü/ Me fâ î lün) vezinleri kullanılmıştır.

¹²⁰ "Bülbüliyye", TDEA, C.I, İst., 1976, Dergâh Yay., s.481.

2. Nüshaların Tavsifi

a. Süleymâniye Kütüphanesi Düğümlü Baba No: 320/2

İstinsah trh. : H.1221

Müstensih : —

Kitap ölç. : 183x121 (125x80) cm.

Cilt : Mıklepli, cetvelli, bordo, deri kaplı.

Varak : 42 yk. (48b-89a)

Satır : 17

Yazı : Nesih, siyah mürekkep, başlıklar kırmızı.

Kâğıt : Filigranlı, sarı renkli, az aherli, orta kalınlıkta.

Baş : Can gülistânına geldükde nıẓam
Bülbüliyye dile oldı ilham

Son : Cemâlüñ ola nūruñla aña seyr
Bu seyr ile anuñ kıl āḥirin ḥayr

Eserin sonunda müstensihin "Beyân-ı Târih-i Te'lif" başlıklı Arapça bir ibaresi bulunmaktadır. Burada eserin, mü'ellif nüshasından istinsah edildiği ifade edilmektedir.

b. Ankara Millî Kütüphane İbn-i Sina No: 951/5

İstinsah trh. : H.1256

Müstensih : Hafız Muhammed Rızâeddin Üsküdârî.

Kitap ölç. : 225x150 (173x90) cm.

Cilt : Kartal filigranlı, cetvelli, deffeleri kopmuş, sırtı meşin.

Varak : 26 yk. (70b-95a)

Satır : 25.

Yazı : Ta'lik, siyah mürekkep, başlıklar kırmızı.

Kâğıt : Filigranlı, orta kalınlıkta, âhersiz, beyaz.

Baş : Can gülistânına geldükde nizâm
Bülbüliyye dile oldı ilhâm

Son : Cemâlûñ ola nûruñla aña seyr
Bu seyr ile anuñ kıl âhirin hayr

Eserin sonunda müstensihin "tahrîri'r-risâleti min yedi'l-fağîri'l-ğakîri Dervîş Hâfız Muḥammed Rızâeddîn El-Üsküdârî seccâde-nişîn-i Ḥazret-i Şeyḥ Ümmî Aḥmed Efendi El-Ḥalvetî min bende-i Ḥazret-i Muḥammed En-Nasûhî El-Üsküdârî El-Ḥalvetî El-Cüneydî ḳaddes-Allahu sırrahu'l-°azîz ve refe°atu'l-lâhu şefâ°atühüm (1256)" notu bulunmaktadır.

c. Kastamonu İl Halk Kütüphanesi No: 1664

İstinsah trh. : H.1336

Müstensih : Hafız Abdullah Fevzi Efendi

Kitap ölç. : 197x153 (150x94) cm.

Cilt : Siyah bez.

Varak : 40 yk.

Satır : bb (15-20)

Yazı : Nesih.

Kâğıt : Filigranlı, âherli, orta kalınlıkta, beyaz.

Baş : Can-ı gülistâna geldükde nizâm
Bülbüliyye dile oldı ilhâm

Son : Cemâlûñ ola nûruñla aña seyr
Bu seyr ile anuñ kıl âhirin hayr

Eserin sonundaki "Beyân-ı Târih-i Âvân-ı Te'lif" başlıklı müstensihin Arapça ibaresinden, eserin müellif nüshasından yazıldığı anlaşılmaktadır.

d. Manisa İli Halk Kütüphanesi No. 1229/1

İstinsah trh. : ---

Müstensih : ---

Kitap ölç. : 210x140 (150x85) cm.

Cilt : Mıklepli, şırâzesi bordo deri, mukavva kapaklı.

Varak : 40 yk.

Satır : 17

Yazı : Ta'lik, siyah mürekkep, başlıklar kırmızı.

Kâğıt : Filigranlı, açık sarı renkli, az âherli, orta kalınlıkta.

Baş : Can gülistânına geldükde nizâm
Bülbüliyye dile oldu ilhâm

Son : Cemâlüñ ola nûruñla aña seyr
Bu seyr ile anuñ kıl âhirin hayr

e. Ankara Millî Kütüphâne İbn-i Sina No: 4652

İstinsah trh. : H.1328

Müstensih : Derviş Mehmed Atullah Efendi.

Kitap ölç. : 145x100 (120x65) cm.

Cilt : Mıklepli, ebrulu, ön deffesi ve sağ kapağı düşmüş, sırtı meşin kaplı, soluk, kahve renkli deri.

Varak : 23 yk.

Satır : 15.

Yazı : Harekeli ince nesih, siyah mürekkep, başlıklar kırmızı.

Kâğıt : Az âherli, kalın, filigransız, açık sarı.

Eser katalogda 23 yk. geçtiği halde, çok fazla yıpranmış olduğundan kullanılamaz durumdadır. Özellikle baş ve son kısımları nem ve rutubetten

zaman içerisinde kaybolmuştur. 12b-17b arası da bulunmayan eserin mevcut sayfaları da okunacak durumda değildir.

3. Nüshaların Değerlendirilmesi

Ömer Fuâdî'nin Bülbüliyye adlı eserinin Türkiye kütüphanelerinde beş yazma nüshası tespit edilmiştir. Yabancı kütüphanelerin kataloglarını taradığımızda Bülbüliyye'nin yazma nüshalarına rastlamadık. Tespit ettiğimiz nüshalardan Ankara Millî Kütüphane No: 4652'de kayıtlı olan nüshanın çok fazla yıpranması, baş ve son bölümlerinin de bulunmaması sebebiyle metnin tespitinde kullanmayı uygun görmedik. Eserin tenkidli metni, diğer dört nüshanın karşılaştırılmasıyla meydana gelmiştir. Bu nüshalar şu kısaltmalarla ifade edilmiştir:

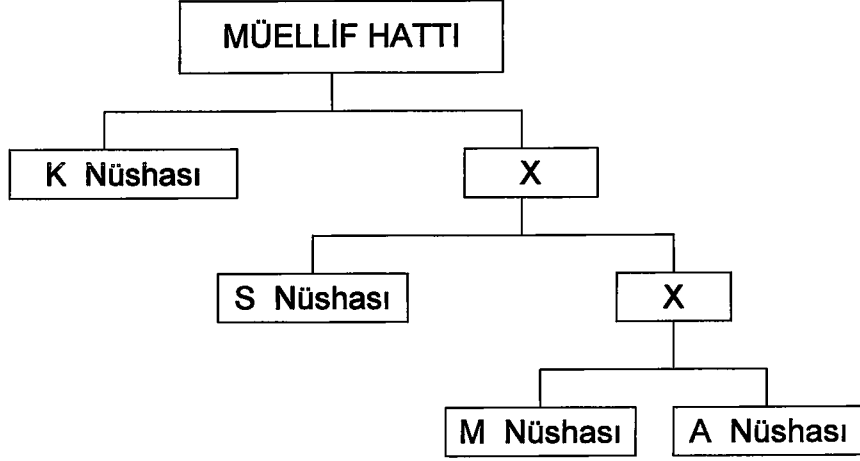
(S) Süleymâniye Kütüphanesi Dügümlü Baba, No: 320/2

(A) Ankara Millî Kütüphane, No: 951/5

(K) Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, No: 1664

(M) Manisa İl Halk Kütüphanesi, No: 1229/1

Metnin yapısını ortaya koymada kullandığımız bu dört nüsha da, müellif nüshası olmaktan uzaktır. Müellifin vefatı ile bu nüshalardan ilk istinsah edileni arasında bir buçuk asırlık zaman faktörü bulunmaktadır. Nüshalardan ilk istinsah edileni S nüshasıdır. H.1221 tarihinde istinsah edilen bu nüshaya en yakın olan H.1256 tarihli A nüshasıdır. Nüshaları kendi içinde değerlendirdiğimizde K nüshasının diğerlerinden farklı yönleri olduğunu tespit ettik. Birçok bakımdan ortak özellikleri görülen A ve M nüshaları, S nüshasıyla paralellik göstermektedir. Ancak, A ve M nüshalarının eksiklikleri S nüshasında bulunmamaktadır. Dil ve üslup yönüyle diğer nüshalardan ayrılan ve en son istinsah edilen K nüshası da S nüshasına göre hacimce eksiktir. Nüshalar içinde hacim yönüyle en zengin ve düzenli özelliklere sahip olan S nüshası, tertipte esas alınmış olup varak başlangıçları kenarda bu nüshaya göre verilmiştir. Bu dört nüshanın çeşitli yönlerden benzerlik ya da ayrılıkları dikkate alındığında, esas nüshaya bağlılıklarını şöyle bir şema ile gösterebiliriz:

Metni, Ahmet Ateş'in "Metin Tenkidi Hakkında" ve İsmail Ünver'in "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" adlı makalelerindeki görüşlerini de dikkate alarak oluşturmaya çalıştık.¹²¹ Metin tenkidi yapılırken dört nüsha karşılaştırılarak Ömer Fuâdî'nin te'lif ettiği esas metin tespit edilmeye çalışılmıştır. Vezin, mânâ, dil ve üslûp özellikleri bu tespitte dikkate alınmış, ancak tereddüde düşülen durumlarda S nüshasındaki kayıtlara daha çok itibar edilmiştir. Nüsha farkları sayfa altlarında gösterilirken, her beytin ilk mısra'ı (a), ikinci mısra'ı (b) harfleri ile gösterilmiş, kelimelerin mevcut olmadığı (-) işareti ile belirtilmiştir. Aynı mısra' içindeki farklı rivayetler (;) işaretiyle gösterilmiş, sayfa altlarındaki farklılıklarda mısra'lar (/) işareti ile birbirinden ayrılmıştır.

Metnin tespitinde ilmî eserlerde tâkip edilen transkripsiyon sistemi uygulanmış olup XVII. yüzyıl Osmanlı Türkçesi'nin fonetik özellikleri dikkate alınmış, imlâ şekillerindeki söyleyişlere bağlı kalınmıştır.

¹²¹ Ateş Ahmet, "Metin Tenkidi Hakkında", *Türkiyat Mecmuası*, İst., 1942, c.I, C.VII-VIII, s.253-267; Ünver İsmail, "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Türkoloji Dergisi*, Ank., 1993, C.2, S.1, s.55-89.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

M E T İ N

S 48b İN KİTĀB-I MAĶĀLE-İ KÜLLİYE VE RİSĀLE-İ BÜLBÜLİYYE*

BL'SMİ'LLĀHİ'R-RAĦMĀNİ'R-RAĦĪM

LİSĀN-I ĦĀL İLE OLAN BESMELE-İ CELĪLE İÇÜN NAZM OLINMIŞDUR.**

--- (---)/--- /--- (---)

1 Can gülistānına geldükde nızam
Bülbüliyye dile oldı ilham

2 Gūş-i cāna dem idicek nādī
İsm-i zātı ile oldum bādī

LİSĀN-I ĶĀL İLE OLAN ĦAMDELE-İ CEMĪLE İÇÜN NAZM OLINMIŞDUR***

3 Zāt-ı °ālisine ħamd-i ħāli
Şıfat-ı zātına şükr-i ħāli

4 Ne cenān ola ki ħamdini ide
Ne lisān ola ki şükrini ide

5 Bilmedin vaşf-ı fenāyı ħāmid
Bilmedin ħāl-i beħāyı ħāmid

6 Bulmadın kendü de °aciz ile fenā
Bulmadın Ħaħda kemāl ile beħā

7 İdemez ħamdi sezā ol zāta
İdemez şükr-i edā ol zāta

* İN Kitāb-ı MaĶāle-i Külliye ve Risāle-i Bülbüliyye Li-derviş °Ömerü'l-Fu'ādī Ķaddese Sırrahu A 70b; Ħāzā Kitāb-ı Bülbüliyye K1b; İN Mektüb-ı MāĶāle-i Külliye ve Risāle-i Bülbüliyye est M1b.

** Lisān-ı ħāl ile evvelā bi-ism-i cemīldür A; Lisān-ı ħāl ile olan besmele-i celīledür M; -K.

¹ (a) gülistānına: gülistāna K.

² (a) idicek: idecek K. / (b) oldum bādī: ola mebādī K; zātı ile: zātıyla A.

*** Lisān-ı ħāl ile olan ħamdüñ celīlidür A,M; Lisān-ı ħāl ile olan ħamdele-i cemīledir K.

⁴ (b) şükrini ide: K'da silik .

⁷ Bu beyit: -S.

KİT'Â'İ ŞEYH SA'Dİ

Bende hemān bih ki zi taḫṣīr-i ḥīṣ
°Özr be-dergāh-ı Ḥudā āverd
Ve'r ne sezāvār-ı Ḥudāvendīṣ
Kes ne-tüvāned ki be-cāy āverd *

S 49a DER-BEYĀN-I ḤĀLĀT-I RASŪL-İ EKREM VE BEYĀN İDE ŞALĀT U SELĀM

- 8 Ḥamd iderse yine ol Aḥmed ider
Şükr iderse yine Muḥammed ider
- 9 Ḥaḫ budur °ālem ü °allām-ı ğuyub
Ḥubb-i zātı ile kıldı maḥḫub
- 10 Kurb-ı zātında iken nām-Aḥmed
Getürüp °ālem-i imkāna Şamed
- 11 Mīm-i imkān ile Aḥmed itdi
Bu tecellī ile evḫad itdi
- 12 Farḫ-ı evvelde anı kıldı °alīm
Ki Ḥırāda aña itdi ta°līm
- 13 Farḫ-ı evvel ki münevver kıldı
Her kemālāt ile server kıldı
- 14 °Āleme baḫdı tenebbüh itdi
Cānib-i Ḥaḫḫa teveccüh itdi

* بنده همان به که ز تقصیر خویش
عذر بدر کاه خدا آورد
ورنه سزا وار خدا ونديش
کس نتواند که بجای آورد

"Kulun başına gelenler kendi taksirindedir. Allah'ın dergâhından affetmek gelir. Gelin Allah'a layık olun. Zira, kimse bunun dışında bir şey getirmeğe güç yetiremez."

⁹ (a) ü: -i K. / (b) zātı ile: zātıyıkA.(vezne uymamaktadır)

¹¹ (b) itdi: oldı S.

¹³ (a) evvel ki: evvele S.

¹⁴ (b) Ḥaḫḫa: kudrete K.

- 15 Kōdı bu °ālem-i keşret hālin
Diledi °ālem-i vaḥdet hālin
- 16 Cezbe-i Ḥaḳ anı meczūb itdi
°Aşḳ-ı ḥaḳḳāniyi maṭlūb itdi
- 17 Cezbe-i zāt-ı ilāhiyye °ıyān
Anı cezbeyledi °aşḳ ile hemān
- 18 Enbiyā rūḥına irdi cānı
İtdi anlarla dem-i seyrānı
- 19 Cümleye anda tekellüm itdi
°Ayn-ı °aşḳ gibi teḳaddüm itdi
- 20 Nār-ı °aşḳ ile fenāsın buldı
Nūr-ı °aşḳ ile beḳāsın buldı
- 21 °Ayn-ı °aşḳ ile görüp rū-yi şāfā
Şīn-i °aşḳ ile bulup şevḳ u şifā
- 22 Kāf-ı °aşḳ ile bulup kuvvet ü kūt
Hem bu kuvvetle görindi melekūt
- S 49b 23 Melekūt ile görindi ceberūt
Ceberūt ile görindi lā-hūt
- 24 °Ayn-ı °aşḳ ile celāle baḳdı
°Ayn-ı Ḥaḳḳ ile cemāle baḳdı

¹⁵ (a) Kōdı bu: K'da silik okunamıyor. / (b) hālin: buldı A.

¹⁶ (b) ḥaḳḳāniyi: Ḥāḳānī lī A; Ḥaḳḳa anı K, ḥaḳḳānī'i M.

¹⁷ (a) zāt-ı ilāhiyye: zāt eyleye K.

¹⁸ (b) itdi anlarla: (silik) eyleye K; -i: ü A, K.

²⁰ Bu beyit: -A.

²¹ (a) °Ayn-ı: Nār-ı A. / (b) bulup: bulu S.

- 25 Mā-ḥaṣal ḥāl-i hüviyyet buldı
Vāşıl oldı aḥadiyyet buldı
- 26 Aḥadiyyet ile irdi ğarḳa
Mīm ile irdi maḳām-ı farḳa
- 27 Farḳ-ı evvel olıcaḳ anda nihān
Farḳ-ı şānī görini geldi °iyān
- 28 Bu kemālāt idicek anda zuhūr
İsm-i āḫer ile görindi o nur
- 29 Geldi cā-yı elife mīm-i diger
Tesmiye oldı aña ism-i diger
- 30 Mīm-i evvel ile Aḫmed oldı
Mīm-i şāniyle Muḫammed oldı
- 31 Nām-ı mülkīsi Muḫammed yazılır
Melekūtīsi de Aḫmed yazılır
- 32 Ehl-i arz anı Muḫammed oḳıdı
Hem semā ehli de Aḫmed oḳıdı
- 33 Nām-ı mülkīsi Muḫammed oldı
Melekūtīsi de Aḫmed oldı
- 34 Bu iki mīm ile Maḫmūd oldı
Dü-cihān ḫalḳına merdūd oldı

²⁵ (b) Vāşıl: Vāḫid A.

²⁶ (b) maḳām-ı: cemāl-i K.

²⁷ (b) °iyān: hemān A.

²⁸ (b) āḫar: āmen K.

²⁹ (b) ism-i: nām-ı A, K.

³¹ yazılır:yazılıp K; Bu beyit: -A.

³² Bu beyit: -A.

³³ Bu beyit: -A, K, M.

- 35 İki mīm ile bulup ikrāmı
Dört kitāb içre añıldı nāmı
- 36 Elif Aḥmed gidicek isminden
Ḥamd-i fehmi itdi hemān resminden
- 37 Elifüñ ḥāline oldu şāhid
Yek işāret ile oldu ḥāmid
- 38 Ḥamd-i ḥālīsine oldu kādir
Şükr-i kālīsine oldu māhir
- 39 Bu kemāli bulıcaḡ ḥālinde
İtdi izhār-ı °aciz kālinde
- S 50a 40 Şān-ı Ḥaḡda buyurup bir güfte
Didi lā-aḡsā kemā eşneyte*
- 41 Şānı bu vaşf ile °ālī olıcaḡ
Bu kemāl ile vefālī olıcaḡ
- 42 İdelüm aña şalāt ile selām
Bulavuz raḡmet ile dārü's-selām
- 43 Bu sebep ile °ināyet bulavuz
Mazḡar-ı luḡf-i şefā°at olavuz
- 44 Rūḡ-ı pākinden ire cāna ḡaber
Bu ḡaber ile ire sırra eşer

³⁵ (b) içre: içinde K.

³⁷ (a) ḡāline: ḡāle K. / (b) Yek: Pek K.

⁴⁰ (a) buyurup: buyurur K.

* Hadis: Lā-aḡsā senāen °aleyke ente kemā eşneyte °alā nefsike. (Senin hakkındaki övgüleri saymam. Sen kendini övdüğün gibisin.)

⁴¹ (b) vefālī: veḡāti S.

⁴² (a) İdelüm: ide S. / (b) raḡmet ile: raḡmet-i A.

⁴³ (b) Mazḡar-ı: Lāyık-ı K; luḡf-i: luḡf u A.

⁴⁴ (a) ire: -K.

45 Çār-yārīne daḥı şubḥ u mesā
Ey Fu'ādī idelüm medḥ ü şenā

46 Hem şalāt ile selām eyleyelüm
Cümle āline selām eyleyelüm

BU KĀL MAZHAR-I ḤĀL-I BERĀ'AT-I İSTİHLĀL VECHİYLE RISĀLE-I
BÜLBÜLİYYEYE MUKADDİME-I SIRRIYE VE KEMĀLĀT-I REMZİYYEDÜR.

47 Kātib-i Ḥaḫ kalem-i ḳudret ile
Zer-feşān ḥattile vü zīnet ile

48 Yazdı dil levḥine bir özge kitāb
O kitāb ile açıldı baña bāb

49 Oldı elfāz-ı ma'ārife mesīr
Hem ma'ānisi ḥaḫāyıḳa mesīr

50 Geldi fermān-ı nefes cān u dile
Her birisi oḳıyup dersin ala

51 Tūti nefes oḳıdı bir varaḳın
Zāhiren aḳladı bildi sibaḳın

52 Oḳıdı bülbül-i dil çoḫ varaḳı
°Aşḳ-ı fazlına irişdi sibaḳı

53 Şevḳ ile zākir-i Yezdān oldı
°Aşḳ ile māhir-i °irfān oldı

⁴⁷ (a) Kātib-i: Kitābet K (vezin uymamaktadır); ḳudretle: ḳudret ile A.

⁴⁸ (a) bir özge: K'da silik.

⁴⁹ (a) mesīr: mūşir K. / Bu beyit: -A.

⁵⁰ Bu beyit: -A.

⁵¹ (a) Tūti nefes: Tūti-i nefis A, S, M.

⁵² (b) °Aşḳ-ı fazlına: °Aşḳ faşlına A,M.

⁵³ (a) zākir-i: şākir-i A.

- 54 Kūf-i can cehd ile vü ğayret ile
Okıdı cümlesini °ibret ile
- S 50b 55 Okıdı cümle ʔarīkat bābın
Añladı dağı ḥakīkat bābın
- 56 ʔūʔi vü Bülbüle didi yā Hū
Olduñuz kūh-ı °ilimde yā Hū
- 57 Oķuñuz cümle °ulūmuñ aşlın
Bilüñüz anda hüviyyet faşlın
- 58 Bu kitāb ehl olana lāyıkdur
Kim ki añlarsa bunı fāyıkdur
- 59 Sırr-ı Süleymān bu rāzı ʔuydı
Sırrını sırr-ı ḥafīye koydı
- 60 Ḥāl-i sırrı irişüp a°lāya
İrdi bu sırr-ı ḥafī ihfāya
- 61 Men° idüp bunda zuhūr-i kālī
Şakladı cümle ḥayāl ü ḥālī
- 62 Ḥazne-dār-ı ḥareme remz itdi
Bunı sır ḥaznesine kenz itdi
- 63 Bağladı resm-i ʔılsimātı aña
Didi bozılmaya bu resm ebedā

⁵⁴ (a) Kūn cihān cehd ile vü ğayret ile A, S, M.

⁵⁶ (b) kūh-ı °ilimde: kūh-ı °amelde M, K'da silik.

⁵⁷ (a) oķuñuz: oķıñuz K, S.; °ulūmuñ: °ulūmdan K. / (b) faşlın: faşlın K.

⁵⁸ (a) ehl: ehli S. / b) fāyıkdur: fā'ikdūr S, K.

⁵⁹ (b) ḥafīye: ḥafīye S.

⁶¹ (a) bunda: -K. / (b) ḥayāl ü ḥālī: ḥāl ü ḥayālī K.

⁶² (a) ḥareme: ḥavme K. / (b) sır: ser K; ḥaznesine: ḥazinesine

- 64 Añlayun remz ü işāret bābın
Oķısun bunda hidāyet bābın
- 65 ʿİlm-i Hāķdan kim alursa dersi
Aña mekteb ola ʿarş u kürsī
- 66 Bu tılısmı açar ise ol açar
Cū-yı fānīyi geķerse o geķer
- 67 Gāyet-i sırrı ararsa ol arar
Künc-i vāfīye irerse ol irer
- 68 Baña virdi o Hudā sırr-ı ʿazīm
Olamaz kimse bu mülkümde nedīm
- 69 Sırr-ı eşyāya hükümet virdi
Bu hükümetde sühūlet virdi
- 70 Sırr ile kim ki gelür dīvāna
İrişür hıdmet ile eyvāna
- 71 Kim ki sırrān-ı şafāya irişür
Hāķ sarāyında nevāyā irişür
- S 51a 72 Sır-Süleymānı didükde maʿnā
Cümle ʿālem didiler sellemnā
- 73 Sırr-ı eşyā saña oldıysa ʿıyān
Ey Fuʿādī sen de tır bunda hemān

⁶⁶ (a) açar ise: açarsa S, M.

⁶⁷ (b) –i vāfīye: K'da silik .

⁶⁸ (a) o: ol S. / (b) nedīm: ķadīm S.

⁷⁰ (a) Sırr ile kim ki: K'da silik.

⁷¹ (a) Kim ki sırrānı: K'da silik. / (b) nevāyā: şevābā S.

⁷² (b) Cemīle eşyāya didiler sellemnā A; Cümle ʿālem-i eşyā didi sellemnā K; ʿālem: eşyā M.

- 74 Sır-Süleymānına olduŋsa arīn
°līm ü irfānuŋ olur saŋa berīn
- 75 oma bağlı bu ılısmı aa g r
Sır-Süleymānı  ninde aa g r
- 76 İzn-i sultānsuz olan māl-i ęul l
Āhizini ider elbette mel l
- 77 Ama sırruŋı ŋafāda olusun
Seyr-i eŋyāda vefāda olusun
- 78 Aar iseŋ yine ehline aıl
Yolına cān ile d k l   ŋaıl
- 79 Ğaraż-ı nefisle aılma zinhār
Sırr ile eyle cihānda refār
- 80 Sırr ile °ālem-i udsī bulasun
addesa'llāhu du°āsın alasun

VEZN-İ M RG-İ HEZEC

. - - - / . - - - / . - -

- 81 Mefā°il n mefā°il n fe°ul n
Oı °ārif bu vezni eyle itmām
- 82 Bu vezni yazduğ n leva-i ām
Hudā itdi baŋa bu vezni ilhām

⁷⁴ (a) Sır S leymānına: Sırr-ı S leymāna K.

⁷⁵ (a) bu ılısmı: bunu sen de S. / Bu beyit: -A.

⁷⁶ (a) olan: -A; māl-i: āl-i M. / (b) elbette: elbetde K, M, S.

⁷⁷ (a) sırruŋı: sırrıŋı K, S.

⁷⁹ (a) °Arż-ı nefisle ama zinhār K. / (b) eyle: -A, M.

⁸⁰ (a) bulasın: bilesin A, bile g r S. / (b) alasın: bulasın A, bula g r S.

⁸¹ Kafiyeler uymamaktadır.

⁸² (a) ām: āma M, S.

SEBEB-İ NAẒM-İ RİSĀLE-İ BÜLBÜLİYYE

- 83 Bi-feyz-i Kādir u °Allām u Ekrem
Ve nām-ı mālîk-i mülk-i dü-°ālem
- 84 Kitāb-ı Bülbüle itdüm bidāyet
Hudā vire kemāl ile nihāyet
- 85 Bu te'lîfe sebep hālîni diñle
Beyān itdüm dil-i cān ile aña
- S 51b 86 İkidür āyetu'l-lah aña hikmet
Eger olduñsa cānā ehl-i °ibret
- 87 Birisi oldu anuñ tenziliyye
Birisi dağı oldu tekviniyye
- 88 Olupdur tenziliyye nazm-ı Kur'ān
Dağı hem tekviniyye iş bu ekvān
- 89 Oğurdum tenziliyye āyetini
Görürdüm tekviniyye āyetini
- 90 Tefā'ul kaçdına bağıdum cihāna
Gözüm tüş oldu ol gülsitāna
- 91 Göñül bülbül şifātın bulmuş idi
Gülinüñ vaşf-ı hālîn bilmiş idi

⁸³ (a) Ekrem: ikram A,S.

⁸⁴ (a) bülbüle itdüm: bülbülüyye idem A.

⁸⁵ (b) itdüm: idem A, -i: u A.

⁸⁷ (a) tenziliyye: tenzihiyye K.

⁸⁸ (a) tenziliyye: tenzihiyye K.

⁸⁹ (a) tenziliyye: tenzihiyye K.

⁹⁰ (b) vezin hatalı.

⁹¹ (b) bilmiş idi: eylemiş idi A.

- 92 Kitāb-ı Hāḡdan açıldı bu fālüm
Gül ü bülbülden oldu ḡīl ü ḡālüm
- 93 Ma°ānī erlerinüñ kemteriydüm
Sa°ādet gevherine müşteriydüm
- 94 Nücūma meyl idüp buldum şa°īdin
Çıḡardum anda temşīl-i cedīdin
- 95 Ḥalāş itdi Ḥudā naḡs-ı zuḡālden
Dil ü cānum berī oldu ḡalelden
- 96 Bu zāhir mülkinüñ dārına girdüm
Ma°ānī şemsinüñ nūrına irdüm
- 97 Vücūdum zerreşi buldı zuḡūrı
Görindi zerrede şemsün bu nūrı
- 98 Tevekkül eyledüm zāt-ı Ḥudāya
Sözüm irişdüre cā-yı ḡudāya
- 99 Teveccüh eyledüm vaḡdet göziyle
Velīkin söyledüm keşret söziyle
- 100 Egerçi söyledüm keşret yüzinden
İşit °ārif iseñ vaḡdet yüzinden
- 101 Görindiyse saña mülk-i melekūt
Ceberūt °āleмиyle ḡāl-i lā-hūt
- 102 Benüm ḡālimi dilden fehm idersen
Daḡı ḡālimi candan fehm idersen

⁹³ (a) kemteriydüm: kemteridür S.

⁹⁷ (b) zerrede şemsün: zerre şemsinüñ A.

¹⁰⁰ (b) iseñ:ilün K, yüzinden: gözinden K.

¹⁰² (a) ḡālimi: fālımı A.

- S 52a 103 Kitāb-ı ʿāleme baḫduḫda dīde
Görindi dilde temşīl-i güzīde
- 104 Begāyet aḫsen ü ʿibret-nümādur
Tecellī ʿālemine reh-nümādur
- 105 ʿAceb ʿibret-nümādur bu ḫikāyet
Meʿālin aḫlamazlar ehl-i ḡaflet
- 106 Dil ü cānuḫda var ise baḫīret
Daḫı ʿirfāna itdūñise ʿazīmet
- 107 Sarāy-ı vaḫdet içre girdūñ ise
Ḥaḫīḫat ḫaşırına hem irdūñ ise
- 108 Sözümi ḡuş-i cāndan diñler iseñ
Daḫı ḫūş-i ʿiyāndan aḫlar iseñ
- 109 ʿİbāretden ḫuyarsın remz-i vāfi
Alursuñ ḫışşeñi sen daḫı kāfi
- 110 İşit bu ḫışşayı idem ḫikāyet
Dil ü cānum anı itdi rivāyet
- 111 Bahār eyyāmı vü bülbül zamānı
Gülistān mevsimi vü gül zamānı
- 112 Güle baḫdum görince Bülbülini
İşitdüm girye ile gulgulini

¹⁰³ (a) dīde: vīre K.

¹⁰⁴ (a) u: -i K; aḫsen: iḫsan A.

¹⁰⁵ (b) Meʿālin aḫlasun ehl-i cehālet K. / aḫlamazlar: aḫlamaz M.

¹⁰⁹ (b) ḫışşeñi: ḫaḫḫıñı A.

¹¹⁰ (a) idem: itdüm S, didüm A.

¹¹¹ (b) Gülistān: Gülistāna K, S; mevsimi: mevsim K.

- 113 Nehār-ı keşret içre Tūṭi gördüm
Şeb-i vaḥdet içinde Kūfi gördüm
- 114 Tuṭī söyler velī ḥālını bilmez
Sözi kande gider kālını bilmez
- 115 Hüviyyetde ḳati kāmīl durur Kūf
Ḥaḳāyık ḥāli olmuş aña ma°rūf
- 116 Görinür zāhirī vīrān içinde
Velīkin bāṭınī °umrān içinde
- 117 Gice vīrānelerde Ḥaḳḳı zākir
Hüviyyet zikri ile cānı °āmir
- 118 Bularuñ ḥālını bildürdi Allah
Saña idem ḥikāyet inşā'allah

DĪVĀN-I HŪMĀYŪN-I ḤAZRET-I SŪLEYMĀN °ALEYHİ'S-SELĀMDA BA°ZI
MŪRGĀN-I ĞAMMĀZUŅ BŪLBŪL-I ḤOŞ-ELḤĀNĪ ḤASED Ü BED-ḤĀLET VE KİZB Ü
GIYBETLE ḤUŞŪMET VE DA°VĪ YŪZİNDEN TŪṬĪ-YĪ MONLĀ-YĪ ḤOŞ-ZEBĀN
GEÇDÜKLERİNE MUḲADDİME-I PENDİYYEDŪR.

- S 52b 119 °Acebdür °ālemüñ ḥāli be hey yār
Kimi yār u bu ḥalkuñ kimi aḡyār
- 120 Kimi kezzāb kimi nemmām u ḡammāz
Baḳup kendü ḳuşūrını görür az
- 121 Kimi olmuş daḡ ḡayyāb u °ayyāb
Ziyāde ḳahr ile şeddād u °attāb
- 122 Kimi olmuş şifāt-ı nefsi-şūma
Uyar şeyṭān gibi kibr ü rūsūma

¹¹³ (a) Nehār-ı keşret içre: Nehārında bakınca A; keşret: zāhir S. / (b) vaḥdet: firḳat K.

¹¹⁷ (b) °āmir: ācır K.

¹¹⁸ (b) idem: itdüm S.

¹²¹ Bu beyit: -A. / (b) °attāb: °aḳḳāb K.

¹²² (a) nefsi-şūma: nefsişūma K. / (b) kibr ü rūsūma: kibr ü rūsūm K.

- 123 Muşaffā eylemez mir^cāt-ı ƙalbin
Göre tā kendünüñ nokşān u ^caybın
- 124 Mücellā eylemez meclā-yı rūhın
Görüp teşhīş ide ħāl-i fütūhın
- 125 Münevver eylemez ^caƙıl gezini
Ki tā ^cirfān ile bile özini
- 126 Ĥalāş itmez dil ü cānını ğamdan
Daĥı vehm ü ĥayāl ile elemden
- 127 Ne farƙ eyler belīd ile reşīdi
Ne farƙ eyler ^canīd ile sa^cīdi
- 128 Ne farƙ eyler ^caduvv ile şadīƙi
Ne egriler ile zāt-ı reşīki
- 129 Ne resmī ^cālemi bilür ne mef^cūl
Görinür kendüye ef^cālī maƙbūl
- 130 Zemīme ehli ğālib bu zamanda
Ĥamīde ehli mağlubdur bu anda
- 131 Ğažab ehli olur her demde lāzım
Birāder de olursa ider bir āzar
- 132 Göñül neyle yayılır anı bilmez
Daĥı neyle yaƙılır anı bilmez

¹²⁵ (b) özini: özünü K.

¹²⁶ (a) Ĥalāş: Ĥalā S; ü: -i K.

¹²⁷ (a) eyler: ider A; belīd: pelīd A,K. / (b) eyler: ider A.

¹²⁹ (a) resmī: resm-i A,S; mef^cūl: ma^cƙūl K.

¹³¹ Bu beyit: -A, K, M. S'de ise kafiyeler farklıdır. / (b) vezin uymamaktadır.

133 Dili tengdür şafāsuzdur şafāsuz
Anuñ içün vefāsuzdur vefāsuz

S 53a 134 Kaçan kim yıksa bir kalb-i haṭiri
Yıkar anuñ ile kalb-i keṣiri

135 Ki vardur ol kese aḥbāb u yārān
Yıkılır bu sebebden kalb-i insān

136 Yıkarsa herkesün kalb-i meliḥin
Yıkar Haḫ da anuñ kalb-i kabihin

137 Eger mazlūmı incitse bir ādem
İder zālīm anuñ çeşmini pūr-nem

KAŞİDE-İ PENDİYYE-İ MÜRİYYE Lİ'L-MÜ'ELLİFİHİ*

--- (·---) / --- / --- (---)

138 Mūra başma seni mārān ısırur
Körpe incitme ki arslan ısırur

139 Öldürüp māri uçurma cānı
Dem olur ki seni şu^cbān ısırur

140 Kıblenün ehlini tekfır itme
Ka^cbe haḫkı seni kablan ısırur

141 Olmasa rā^ci hüdā çubānı
Ġanem-i rūḫuñı gürgān ısırur

¹³³ Bu beyit: -A.

¹³⁴ Bu beyit: -A, K, M.

¹³⁵ Bu beyit: -A, K, M.

¹³⁶ (a) herkesün: bir kisün K, M, S.

¹³⁷ (b) nem: ğam K.

* Kaşide-i Mürıyye li'l-Mü'ellifihi A; Kaşide-i Pendıyye li'l-Mü'ellifihi K.

¹³⁸ (b) arslan: melran S.

¹⁴¹ (a) Olma rā^ci Hüdā çubānı S. / (b) gūr-gān: gūr-kān A,K.

- 142 Nefs-i emmāre seginden h̄azer it
Dāmen-i pāyūñi her an ıřırur
- 143 Nefs-i haqqāni h̄ücūm itse ne ğam
ışırursa seg-i cānān ışırur
- 144 Nefs sükkānına hiç olma qarīn
Seni tā ki seg-i segbān ışırur
- 145 Zāleme kapusına meyl itme
Seg-i segbān gibi derbān ışırur
- 146 Ber-zemīn itme tekebbür yād it
Qabrūñi ki teni dīdān ıřırur
- 147 H̄ağ yolında pā-bürehne yürime
°Avq ider pāyūñi h̄ārān ıřırur
- 148 Varağ-ı nīk ü bedi fark eyle
İtmeseñ destūñ ışırgan ışırur
- S 53b 149 Güli Bülbülden ayırma zinhār
Elūñi h̄ār-ı gülistān ıřırur
- 150 Aqrabā qalbini vīrān itme
Nā-gehān °aqrab-i vīrān ışırur
- 151 H̄āl-i dānāda gerek zevq-i kemāl
Olmasa nāqış u nādān ışırur
- 152 °Ālimūñ °ilmi h̄ilimsüz olsa
Anı bir cāhil-i ğazbān ışırur

¹⁴³ Bu beyit: -K. / (b) seg-i: sefi M.

¹⁴⁴ Bu beyit: -A, K .

¹⁴⁵ Bu beyit: -A, K , M.

¹⁴⁶ (a) Ber: Bed A; yād: yāh K.

¹⁵² (a) °ilmi: h̄āli A; olsa: olmaz K.

- 153 Hüs-n-i hāle melekiyyetle iriş
Melekiyyetsüzi şeytan ışırur
- 154 Hiç müdürāt itmesüñ kimse ile
Düşmen olur seni dostān ışırur
- 155 Zikr-i dā'im ide gör devrānda
Dutarak °ömrüñi devrān ışırur
- 156 Bakma şehvetle güzeller gözine
Müjesinden dil-i bīgān ışırur
- 157 Dil behiştini Fu'ādī yıķma
Duzaķ iķre seni nīrān ışırur

BEYĀN-I DİGER

. . . . / /

- 158 Bunu teşhīs idendür °ākıl insan
Bunu temyīz idendür kāmīl insan
- 159 Bunu fehm itmeyen hayvan-şifatdur
Bunu fehm eyleyen insan-şifatdur
- 160 °Aceb ehl-i cihanda °ākıl olmaz
Daķı ĥod-bīn olanlar kāmīl olmaz
- 161 Ne görse ĥayrılarda uyuyavuz
Aña isnād idüp ider tecāvüz
- 162 Bunu bilmez ki cümle kendinüñdür
Şanur kim gördiği ol kimsenüñdür

¹⁵³ (a) melekiyyetle: melekiyyetüñ S.

¹⁵⁴ (a) müdürāt itmesüñ: midār itmeyesüñ A,K.

¹⁵⁵ (b) Dutarak: Dönerek A,K,M.; °ömrüñi: °ömrüñi A, K, M.

¹⁵⁶ (b) Müjesinden: Karşusunda K; dil-i: velī K.

¹⁶² (b) Şanur: Şarınū S; gördiği: gördüğü S.

163 Resūlu'llah Ḥabib-i Ḥaḳḳ-ı mü'min
Didi mü'mindürür mir'āt-ı mü'min

S 54a Kemā ḳāle °aleyhi's-selām: El-mü'minü mir'ātü'l-mü'min*

LĀYIḤA-I PENDİYYE

- 164 Fu'ādīden işit bir pend-i rāşid
Resūlu'llah kelāmı aña şāhid
- 165 Olur ise şıfatı kendünüñ bed
Görinür aña daḡı ḡayrinüñ bed
- 166 Kimüñ ḳalbinde var ise şu°ümet
İder her kimseye kīn ü küdüret
- 167 Kimüñ ḳalbinde var ise tenāfür
Olur ḡāli °inād ile tefāḡur
- 168 Anuñ ile eger olsañ birāder
Vefā gelmez seni ider pür-āzer
- 169 Dili tengdür şafāsuzdur şafāsuz
Anuñ içün vefāsuzdur vefāsuz
- 170 Eger oḡluñ daḡı olursa şulbī
Bu ḡāliyle ḡoḡınur saña ḡarbī

¹⁶³ (a) Ḥabibu'llah resūl-i zāt-ı mü'min K.

* "Mü'min mü'minin aynasıdır." Tirmizi, Sünen, C.4, s.326, No:1929.

¹⁶⁴ Bu beyit: -A, K, M.

¹⁶⁵ (a) kendünüñ: ḡayrinüñ K.

¹⁶⁷ Bu beyit: -A. / (a) var ise: olursa K.

¹⁶⁸ (a) eger olsañ: olur iseñ K.

¹⁶⁹ Bu beyit: - K.

¹⁷⁰ (b) ḡāliyle: ḳalb ile K.; ḡoḡınur: ḡokunur K.

- 171 Kimüñ kim alb-i miratı ola pak
Daı rı ola dim ferah-nak
- 172 Dili vsi safıdur safı
Anuñ iun vefıdur vefı
- 173 Anuñ ile ider iseñ uuvvet
Vef ile saa ider maabbet
- 174 Eger oluñ olursa bu Őfatda
Saa ayrı iriŐur her cihetde
- 175 Grinur cmle eŐya aa mergb
Sever her grdgini hem-u mabb
- 176 Var ise sende de mirat-ı l
Grursin zev ile l u me'l
- 177 Bulup vahdet yzinde seyr-i dim
Tecell li olsun sende kim
- S 54b 178 Eger fehm eyleseñ remz u işaret
Maarif-baŐ olur saa ikayet
- 179 Kitbın gr dil u cndan baŐir ol
Fu'dnn kelmından abir ol
- 180 Sleymn olduun ehl-i ikmet
arincadan alupdur ok naŐihat

¹⁷¹ (a) pak: bak S.

¹⁷² Bu beyit: -A.

¹⁷³ (b) saa ider: ider saa K.

¹⁷⁴ (b) ayrı: ayrı K.

¹⁷⁵ (b) grdgini: grdigini A, K, M.

¹⁷⁷ Bu beyit: -A, K, M.

¹⁷⁹ (a) Kitbın: Kitbuñ A.

¹⁸⁰ Bu beyit: -A.

RİVĀYET-İ MA'NEVĪYYE VE HİKĀYET-İ BÜLBÜLİYYE'YE Bİ'Z-ZĀT ŞÜRŪ'DUR*

- 181 Muḳarrerdür cihān içre bu ḫālet
Buña şahiddürür iş bu ḫikāyet
- 182 HİKāyetden murād temşīl-i Ḥaḳdur
Bunı izcān idenler ehl-i Ḥaḳdur
- 183 Nazar iden kişi ef'āl-i nāsa
Daḫı ḳādir olan anı şināsa
- 184 Ne ḫāletdür bulur ḫalkuñ fi'ālin
HİKāyetden ḫuyar temşil me'ālin
- 185 Dirilüp ḫuşlaruñ ehl-i fesādı
Hümez Ḳarḡa buña bā'is ü bādi
- 186 Bulara tābi° oldı ḡayri ḫuşlar
Fesād u ḡamz ile merdāne-keşler
- 187 Gelüp bir araya ehl-i nifāḳı
Fesāda cümle itdi ittifāḳı
- 188 Didiler ḳande kim var ise mürḡān
Eyü vü yavuzı gelsünler el'ān
- 189 Şehirlü köylü herkes zāhir olsun
Bu cem'iyetde cümle ḫāzır olsun
- 190 Şular kim ölmüş idi ḫüb-aḫvāl
Cidāle açmamışlardı per ü bāl

* HİKāyet-i: Risāle-i A, K, M.

¹⁸³ (b) olan: ola K.

¹⁸⁴ (a) ḫalkuñ: Ḥaḳḳuñ K,M.

¹⁸⁷ (a) araya: ara S (vezin tutmuyor); nifāḳı: tefāḳı K.

¹⁸⁸ (a) ḳande kim: kim ḳande A.

¹⁹⁰ (a) kim: ki K. / (b) per ü bāl: per-i bāl A.

- 191 Velī ḥavf itdiler bu defʿa şerden
Medār ismini tıtdılar kederden
- 192 Karişdı Tūrı tā mürġāna anlar
Degüllerdi velī ehl-i fitenler
- S 55a 193 Derūnından nice şıdķ ehli mürġān
Didiler Būlbūle ḥayf olur elʿān

LĀYİḤATÜ'L-MÜ'ELLİF*

- 194 Budur pes ādemüñ ḥāli cihānda
Kimi nāfi° kimi ḥalka ziyānda
- 195 Eger şādıklar olmasaydı aşlā
Ḥarāb olurdı °ālem zīr ü bālā
- 196 Eger zālimler olmasaydı her dem
Görinmezdi benī ādemde hiç ġam
- 197 Fesād ehli eger olsa ziyāde
Nizām-ı °ālemi virür fesāde
- 198 Mizācına muvāfık olsa fāsīd
Aña meyl idüp olur o da ḥāsīd
- 199 Bularuñ efsedi Kargayla Kuzġun
Biri de Şaġşaġan fi°inde azġun

¹⁹¹ (b) Medār ismini: Medāra semti A.

¹⁹² (a) Tūrı: mūrı K, şūrı A,M; anlar: bunlar M.

* Sadece A'da (74a) var.

¹⁹⁴ (a) ādemüñ: °ālimüñ A.

¹⁹⁵ (b) Ḥarāb: Ḥarāb S.

¹⁹⁶ Bu beyit: -A.

¹⁹⁸ Bu beyit: -A, K, M.

¹⁹⁹ (b) şaġşaġan fi°inde: şaġşaġan fi°inden A, şaġşaġan fi°inde M.

- 200 Gülistānuñ görüp ra°nā gülini
Gül için gulğul iden Bülbülünü
- 201 Gül ile Bülbülün zevk u şafāsın
Gülün Bülbüle itdügi vefāsın
- 202 Göricek bu şafā ile vefāyı
Hased canlarına itdi cefāyı
- 203 Bu kuşlarda yoğ idi zerre iz°ān
Hamākat ile qalmışlardı nādān
- 204 Bularda yoğ idi hūsn-i edālar
Cihanda ideler şavt u şadālar
- 205 Bed olmağın buların şavt u şānı
Dağı olmamağın °aşq u cüvānı
- 206 Bular ötdükde insan diñlemezdi
Taṭayyur eyleyüp hayr añlamazdı
- 207 Dağı itdükleri şavt u şadāyı
İşidenler okur hayra du°āyı

HÜMEZ KARGA VÜ ĞAYRİ TAṬAYYUR OLINAN KUŞLAR ÖTDÜKDE OKINAN
DU°ADAN*

S 55b Allahümme lā ṭayra illā ṭayrük velā ḥayrun illā ḥayrük velā ilāhe
ğayrük **

²⁰² (b) Hased: Hāsīd S.

²⁰⁴ (b) şavt u şadālar: hūsn-i şadālar K, hūsn-i edālar S.

²⁰⁵ (a) u: -ı A,K.

²⁰⁶ (a) bular: buların K; ötdükde: itdigin K.

* Hümez: Hem K; taṭayyur olınan: -S; du°ādan: du°ā-yı şerīfdür A.; ötdükde: itdigin K.

** "Allahım, senin vereceğın uğursuzluktan başka uğursuzluk, senin bahşedeceğın hayırdan başka hayır ve senden başka ilah yoktur." (Ahmed b. Hanbel, Müsned, Kurtuba yay., Tarihsiz, Mısır, C.2, s.220; İbn-i Hacer, Fethu'l-Bāri Şerhu Sahîhi'l-Buhâri, Beyrut, H.1379, C.4, s.36.)

- 208 İşitdükde řadā-yı °andelībi
Anı diñlerdi insanuñ lebībi
- 209 Gülistāna varup ehl-i edālar
řadāsından iderlerdi řafālar
- 210 řadāsından pür olurdu çemen-zār
Cemi°-i bāğ u bustān ile kūh-sār
- 211 řadākatden çıkup her dem řadāsı
Nevāhatden görünürdi nevāsı
- 212 Ne °ālemde ki itse şavt u nağme
řafā virürdi her dem ehl-i bezme
- 213 Muğarrerdür ezelden işbu ma°nā
Hased ider kemāl ehline ednā
- 214 Bu hālātı görüp mürğān-ı bed-hāl
Fezā-yı zemme açdılar per ü bāl
- 215 Hased idüp didiler kanı Bülbül
Gelüp itmez bize ařlā tenezzül
- 216 Bizüz bu °ālem içre merd-i mürğān
Revādur bize itse meyl-i insān
- 217 Kamu mürğān içinde biz bī-namāz
Sezādur halk ide medħ u řenāmuz

²⁰⁸ (a) işitdükde: işitdük ki K.

²¹⁰ (a) pür: bir K.

²¹¹ (b) Nevāhatden: nevāhatinden A.

²¹⁴ (b) Fezā-yı: Kažā-yı S.

²¹⁵ (b) itmez bize aşla: aşla bize itmez S.

²¹⁶ (a) Biziz: Biriz A.

- 218 Derūnında olup bed hāli mestūr
°Ucub hāli buları itdi mağrūr
- 219 Şifāt-ı bed zuhūr idüp firāvān
Vücūdında bularuñ itdi tuğyān
- 220 Pür oldı qalbleri hālī hasedden
Eşedd oldı celāli hem esedden
- 221 Hased añdurmadı hayrū'l-me'āli
Fesād u fitneye irgürdi hāli
- 222 Kayırmasa kişi hüsni me'ābın
Hudā açmaz aña hiç luğ u bābın
- 223 Vücūdında hased ile olan kīn
Za'īf olur anuñ qalbindeki dīn
- S 56a 224 Uyup şeytāna fāsīd himmet ile
Ziyāde iftirā' vü gıybet ile
- 225 Didiler Bülbülün hāli dālālet
Dālālet eylemiş ehl-i baṭālet
- 226 Bu hālinde aña rehber gerekdür
Anı te'dīb ider bir er gerekdür
- 227 Çü Ṭūṭī cümlenün a'lāsı olmuş
Süleymān nebinün munlāsı olmuş

²¹⁸ (a) Derūnında: Vücūdında A; hāli: hāli K. / (b) °Ucub: °Aceb A.

²¹⁹ (a) şifāt-ı: şifāti K, S.

²²⁰ (a) pür: bir A, K, M; hālī: hāl-i S. / (b) celāli: ḥalāli S.

²²² (a) me'ābın: me'ālin A.

²²³ (b) dīn: kīn A,K.

²²⁴ (a) uyup: olup K.

²²⁷ (a) çü: cu S; a'lāsı: °allāmı A. / (b) Süleymān nebinün: Süleymān-ı nebī A,K.

- 228 Bu mansıbla çun oldı böyle fāyık
O nā-merdūñ haqından gelse lāyık
- 229 Didi Kuzgun çü Bülbül oldı bed-nām
Ya niçün anlara itmezsüz i'lām
- 230 Anı te'dīb idüp ider cefāyı
Getürür başına dürlü belāyı
- 231 İşitdi Şağsağan Kuzgun maqālin
Didi āfet işüñ bilmez me'ālin
- 232 Hevā-yı aşğa Bülbül mübtelādur
İşitmez kimse sözün bī-nevādur
- 233 Aña Tūṭī kitāb ile ider pend
Dönüp ayağına urmaz anuñ bend
- 234 Anuñla zabṭ olunmaz Bülbül-i mest
Şeh-i mürgān olan odur aña dest
- 235 Şehimüzdür ki Tavşancıldur adı
Şaķiler zabtıdur anuñ murādı
- 236 Anuñ minķarı var tiz ü yavuzdur
Bunuñ gibilerüñ işinde uzdur
- 237 Anı penç ile eyler pāre pāre
Olursa andan olur buña çāre
- 238 Hümez Kargā işitdi çün bu ķālī
Ziyāde fitneye düşdi hayāli

²²⁸ (a) fāyık: fā'ik K,M. / (b) haqından: haqında S.

²²⁹ (b) Ya niçün anlara itmezsün i'lām K.; anlara: anda A, M.(vezin hatalı)

²³⁰ (b) Getürür: Getürüp A; belāyı: cefāyı S.

²³⁴ (b) şeh-i: Nite S.; olan odur: (-) urur M, S.

²³⁶ (b) uzdur: uzdir K.

LĀYİHATÜ'L-MÜ'ELLİF

239 Kimüñ kim ƙalbi ola fitne- āmīz
Ƙamu aĥvāli olur fitne-engīz

S 56b 240 Ziyāde olsa anuñ ĥalde ŧerri
İrüşür yitmiş eve günde ŧerri

GÜFTE-I HÜMEZ ƘARĖA

241 Didi bu iŧimüz göñince olmaz
Süleymāna varılmayınca olmaz

242 Süleymāndur ŧehinŧāhı cihānuñ
Ĥaƙından gelmege evlādur ānuñ

243 İŧitdükde didi ƘarĖaya Ƙuzgun
°Aceb itdüñ bu iƙdāmuñda efzün

244 Didi hem ŧaĖsaĖan da āferīnler
Gerekdür herkese böyle ƙarīnler

ĤAZRET-I SÜLEYMĀN °ALEYHİ'S-SELĀM HÜDHÜDİ BÜLBÜL-I HOŧ-ELĤĀNA
GÖNDERDÜGİDÜR *

245 Muĥaŧŧal cem° olup dīvāna mürĖān
Didi bunlara luĥfiyla Süleymān

246 Murāduñız nedür söyleñ bilelüm
Ne kim lāzım ise anı ƙılalum

247 Didiler Bülbülün çoğ töhmeti var
Anı idüñ bu dem dīvāna iĥzār

²³⁹ (a) āmiz: āmir S; (b) engīz: engīn K.

²⁴⁰ Bu beyit: -A./ (a) ĥalde: ĥalinde K.(vezin hatalı)

²⁴² (a) ŧehinŧāhı: ŧehinŧānı K.

* gönderdügیدür: gönderdigidür K; gönderdükleridür A.

²⁴⁵ (b) Didi luĥfiyla Ĥazret-i Süleymān K.

²⁴⁷ (a) töhmeti: -K. / (b) bu dem: -S.

- 248 K̄ati k̄ustaḥ u nāmerddür ol āfet
Görinmeyüp şatar size z̄arāfet
- 249 Süleymān didi Hüd̄hüde yūri var
Getür dīvāna eyle ḥāla reftār
- 250 Peyik-āsā başına giydi bir t̄ac
Daḥı egnine giydi ala dībāc
- 251 K̄anad açdı idüp emre iṭā°at
Gelüp irdi gülistāna o s̄ā°at
- 252 Nihāl üzre görüp Bülbül şafāda
Göñül ḥayrān dili z̄ikr-i Ḥudāda
- 253 Dile itmiş bahāne °aşkı virdi
Velī nām-ı Ḥudādur z̄ikri virdi
- 254 Vaḳār ile aña virdi selāmı
Edeb ile daḥı itdi kelāmı
- S 57a 255 Didi Hüd̄hüd Süleyman sizi ister
Gelüp dīvāna kend'özünü göster
- 256 Didi Bülbül beni neyler Süleyman
Yerüm olmuş iken dā'im gülistan
- 257 Gülistanda virildi baña °aşkum
Gülistansuz bulunmaz z̄evḳ u şevḳum

²⁴⁸ (a) k̄ustaḥ: k̄ustaḥ K. / (b) şatar size: size şatar A; z̄arāfet: tarāfet S.

²⁴⁹ (b) getür: girüp A; eyle ḥāla: ḥālā eyle S, ḥāl ile K.(vezin hatalı)

²⁵⁰ (a) peyk: Biñ A,S.

²⁵¹ (a) K̄anad: K̄anat A,S; açdı: açup A, M., açıldı S (vezin hatalı).

²⁵² (a) görüp: görür K. / (b) dili: veli A,K.; ḥayrān: ḥayrān A.

²⁵³ (a) dile: dālle K; virdi: verdi K; bahāne: niḥāna A. / (b) z̄ikri: z̄ikrū S.

²⁵⁶ (a) Süleyman: o sulṭān K, M.

- 258 Didi Hüdhd Süleymān ki nebīdür
İtāat itmeyen aña ğabīdür
- 259 İdüp şekvā egerçi baʿzı mürġān
Velīkin cümlesi ħussād u nādān
- 260 Zamanında kimesneye güç olmaz
Maʿārif ehline evzaʿ suç olmaz
- 261 Maḥabbet ehlinüñ fiʿlin kayırmaz
Elem çekmek sizi gülden ayırmaz
- 262 Tesellī virdi Hüdhd aña vāfir
Kemāl ile idüp tatyīb u ḫātır
- 263 Teḳāzı eyledi ḫāl-i şerīʿat
İtāat itdi vü kıldı ʿazīmet
- 264 Didi ḳavl-i Süleymana semīʿnā
Daḫı emr-i münīfine aṭaʿnā
- 265 Vedaʿ itdi güle Bülbül gönülden
Didi gitdüm veli degül gönülden
- 266 Seni işmarladum Bār- Ḥudāya
Heman meşġul oluñ bize duʿāya
- 267 Şafā-yı bal ile itdi tenebbüh
Tevekkül eyledi kıldı teveccüh
- 268 Vaḳār ile o dem dīvāna geldi
Şafā vü şıdḳ ile merdāne geldi

²⁵⁸ (a) Süleyman ki: Süleyman-ı A.

²⁵⁹ (a) İdüp: İder A.

²⁶⁰ (a) ehline evzaʿ: ehli evzaʿı K,S.

²⁶⁷ (a) bal ile: bi'llāh A,S.

LĀYİHA*

- 269 Derūnında olanıñ zerre töhmet
Görinür anuñ evzā°ında haşyet
- 270 Olur ehl-i firāset aña vākıf
Olur hā'in olan elbetde hā'if
- 271 Hıyānet olmasa bir mürd-i bī-pāk
Alınmaz kimseden olur feraḥ-nāk
- S 57b 272 Zārīfāne gelüp itdi hırāmī
Ḥarīfāne girüp itdi kıyāmī

BÜLBÜL-I HOŞ-ELḤĀN DĪVĀN-I HŪMĀYUNA GELDÜKDE MÜRĠĀN-I BĪ-EDEB
KEMĀL-I ḤİDDET Ü ĞAZABLA KELĪMĀT-I BĪ-SEBEB İTDÜKLERİDÜR VE'S-
SELĀM.**

- 273 Görince Bülbülü mürĠān-ı ğammāz
Hemān dem ṭa°ne itdiler ser-āġāz
- 274 Ḥayā itmediler her biri bī-ār
Ḥased aḥvālini itdiler izḥār
- 275° Olup luṭf-i Süleyman ile maġrūr
Görindi ḥallerinde şerr-i mevfūr
- 276 İdüp her biri bir gūne hücūmı
Gözetmediler erḳān u rūsūmı
- 277 Çavuşlar didiler umuñuz el'ān
Tamam olsun hele üslüb-ı dīvān

* Başlık: -A,S.

²⁷⁰ (a) firāset: ma°arīf A. / (b) hā'in: ḥāyin A.

²⁷¹ (a) Hıyānet: Hıyānet A,S; bī: -A.

²⁷² (a) hırāmī: hırāmī A. / (b) Ḥarīfāne: Ḥarīfāne A,S.

** elḥān: niḥān K; kemāl: -A,S; mürĠān: -A; ve's-selām: -K,M,S.

* 274 ve 275.beyitlerin yerleri K'da yer deġiştirmiştir.

²⁷⁶ (a) bir gūne: güle A. / (b) u: -ı S.

- 278 Su'āl olinmadın itmek cevābı
Edeb terk eyleyüp itmek hıtābı
- 279 Țurub yerlü yerine ehl-i dīvān
Merātibce oturdı cümle a'cān
- 280 Şakī kuşlar idüp dīvānda da'vā
Huşūşan Kargā Kuzgun itdi gavğa
- 281 Didiler Bülbülüñ hāli görilsün
Bu dem kānun ile teftīş olınsun
- 282 Su'āl itdi ȚuȚī bunlara ol dem
Ne sözün itdi Bülbül sizi pür-gam
- 283 Ğaraż ile bakuban taşrasına
Teveccüh itdiler söz toğrısına
- 284 Didiler Bülbülüñ hāli diger gün
Hevā-yı aşq-ı gülden oldı Mecnun
- 285 Ğam-ı Leylī ile Mecnun-āsā
Mekān olmış dağı kuhsār u şahrā
- S 58a 286 Gelüp erbāb-ı dīvāna qarışmaz
Dağı yıldızı halk ile barışmaz
- 287 Görinmez kimseye zerrece nef'ī
Tekebbürdür dem-ā-dem şān u vaz'cī

²⁷⁹ (a) yerine: yerince A. / (b) cümle: anda A,S.

²⁸¹ (b) olunsun: olsun S (vezin hatalı).

²⁸² (b) sözün: sözden S.

²⁸³ (a) Ğarażla bakdı Bülbül taşrasına K.

²⁸⁴ (a) diger: dir K (vezin hatalı).

²⁸⁵ (b) Mekān: Maqām K; dağı: aña S. / Bu beyit: -A.

²⁸⁷ (a) kimseye: kimesneye K (vezin hatalı).

- 288 Gehî olur ki insana görünmez
Ne cāye gitdügi ašlā bilinmez
- 289 Gehî hengāmesinden hiç tırılmaz
Gülistanda ne iderse şorılmaz
- 290 Faķīrāne libās ile nemed-pūş
Şarāb-ı kibr ile her demde şer-ħoş
- 291 Nice kendü gibi ehl-i hevālar
Okurlar meclisinde ħūb edālar
- 292 Gülistāna gelüp ħayli muğannī
Sema° idüp iderler hem teğannī
- 293 Nice muṭrib ü şāhib-i nevālar
Nice şehir oğlanı vü bī-nevālar
- 294 Nice ibdāl iderler aña °aşkı
İderler meclisinde devr ü şevķı
- 295 Şalaħ ile olupdur nāmı meşhūr
Daħı zākirligiyle ħāli mezkūr
- 296 Melāhīler gibi āvāze eyler
Zikirde hem qarīnin tāze eyler
- 297 Bu ħāl ile ider ħalka vefāyı
Mūrā'īdür mūrā'īdür mūrā'ī
- 298 Geçinür ehl-i °irfān içre °āşķ
Bu °aşķında degüldür līk şādīķ

²⁹¹ (a) ehl-i: ehlī S; kendü: kendi K.

²⁹³ (a) muṭrib ü şāhib-i: muṭribler ü şāhib A, M, S.

²⁹⁴ (b) ü: -ı S.

²⁹⁷ (b) Mūrā'īdür mūrā'īdür mūrā'ī A, M, S.

²⁹⁸ (a) Geçinür: Geçinüp S.

- 299 Gülistanda güledür ʿaşkı her dem
Gülün ʿaşkında bulmuş zevki her dem
- 300 Gülün rengi anuñ göñlini almış
Mecāzī ʿaşk anı sevdāya şalmış
- 301 Nice bunlar gibi aḥvāli isnād
İdüp çok itdiler telbīs ü feryād
- 302 Kimün kim şān u zātı olsa bed-ḥāl
Fesād u fitnedür ḥālī be-her-ḥāl
- S 58b 303 Firāsetlü olan mürġān içinde
Daḥı ʿākıll olan insan içinde
- 304 Didiler sözleri telbīse beñzer
Ḥased ḥālī ile lbīse beñzer
- LĀYİḤATÜ'L-MÜ'ELLİF*
- 305 Ola geldi ezelden ʿāşıka ṭaʿn
Ḥased ile iderler fā'ika ṭaʿn
- 306 Eger nām ile fā'ik olsa birkes
Ḥased ehlerinden ider ṭaʿnı herkes
- 307 ʿArab gibi kağıldaşdı ġurāblar
Şemātet itdiler ḥālī ḥarāblar

²⁹⁹ (b) ʿaşkında: ʿaşkına K.

³⁰⁰ (a) Gülün rengi: Gülī rengin A,M, gül rengin S.

³⁰² (b) ḥālī: ḳālī K. / Bu beyit: -A.

³⁰⁴ (a) telbīse: tenbīhe K.

* Lā'ihātü li'l-Mü'ellif S.

³⁰⁶ (a) fā'ik: fāyık A, M; birkes: herkes A. / (b) ehlerinden: ehline K.

³⁰⁷ (b) ḥālī: mālī A.

- 308 Dilince söyledi her biri bir k̄āl
İşiden kalb olur āşüfte-aḥvāl
- 309 Var iken bunların bu °ayb özinde
Zuhūr itdi yine kendü sözünde
- 310 Çavuşlar göricek bu izdiḥāmı
Didiler size bu ğavğa revā mı
- 311 Var ise da°va söyleñ başka başka
Cefā lāyık degüldür ehl-i °aşğa
- 312 İşitdi bunların kavlı-i kabīḥin
Tuṭī buyurdi dīk kavlı-i şahīḥin
- 313 Şakının iftirādan ehl-i °aşğa
Şadākatle görünün ehl-i şevke
- 314 Didiler cümle kuşlardan su'āl it
Ḥaḳīkat ḥālī bil fehmi me'āl it

ṬŪṬĪ MŪRGĀNUŪ DA°VĀSIN İSTĪMA° İTDÜĞİ VE MAḤALL-İ İSTĪMA°INDA
ZĀHİREN VE ŞŪRETĀ MAĞRŪR OLUP MŪRGĀNUŪ KELĀMINA İTTĪBĀ°
İTDÜĞİDÜR °AZİZİM VE°S-SELĀM.*

- 315 Teveccüh eyledi mürġāna ol dem
Buları itmege mebhūt u mülzem

³⁰⁸ (a) k̄āl: söz A. / (b) āşüfte aḥvāl: anıfla bir söz A.

³⁰⁹ (b) kendü: kendi K.

³¹⁰ (a) göricek: görincek K.

³¹¹ (a) söyleñ: -K (vezin eksik).

³¹² (b) kavlı-i: kavlıñ A, S.

³¹³ (b) görünün: yürüyün K, görünün S.

³¹⁴ ḥālī: ḥāl S,K.

* zāhiren ü şūretā maġrūr olup: -A, K.; da°vāsın: da°vāsufı A; itdüğü: itdüğüdür S;

°azİZİM ve°s-selām: -K, M, S.

- S 59a 316 Şadākat hālını gösterdi ol ān
Sözinde itdi iqdām ile im^cān
- 317 Velī kuşlar dimedi kavli-i Hakkı
Görinmedi birinüñ hāli şıdķı
- 318 Görindi her birinüñ kavli bātıł
Anuñçün kim bular nādān u cāhil

LĀYİHATÜ'L-MÜ'ELLIF

- 319 Sefih olur kelāmı her sefihüñ
Vecih olur kelāmı her vecihüñ
- 320 Kabih olur kelāmı her kabihuñ
Melih olur kelāmı her melihuñ
- 321 Eger bilmezse herkes kendi özin
Sefahetle ider her yerde sözin
- 322 Eger var ise hālinde sefahet
Olur her hāli anuñ pür-ķabāhat
- 323 Bular çün kim hasedle kā'il oldı
Tuṭi ğālib olana mā'il oldı
- 324 Kimüñ kalbinde var ise hayālī
Hayāline çeker cümle me'ālī
- 325 Müdemmağlar olur tābi^c hayāle
Dimağıyla düşer bātıł me'āle

³¹⁶ (a) gösterdi: gösterüp A.

³¹⁷ (b) birinüñ hāl-i şıdķı: bunuñ hāl-i şādīķı K.

³¹⁸ (a) her birinüñ: ekserinüñ A. / (b) bular: bunlar S.

³²¹ (a) kendi: kendü A, S.

³²² (b) pür: bir A, S.

³²⁴ (a) var ise: ola bed K./ Bu beyit: -A.

³²⁵ Bu beyit: -A, K, M.

- 326 Egerçi eyledi aşdı °adālet
Velī dimedi lāzımdur ehādet
- 327 Belā āhid buları itdi tadī
Bulınmadı sōzinde hāl-i tevī
- 328 °Azīmet itmedi Hāı me'āle
Avāmīler gibi dūdı hāyāle
- 329 İidūrdi ki Būlbūl ehl-i cūdur
Gūlistānda gūl ile baı hōdur
- 330 Aa kār oldu her dem °a ile zār
Anuūn mesken oldu aa gūlzār
- 331 Dimaından dūındı iftirāya
Dūūrdi kendūyi bu ictirāya
- S 59b 332 Hāā ider hāyāle ābi° olan
Daı nādān sōzini sāmī° olan
- 333 Gerekdūr kii °ala ābi° olmak
Daı nal-i kitābı sāmī° olmak

TEKRār-I BEYāN-I GÜFTE-I TŪĪ VE AKRİR-I HāSB-I Hāl*

- 334 Meger TŪĪ semā°a mūnkir idi
Bu mürgān gibi annı mūir idi

³²⁶ (a) Egerçi TŪĪ ad itdi °adālet S; adı: ad A.

³²⁷ (b) Bulınmadı: Bulınmazdı K.

³²⁸ (a) Hā-ı: hāl-i K, M; me'āle: māle S. / (b) °Avāmīler: °Avālīler K.

³²⁹ (a) İidūrdi: İidūriz K, M.

³³⁰ Bu beyit: -A, K, M.

³³¹ (b) ictirāya: iftirāya S.

³³³ Bu beyit: -A, K, M.

* Balık: -M, S.

³³⁴ (a) semā°a: semāda A.

- 335 Kişi °ilmiyle olmaz ehl-i hikmet
Gerekdür hadd-i zātında fazîlet
- 336 Eger zātında var ise hamākat
Gideremez bu °ilm andan cehālet
- 337 Zuhūrına sıfātuñ °ilm ü °irfān
Mihekdür °ārif iseñ eyle iz°ān
- 338 Dönüp ikdām ile itdi kelāmı
Didi Bülbüle hiç bunlar revā mı
- 339 Cihanda nām ile °āşık geçerken
Bu °aşkından dağı şādık geçerken
- 340 Ne için nā-sezā a°māli işler
Ki ta°n eyler aña emşāli kuşlar
- 341 Huşūşan ide devrān ü semā°ı
Okıya zıkr ile beyt ü rübā°ı
- 342 Tuğı Bülbüle itdükde hitābı
Dağı bunlar gibi nā-ħağ cevābı

BEYĀN-I GÜFTE-I BÜLBÜL-I °ĀRİF*

- 343 Didi Bülbül benüm bir merd-i vāhid
Mu°īn ola baña ol ferd-i vāhid

³³⁶ (a) hamākat: sefāhet S. / (b) gideremez: gidermez M; cehālet: hamākat S.; Bu beyit: -A.

³³⁷ Bu beyit: -A, K, M.

³³⁸ (b) Dönüp: Tuğı S; Didi kim bülbüle bunlar revā mı A,S.

³³⁹ (b) °aşkından: °aşkında K; şādık: şāk K.

³⁴⁰ (b) eyler: ider A, M; emşāli: mişāl-i A,M,S.

³⁴¹ (a) Huşūşan: Huşūşan A, M.

³⁴³ (a) benüm: menem S; vāhid: vācid K.

- 344 Hased ile idüp telbīs-i da'vā
Başuma çökdü bunca ehl-i gavğa
- 345 Benüm hālümde vardur istikāmet
Zuhūr ider soñında özge hālet
- 346 Şadākatle iderse bir kişi seyr
Sa'ādet ile olur āhiri hayr
- S 60a 347 Nīk ü bedden ne itse bulur insān
Bu ma'nāyı dimişdür ehl-i 'irfān
- 348 Bunı didi sūkūta vardı Bülbül
Cenāb-ı Hākka itdi hem tevekkül

HAZRET-İ SÜLEYMĀN °ALEYHI'S-SELĀM TŪTĪ-İ FAĀİHUŪ BĀLİNDE °İRFĀN U HĪKMET KĀLİNDE °İLM Ü İSTİKĀMET OLMADUĞINA VĀKİF OLDUKLARINDA BÜLBÜL-İ °ĀŞİKUŪ VE ZĀKİR-İ ŞĀDIKUŪ HĀLINE NAZAR-İ °ĀLĪLERİ OLUP °ĀRIF-İ EHL-İ HŪVĪYYET Ü ĀLEM-İ EHL-İ HĪKMET KŪF-İ °AZİZİ DĪVĀN-İ HŪMĀYUNA GETİRDÜKLERİDÜR VE'S-SELĀM.*

- 349 Süleymān-ı nebī sultān-ı ekrem
Dağı hem salṭanatda şānı a'zam
- 350 Nübüvvet kānı sultānū'l-ma'ārif
Ma'ārifle odur esrāra vākıf
- 351 İşitdi kuşlaruñ cümle kelāmın
Tuṭīnūñ dağı bildi hem merāmın

³⁴⁴ (a) –i: ü S,A. / (b) çökdü bunca: çökdiler bu S, üşdi bunca M; bunca: bunda K.

³⁴⁶ (a) Şadākatle iderse: Şadākat ile itse S. / Bu beyit: -A.

³⁴⁷ (a) insān: nişān S.

³⁴⁸ (b) itdi hem: hem itdi S. / Bu beyit: -A.

* oldıklarında: oldıqda A; dīvān-ı hūmāyuna: dīvānlarına S, divāna A; ve's-selām: -K,S,M.

³⁴⁹ (a) nebī: beni S. / (b) Dağı hem: Serīr-i A; şānı: şān-ı S,M.

³⁵¹ (a) kelāmın: kelāmuñ A.

- 352 Ma°arifden haber-dār olmaduğın
Haķāyıkdan eğer-dār olmaduğın
- 353 °Ayānen bildi hāli itdi temyīz
Didi bunlara lāzımdur mūmeyyiz
- 354 Görinmez hāl-i Būlbülde sefāhet
Dađı řānına dūşmez hiç řekāvet
- 355 Tuğide gerçi var °ilmiyle °iffet
Velī hālinde yok °irfān u hikmet
- S 60b 356 Eger hikmet qarīn olmasa °ilme
Dağı °iffet qarīn olmasa fehme
- 357 Bulınmaz hiç fażīlet cümle fende
Kemālāt ehli ķande Tuği ķande
- 358 Belā řāhid buları itdi taşdıķ
Hıılāf-ı ķīl ü ķāl bulmadı tevfiķ
- 359 Huşūşan itdi devrānına dađlı
Bu ma°nādan durur mürġāna meylī
- 360 Tuđinūñ hīlmi irmez hiç felāha
Bunı haml itmedi zīrā řalāha
- 361 Dimedi işbu devri itdi ebrār
Şalāh ile olıcaķ hikmeti vār

³⁵² olmaduğın: olmadığın K; olmadıđuđıñ A.

³⁵³ (a) hāli: hāli K. / (b) lāzımdur: lāzım bir A.

³⁵⁵ (a) gerçi var: var gerçi A,M,S. / (b) hālinde yok: yok hālinde A.

³⁵⁶ (a) olmasa: olmassa S. / Bu beyit: -A.

³⁵⁹ (a) (a) Huşūşan: Huşūşan K, S. / (b) ma°nādan durur: ma°nāden dūrūr S.

³⁶⁰ (a) hīlmi: hūkmi A, M. / (b) haml itmedi: °amel itmedi A.

³⁶¹ (a) Dimedi: Duymadı A.

- 362 Şerī°atla nice °āmil olanlar
Tārīkatda nice kāmīl olanlar
- 363 Semā° u devr ile buldı velāyet
Daḥı bu ḥāl ile oldı kerāmet
- 364 Tārīk-ı Ḥaḳda irşād eylediler
Nice ṭālibleri şād eylediler
- 365 Ma°ārifde bulup ḥāl-i ḥaḳāyık
Ḥaḳāyıkda daḥı kāl-i daḳāyık
- 366 Tuṭı̄ hiç açmamış °ayn-ı ma°ārif
Derūnı olmamış bu sırra vāḳıf
- 367 Şalāḥa ḥamlı ider bu ḥāl-i kāmīl
Ḥadīş ile olursa Ḥaḳka ḳā'il
- Kāle Resūlu'llāhi şa'l-lallāhū te°ālā °aleyhi ve sellem: Ḥamlü'l mü'mini
°ala-ş-şalāḥı ḥayrun.*
- 368 Dimedi şulḥ için eş-şulḥu ḥayr
Sözinde eglenür eş-şubḥu ḥayr
- 369 Bu gūne iḥtilāf u bed-maḳālūñ
Soñı ḥayra irişmez bu cidālūñ
- 370 Bu meclisde gerekdür şeyḥ-i fāzıl
°Ulūmuñ cümlesinde ola kāmīl
- 371 Şerī°atla ola ehl-i tārīkat
Ma°ārifle ola ehl-i ḥaḳīkat

³⁶² (a) Şerī°atla: Şerī°atda A, şerī°atlü S.

³⁶³ (b) ḥāl ile: ḥāliyle A, ḥālle S; oldı: buldı A,M,S; bu: her S.

* te°ālā: -K,M,S. "Mü'minin durumunu iyiliğe yormak en doğru olan davranıştır" (Nureddin b. Abdülhâdi es-Sindî, Şerhu'n-Nesâî, Halep, C.7, 1986, s.237.)

³⁶⁸ Bu beyit: -A, K, M.

³⁷⁰ (a) meslisde: maḥalde K.

S 61a 372 Bularuñ ƙanısuñ sözi haƙdur
Haşası yoƙ dimege müstehaƙdur

373 Nicedür Bülbülüñ raƙs u semā'ı
Maƙāmiyla oƙıduğı rübā'ı

374 Bu meclisde bilinmek oldı lāzım
Bunu faşl ide bir hākim ü cāzım

HAZRET-I SÜLEYMĀN °ALEYHI'S-SELĀM KERKES-I İBDĀLİ HAZRET-I KŪFA
GÖNDERDÜKLERİDÜR VE'S-SELĀM.*

375 Bu ğavğayı ğoricek Kerkes ibdāl
Derūnından didi nedür bu aĥvāl

376 Bu tūl-i °ömrüm içinde seyāhat
İdüp hiç görmedüm bu ğüne hālet

377 Olup ğayran bu mürğānuñ içinde
Tüyi ürperdi ğayretten başında

378 Bu hāle oldı °ārif çünki Kerkes
Açıldı cism-i cānı °ayn-ı nergīs

379 Ƙulaƙ çeküp didi dilden ya Allah
°Aceb zor itdiler Bülbüle nāğāh

380 Daĥı mürğān içinde ehl-i °ārī
Elem çekdi bu hāle ıztırārī

381 Edebsüzden edeb öğrendi Loƙman
Bunu fehmi itmez illā ehl-i °irfan

³⁷² (a) ƙanısuñ sözi: sözi ƙanısuñ A.

³⁷³ (b) Maƙāmiyla: Maƙālīden A, müfā'ilden K.; oƙıduğı A, oƙudığı S; oƙuduğı K.

³⁷⁴ (a) meclisde: maħalde K.

* ve's-selām: -K,M,S.

³⁷⁶ (b) görmedüm: ğör mādemi A,S; bu ğüne: bu ğör ne S.

³⁷⁷ (a) ğayran: ğayrat K,S; mürğānuñ: ƙuşlaruñ S, içinde: işinde A,K. / (b) ğayretten: ğayretten K.

³⁷⁸ (a) oldı °ārif çünki: çünki ārif oldı A,S. / (b) cism-i: çeşm-i A, K.

- 382 Baḳup ol Kerkese didi Süleyman
Senüñ ḳalbünde var inşāf u ĩman
- 383 Ma°arif ehline var intisābuñ
Revādur Ḥazret-i Kūfa zehābuñ
- 384 Didi kim şeyḥ-i fāzıl Kūf olupdur
Hüviyyetle baña ma°ruf olupdur
- 385 Fazīletle odur °ālemde fā'ik
Bu da°vāyı olar faşl itse lāyik
- 386 Bu mürgān °arzını hetk itmek olmaz
Şerī°at ḥālini terk itmek olmaz
- S 61b 387 Şerī°atle gerekdür def'i ānuñ
Ṭarīḳatle gerekdür ref'i ānuñ
- 388 Bunu biz faşl idersek rif°ati var
Velī onlar iderse ḥikmeti var
- 389 Bunu lāzım gelürse eyle taḳrīr
Olaruñ fażlınadur emr-i taḳdīr
- 390 Zuhūr ider bu ḥalde nice aḥvāl
Oḳınur °ālem içre ḍarb-ı emşāl
- 391 Ḳatı tiz var getür anları bu dem
Erenler ḥālidür anlardaki dem

³⁸² (b) ĩman: °irfan K.

³⁸⁵ (a) Fazīletle odur: K'da silik okunamıyor; fā'ik: fāyik M.

³⁸⁷ (b) ref'i: rif°ati S (vezin hatalı).

³⁸⁸ (a) rif°ati: def°ati K.

³⁸⁹ Bu beyit: -K, M.

³⁹⁰ Bu beyit: -K, M.

³⁹¹ (a) Ḳatī tiz var: Yüri var tiz K.

- 392 Bu emrümde egerçi kim ta°ab var
Velîkin emrimüzde emr-i Rab var
- 393 Çekerler bu emirde gerçi zaḥmet
Bulurlar āḥiretde ecr ü raḥmet
- 394 Kemāl ehli odur kim ola nāfi°
Menāfi° nūrı anda ola lāmi°
- 395 Bu demde ḳaşd u ğayret erlerüñdür
Yine Bülbül daḥi kendülerüñdür
- 396 Aḳup Kerkes perini pür-fer oldu
Süleymana hemān fermān-ber oldu
- 397 Gelüp Kūf-i °azîzün ḥānesine
°İmāret ehlinün vîrānesine
- 398 Görinür ḥān-ḳāhı kūh-ı vîrān
Velî °uzlet ahālisine °imrān
- 399 Fenā ehli görünür gerçi fāni
Beḳā ḥāli °imāret eyler anı
- 400 Fenā-yı şūri gerçi kim fenādur
Fenā-yı ma°nevî °ayn-i ğinādur
- 401 Fenā ḥālî aña idüp telāḳi
Bu ma°nāya işaret itdi Bāḳi

³⁹² (a) ta°b: K'da silik okunamıyor. / (b) emr-i Rabb: K'da silik okunamıyor.

³⁹³ (b) āḥiretde: āḥirinde K.

³⁹⁶ (b) Süleymāna: O sulṭāna K.

³⁹⁷ (a) Gelüp: Gülüp K.

⁴⁰¹ (a) ḥāli: ehli K; aña idüp: idüp aña A. / (b) itdi: eyledi A.

MAṬLA-İ BĀKİ EFENDİ

Cihānuñ ni°metinden kendü āb u dānemüz yegdür
İlüñ kāşānesinden gūşe-i vīrānemüz yegdür

S 62a LĀYİḤATÜ'L-MÜ'ELLİF*

- 402 Ğanīnüñ dāri °āli rifat ile
Ki takvāda denīdür zillet ile
- 403 Ḥaram mal ile olursa bināsı
Olur vīran soñı olmaz bekāsı
- 404 Karışmasa ḥaram ile cefālar
Olur bānīsine her dem şafālar
- 405 Meger ola saḥā şānında anuñ
Mürüvvette daḥı merdi zamanuñ
- 406 İdüp anda °ibādet ile iṭ°ām
Ziyāfetler ile hem itse ikrām
- 407 Bu ḥaşletler olursa anda °ādet
Olur dāri anuñ dār-ı sa°ādet
- 408 Kadem ehli olursa şāhib-i dār
Mübārek ola dāri aña her bār
- 409 Kadem ehli odur kim ola şādık
Ḥayır niyyetle ola şāni fā'ik

* Lāyiḥa S.

⁴⁰³ (a) Ḥaram mal ile: Zūr-ı baḥılle A, Ğurur-ı baḥılle S.

⁴⁰⁴ (b) Soñı ma°mur olup olur şafālar S. / Bu beyit: -A.

⁴⁰⁵ (a) Meger ola: Daḥı olsa K, Daḥı ola S. / (b) daḥı: ola A.

⁴⁰⁶ (a) İdüp: ide A. / (b) Ziyāfetler ile: Ziyāfetle eyle; itse: ide A.

⁴⁰⁷ (b) dār-ı sa°ādet: dār'üs-sa°ādet S; dār-ı: dāri K.

- 410* Dili vāsi° olanuñ dārı vāsi°
Dili lāmi° olanuñ dārı lāmi°
- 411 Dili ʔār olanuñ dārı daḡı ʔār
Dili zār olanuñ dārı daḡı zār
- 412 Dili mesrūr olanuñ beyti mesrūr
Dili ma°mūr olanuñ beyti ma°mūr

ĀMEDEN KERKES-İ BĀ-ḤUẒUR-İ KŪF-İ ENFES**

- 413 ḤuẒur-ı Kūfa girdi çünki Kerkes
Öpüp dāmenini dest eyledi bes
- 414 Didi ey vaḡdetüñ merd-i ferīdi
Ma°ārif ehlinüñ zāt-ı vaḡīdi
- 415 Hüviyyetle aḡadiyyetde zātuñ
Kemāl-i vaḡdete mazḡar şıfātuñ
- S 62b 416 Süleyman-ı nebī itdi selā mı
Size gönderdi ḡaḡḡāni kelā mı
- 417 İşidine kıyāma geldi fi'l-ḡāl
Selāma eyledi ta°zīm ü iḡbāl
- 418 Daḡı didi Süleyman sizi ister
Ḳudūm ile idüñ dīvānuñ enver

* 410 ile 412 no.lu beyitler K'da yer deḡiştirmiştir.

⁴¹¹ (a) tār: dār M.

⁴¹² (a) mesrūr: sūrūr K; beyti: dārı K.

** bā-ḡuẒur: bi-ḡuẒur A, enfes: nefis M.

⁴¹³ (a) girdi: vardı K. / (b) dāmenini: dāmānını K,S.

⁴¹⁶ Selām itdi size ḡālā Süleymanı / Daḡı gönderdi size emr-i sultānı A.

⁴¹⁷ (b) Selāma: Ol emre A.

⁴¹⁸ (b) enver: envār S; dīvānuñ: dīvānını K,S.

- 419 Nedür bildükde me'mül-i Süleyman
Kemā-kān idicek maẓmūnuñ iz'ān
- 420 °Aziz didi bize keşret görindi
Bu keşretde °aceb fetret görindi
- 421 Şeb-i zulemde iken baña tayrān
Şeb-i kamerde iken baña seyrān
- 422 Gice kılmış iken seyrimi ħallāk
Gice virmiş iken rūzımı rezzāk
- 423 İderken Ħağ vücūdum gice esrār
Beni niçün ider gündüzde izhār
- 424 Didi Kerkes egerçi budur aĥvāl
Beni ħikmetle kıldı size irsāl
- 425 Bu °ālem ħāline sizlersüz a°lem
Müdām olsun demüñüz ħāle her dem
- 426 Didi emre muṭī'üz cān u dilden
Firārum yok Ķur'ān-ı ehl-i dilden
- 427 Velīkin istemem ħalka Ķur'ānı
Ki ħāl ehli olanlar bilür anı
- 428 Bunu didi kıyam itdi yerinden
Çıkar idi şadāsı her yerinden
- 429 İdüp emr-i Süleymana itā'at
Ki ya°ni da°vete itdi icābet

⁴¹⁹ (a) me'mül-i: māḳūl-i S. / (b) maẓmūnuñ: maẓmūnen K,M, maẓmūn-ı S.

⁴²¹ (a) zulemde: zulmāda K,M,S.

⁴²² (b) rūzımı: rızkıımı K.

⁴²⁶ (b) Firārum: Ķarārum S.

⁴²⁸ (b) yirinden: birinden A.

ĀMEDEN KŪF-I VELĪ BE DĪVĀN-I SŪLEYMĀN-I NEBĪ

- 430 Hüviyyetle gelüp virdi selāmi
Süleyman-ı nebī aldı selāmi
- 431 Kemāl-i raġbet ile bildi adri
O sulān aa virdi uı adri
- S 63a 432 Hüviyyetle olanu cānı ālĪ
Tevāzula olısar ānı ālĪ
- 433 Bilinür ārifu elbetde adri
Kemāl ehli bulur āliyle adri
- 434 Düşer bazı ġanĪler ucbe ayli
Cehāletle iderler adra meyli
- 435 ĠanĪde ker ola fehm ü firāset
Yerin bilür aa gelmez denā'et
- 436 DenĪler adr iün gögüs gererler
VelĪ adr ehli ednāya sürerler
- 437 amāat ehli ucubla görinür
Yerin bilmez sürildükde yerinür
- 438 Oturdı adr-ı dĪvāna o dem Kūf
Süleyman-ı nebĪ dir size marūf
- 439 EdānĪden nice envā-ı mürġān
ased-i nĪk ile cümlesi ayrān

⁴³¹ (a) Kemāl raġbetle bildi āl-i adri K; raġbet: ġıybet A. / (b) O sulān: Süleymān A.

⁴³² (a) cānı: cān-ı A,K. / (b) tevāzula: tevāzu ile K; ānı: ān-ı A,K.

⁴³⁵ (a) ola: olan S.

⁴³⁶ (a) ĠanĪler adr iün gögsün sürerler K.

⁴³⁷ (b) sürildükde: sözinde S.

⁴³⁸ (b) Süleyman didi aa size marūf A,S.

⁴³⁹ (b) ased benligiyle cümle ayrān S.

- 440 Gelüp Bülbüle itdiler cefâyı
Nice isnād ile hem iftirâyı
- 441 Size ma'ûm şerî'atle tarîkat
Dağı irfân ile hâl-i haqîkat
- 442 Kitâb-ı şer'ca i'lemsüz kemâ-kân
Fünûn-ı aşka efhemsüz kemâ-kân
- 443 Bu da'vâya oluñ bu demde hâkim
Kamu ahvâle sizler şimdi 'âlim
- 444 Süleymân-ı nebi çün itdi tefvîz
Bulâra Kûf-ı kâmil itdi ta'rîz
- 445 Su'âl itdi kamuya didi âyâ
Nedendür sizde bu da'vâ-yı gavgâ
- 446 Sükûna vardılar erbâb-ı mürgân
Cevâba kâdir olmadılar ol an
- 447 Mehâbetden sükût itdi kamusı
Bu meclisde ötemedi birisi
- 448 Tuği olmağ ile mürğuñ benâmı
'Azîz itdi aña dağı kelâmı
- 449 Nazar eyledi anuñ zâhirine
Dağı cân gözi ile bātınına
- 450 Görindi zâhirinde her şifâtı
Bilindi bātınında hadd-i zâtı

⁴⁴² (b) efhemsüz: i'lemsüz M.

⁴⁴⁷ (b) meclisde: maħalde K.

⁴⁵⁰ Bu beyit: -A,K,M.

- S 63b 451 İdüp hālinde kaçd-ı imtihānı
Yine hākım yerine kodı anı
- 452 Didi °allāme sizlersüz bu kavme
Ki hamlı olınmaya rīş-ıhand u levme
- 453 Şerī°atle idüñ hükmi bulara
Hakīmāne kılıñ bu derde çāre
- 454 Hased ile olan da°vāyı fehm it
Garaž ile olan gavğāyı fehm it
- 455 Gerekdür °āleme lā-büdd faķāhet
Dağı lāzım durur anda firāset
- 456 Firāset nūr-ı Hākdan bir ziyādur
Ziyāsı ādeme °ayn-ı hüdādur
- Ḳāle °aleyhi's-selām: İtteķū firāsete'l mü'mini feinnehü yenzuru
bi-nūrillahi şadaķa Resūlu'llah.*
- 457 Firāsetdür dağı aşı-ı kerāmet
Kerāmetdür dağı fer°-i velāyet
- 458 Tuṭıye idicek iş bu hıtābı
Żarūri ol dağı virdi cevābı
- 459 Sözi irdi anuñ līk °ināde
Cevābı nesne itmedi ifāde

⁴⁵¹ (b) kodı: koydı K.

⁴⁵² (b) rīş: -S.

⁴⁵³ (a) Şerī°atle: Hākīmāne K, M. / (b) kılıñ: idüñ K, M.

⁴⁵⁶ (a) ziyādur: hayādur K. / (b) °ādeme °ayn-ı: °āleme nūr-ı M.

* Rasūlullah (S.A.V.) buyurdu ki: "Mü'minin firasetinden kaçın. Çünkü o, Allah'ın nuruyla bakar."
(Tirmizi, Tefsir, Hicr, 3125).

⁴⁵⁹ (a) anuñ: anda K. / (b) ifāde: fesāde S.

- 460 Didi yokdur şerī'atde °udūlem
Veli yokdur ʔarīkatde duḥūlem
- 461 İşidürsüz ne dirler cümle mürġān
Ne da°vīler iderler eyleñ iz°ān
- 462 Tuṭīden işidicek bu maḳāli
Ḥased ḥāline virdi ihtimāli

KŪF-I °AZİZ-I MAḤZŪRINDA MÜRĠĀN-I BED-ḤĀLĀN-I İZHĀR-I ḤASED İLE
TEKRĀR TAKRİR-I KELĀM-I BED İTDÜKLERİ VE ṬŪṬİNÜN KENDÜ ZA°MINCA
NAŞİḤAT YŪZİNDEN BŪLBŪL ḤAḲḲINDA ḤALT-I KELĀM İTDÜGİDÜR BUDUR
VE'S-SELĀM**

- S 64a 463 Didi mürġāna söyleñ siz de ḥālā
Ne yüzdendür görelüm sizde da°vā
- 464 Ağız açdı hümez Ḳarġayla Ḳuzġun
Didiler ḤaḲ durur ḥūkm-i ḥümāyun
- 465 Söz açdı ġayrı mürġān daḥı ol an
Şemātet itdiler ġŷyā ki dihḳān
- 466 Yine BŪlbŪle itdiler ḥuṣūmet
Didiler ol durur ehl-i ṣu°ūmet
- 467 Ḥayā itmediler her biri bī-ār
Yine evvel sözi itdiler izḥār
- 468 Bu cümle itdiler da°vāyı fāsīd
Ḳuhūr itdi ḳamudan ḥāl-i ḥāsīd

⁴⁶⁰ (a) şerī'atde: şerī'atden M,S. / (b) ʔarīkatde: ʔarīkate S.

⁴⁶¹ (a) İşidürsüz: İşidürsen K, M, İşidüñ gör A. / (b) da°vīler: da°vāyı A; eyleñ: idüñ A,S.

⁴⁶² (a) maḳāli: maḳāmı K. / Bu beyit: -A.

** ḥased ile: ḥasedüñ M; bed itdükleri: itdükleridür A; za°mınca: ra°mınca K; budur ve's-selām:
Sadece A'da var.

⁴⁶³ (b) yüzdendür: yüzündür A,S.

⁴⁶⁵ (a) ġayrı: ġayr K; mürġān: mürġāna K; ol ān: el ān K.

- 469 Hukuk ĩcāb ider ber-ĥāl ü tōhmet
Bulınmayup didiler zem̄m ü ğıybet
- 470 Dimediler benüm evime geldi
Ĥıyānetle yaĥud mālımı aldı
- 471 Ĥayāl-i sū-i zann ile bu eşnā
İdüp ĥalt-ı kelām Ṭūṭıyi ğūyā
- 472 Didi Būlbül ider rakş u semā^o
Dü beyt ile okur daĥı rübā^o
- 473 Okımaz zıkr içinde nazm u āyāt
Okur āvāz ile ebyāt u eş^oār
- 474 Semā^ouñ bilmeyüp hiç ma^onisini
Mücerred didi mürġān da^ovisini
- 475 Didi hem size ma^olüm ĥāl-i Būlbül
Anı meftūn idüpdür ĥayret-i ğül
- 476 Mecāzi ^oaşķ ile efsāne olmış
O nāre aldanup pervāne olmış
- 477 Gülistanda güledür ^oaşķı her dem
Gülün ^oaşķında bulmış zem̄ki her dem
- 478 Güle karşı ider feryād u nāle
Şanursın ^oaşķ ile irdi cemāle

⁴⁶⁹ (a) (b) zem̄m: dem S.

⁴⁷⁰ (a) Dimediler benim evime kim geldi K.(Vezin hatalı)

⁴⁷¹ (b) Ṭūṭıyi: şavṭı'i A.

⁴⁷³ (a) okımaz: okumaz K, S; u: i K. / (b) Okur āvāz ile eş^oār u ebyāt K,M;
Bu beyit A ve S'de 479.beyitten sonra gelmektedir.

⁴⁷⁴ (a) bilmeyüp hiç: hiç bilmeyüp A.

⁴⁷⁵ (b) ĥayret: ĥayret S.

⁴⁷⁸ (b) ^oaşķ ile irdi: irdi ĥakķānī K, M.

- S 64b 479 Hevā ile demini zāyi° itmiş
Cefāsını şafāya māni° itmiş
- 480 Anuñ hālını didi cümle mürġān
Kamunuñ sözi Haḫdur eyleñ iz°ān

KŪF-I KĀMİL-I FĀ'İK BŪLBŪL-I °ĀRIF-I °AŞIKA HAḲİKAT HĀLİNDEN SU'ĀL-I
MŪSTEṬĀB İDŪP VE CEVĀB-I BĀ-ŞAVĀB İSTEDŪGİDŪR VE'S-SELĀM.*

- 481 Olıcaḫ BŪlbŪle bu ġüne tōhmet
Bu dem Kūf-ı °azīze dūşdi ġayret
- 482 Olursa hāl-i °ārifde şadāḫat
Ṭarīḫatde ġayūr olur be-ġāyet
- 483 Bu sözlerden °azīz ol dem alındı
Ṭuṭiden de ḫased hāli bilindi
- 484 Egerçi ṬŪṭi oldı ḫalka mevdūd
Velī şavtında yoḫ elḫān-ı Dāvud
- 485 Didi BŪlbŪle ey mūrd-i ma°ārif
Olamaz hālūñize kimse vāḫıf
- 486 Ma°ārif ehlinüñ sırrı ḫafīdūr
ḫafī olanlaruñ ḫalbi şafīdūr
- 487 ḫavāsuñ hālını bilmez °avāmı
°Avām olan işitmez hiḫ kelāmı
- 488 °Avām olan bilemez kendü zātın
Daḫı teşḫiş idemez hiḫ şifātın

* fā'ik: fāyık M; idūp: -M; bā: bil S; istedūgidūr: itdūgidūr M; ve's-selām: -K, M, S.

⁴⁸² (a) şadāḫat: şalābet A.

⁴⁸⁵ (a) ey: - S. / (b) olamaz: olımaz A,S.

489 Ne bilsün ğayrinüñ ħāl ü kemālin
Derūnında olan şıdķ u đalālin

SU'ĀL-I KŪF

490 Su'āl idüp didi Bülbüle ey cān
Ne söylerler işit ħaķķuñda mürġān

491 Şerīat meclisinde söyle sen de
Gül esrārında ħandān olduñ ise

492 Şerīat meclisinde söyle sen de
Kelāmı rast kıll her sūħande

493 Mey-i aşķ ile mestān olduñ ise
Gül esrārıyla ħayrān olduñ ise

494 Cenānuñdan bu dem ref-i ħicāb it
Lisānuñdan feşāhetle cevāb it

S 65a 495 Sūħan-ver ol bu dīvān içre sen de
Dil-āver ol bu meydān içre sen de

496 Derūnuñ ħāletini söyle ey cān
İşitsünler kemālüñ ehl-i irfān

497 Tıllısm-ı ħalbi açmaġa cihānda
Dilüñ miftāħı lāzımdur dehānda

498 Göñülde çünki esrāruñ nihandur
Dil ü cāna lisānuñ tercemandur

⁴⁸⁹ (b) Derūnunda olan: Daġı sırrındaki A,S.

⁴⁹⁰ (a) idüp: itdi S; cān: ħān K.

⁴⁹¹ Bu beyit: -A,S.

⁴⁹² (b) vezin hatalı.

⁴⁹³ (b) esrārıyla: esrārında A.; Bu beyit: -K.

CEVĀB-I BÜLBÜL

- 499 Didi Bülbül işit ey cān-ı ʿālem
Nefaḥat sırrı ile cān-ı ādem
- 500 Cu-baḥri küntü kenzüñ gevherisüz
Daḥı ğavvāşlaruñ ser-rehberisüz
- 501 Hudā virmiş size bu kenze miftāḥ
Olupdur aña mazḥar ism-i fettāḥ
- 502 Şadefsüz baḥr-i zātuñ dürlerine
Daḥı kânsuz şıfātuñ cevherine
- 503 Daḥı didi benüm ol Bülbül-i zār
Gülüñ ḥārı görünmez baña aġyār
- 504 Mekānum dā'imā gülzār olupdur
Gülüñ ḥārı baña ğam-ḥār olupdur
- 505 Baña birdür celāl ile cemāli
Bu ḥāletdür baña viren kemāli
- 506 Egerçi gül dürür ʿaşka bahāne
Gülüñ zikri gelür her dem zebāne
- 507 Velī baña görünür vech-i bākī
Şarāb-ı ʿaşka ḥaḫdur baña sākī
- 508 Olupdur kılsa mezkūr ism-i Leylā
Ḥaḫīkat buldı Leyli-yi Mevlā

⁵⁰⁰ (a) Cu: Çu M; gevherisüz: gevherisin M. / (b) Daḥı: Kāmu K; ser: siz A,S, sen M; rehberisüz: rehberisin M.

⁵⁰¹ (b) O miftāḥ ism-i hū vü ism-i fettāḥ K; aña: size A.

⁵⁰³ (a) ol:o M.

⁵⁰⁶ (a) gül dürür: güldür A. / (b) gelür: gelüp K.

⁵⁰⁸ Bu beyit: - A,K,M./ (b) vezin hatalı

- 509 Görinmez çeşm-i cānā cism-i fānī
Beḳā ehline maʿlumdur nihānī
- S 65b 510 Gözümde ḳalmadı aʿrāz u aʿyān
Bülendi baña elʿān kemā-kān
- 511 Kemāl-i himmetüñüz itdi teʿşīr
Hüviyyet zikri virdi baña ikşīr
- 512 Sözüüm keşret görünür ehl-i ḳāle
Velī vaḥdet görünür ehl-i ḥāle
- 513 Fuʿādī şīʿrinüñ maẓmūn-ı ḥālim
Bu nādanlar ne bilsün ḥāl ü ḳālim

LI-MÜ'ELLIF'L-FU'ADĪ*

--- (·---) / ·--- / ·--- / ·--- (---)

- 514 Nūr-ı şerʿiyle fuʿādumda ziyālar buldum
ʿilm-i ḥaḳḳıyla reşādumda hüdālar buldum
- 515 Ve nefaḥtü ḥaberi ḳalbime virdükde şafā
Cismüme geldi fenā rūḥa beḳālar buldum
- 516 Künt-i kenz fetḥi için baña virildi miftāḥ
Fetḥ idüp bend-i ḥılısmātı ḡınālar buldum
- 517 Li-maʿallah eşeri ḳayd-ı izāfet gidüp
Ḥāl-i iḫlāḳa düşüp anda liḳālar buldum

⁵⁰⁹ (a) cānā: canda A; fāni: cānı A.

⁵¹⁰ (a) aʿrāz: aḡrāz A. / (b) Vezin hatalı.

⁵¹¹ (b) zikri. ḥāli K.

⁵¹³ (a) Fuʿādinüñ şūy-ı maẓmūnı ḳālim M; maẓmūn-ı ḥalim: maẓmūn-ı ḳālim K; maẓmūnı ḥākim K.

* Li-Mü'ellife-i Ebyāt A, Li'l-Mü'ellif S.

⁵¹⁴ (a) ziyālar: şafālar A.

⁵¹⁵ (a) ve nefaḥtü: Kurʿān-ı Kerim 15/29, 38/72; ve: fe S; ḥaberi: ḥayri M; şafā: ziyā M.

⁵¹⁶ (a) virildi miftāḥ: K'da silik olduğundan okunamıyor.

⁵¹⁷ (a) ḳaydı: ḳayd A, M; gidüp: görür K, giderüp A, M.

518 Ey Fu'ādī nükte-i ehl-i ma'ārif tıyalı
Hāl ile kâle gelür özge edālar buldum

GÜFTE-İ BÜLBÜL BER-VECH-İ LĀYİHA

519 Güle °aşık şanur beni görenler
Yine bilür benüm hālüm bilenler

520 Bu beyti Kışsa-i Yūsufda Hamdi
Getürdi ki oқыyan ala pendi

BEYT-İ HAMDI ÇELEBİ *

Bilmeyen °Andelībi Serçe şanur
Terk-i billürü görse şırça şanur

521 Görinür gerçi baña gül cenābı
Haķıkatde murādumdur gülābı

522 Gidüp güller harāb olursa gülşen
Gülābından bulurum boyını ben

S 66a 523 Gülidür gösteren °aşıklara rüz
Beķā hālindedür aynadaki yüz

524 Güli oldı şıfātından tecellī
Gülābı dağı zātında tecellī

525 Kim olursa cihān içinde °arif
Olur her °arifüñ hāline vākıf

⁵¹⁸ (b) gelür: gelüp K; buldum: tıydum

⁵²⁰ Bu beyit: -A, K, M.

* Güfte-i Hamdi Çelebi Der Yūsuf-ı Züleyhā K, Güfte-i Mehdī Çelebi Der Yūsuf-ı Züleyhā M.

⁵²¹ (a) gerçi baña: baña gerçi M, S; cenābı: cenānı A. / (b) gülābı: kelāmı A.

⁵²³ (a) rüz: rüyı A, M, S. / (b) Beķā hālindedür ābındaki büyı A, Beķā hali dūrür itdügi büyı S, Beķā hālindedür ābındaki nūrı M.

⁵²⁴ (b) dağı: oldı S; zātında: zātından A.

⁵²⁵ (a) içinde: içre K; °arif: ma'ārif A.

526 Bilürler °arifi kāmīl olanlar
Ne bilsün °ālimi cāhil olanlar

527 Fu'ādinūñ fu'ādın açdı fātiḥ
Lisānından bu kıṭ°a oldı lāyiḥ

ḲİṬ°A-I Lİ'L-MÜ'ELLİFİ*

--- (· · · -) / · · · - - / · · · - - / · · · - (- -)

Çünkü mir°āt-ı dile mün°akis oldı °irfān
Görini geldi hemān ḥāl-i kemāl-i iḥvān
Diler iseñ göresün ehl-i kemālūñ ḥālīn
Kendü āyineñi pāk eyle Fu'ādī her ān**

İN-KELĀMİ GÜFTE-I KÜF BER-VECH-I LĀYİḤA

528 Daḥı Kūf-ı °azīz didi ki ey yār
Bu isnāda neden olduñ giriftār

529 Ne söyledüñ bulara eyü yavuz
Saña mürġān ider ḥadden tecāvüz

530 Neden itdüñ buları sen pür āzer
Ki oldılar saña böyle dil-āzer

531 Sefīhe bir söz itse °āḳıl insan
Sefīḥ aña atar biñ dürlü hezeyan

532 Didi Bülbül sözüm yokdur bulara
Ḥased itdi baña anlar ne çāre

⁵²⁷ (b) Lisānından: Cenābından K, Ḥayātından M.

* Lİ'L-MÜ'ELLİFİ S.

** (b) herān: hemān K.

⁵³⁰ (a) bir: pür A, M, S.

⁵³² Bu beyit: -S.

533 Bularuñ şānı beddür bed-zebāndur
Bularda kelb şıfatı da °ıyāndur

534 Gerek söyle gerek eyle sükūtı
Zuhūr ider bulāruñ bed nu°ūtı

535 Bu halde olanuñ şānında Allah
Meşel buyurdu Qur'ān içinde bi'llah

536 Kim olursa bu bed hāl ü °amelde
Olur elbetde dāhıl bu meşelde

S 66b Kāle'l-lāhü Te°ālā: Femeşelühü kemeşeli'l kelbi in taħmil °aleyhi yelheş
ev tetrūkhü yelheş*

537 Bu nādanlar benüm hālimi bilmez
Ne söylesem daħı kālimi bilmez

538 Hased hāli buları eylemiş bed
Şıfāt-ı bedde kalmışlar mü'ebbed

539 Belā şahid baña bühtān iderler
Kelām-ı bedlerin bürhān iderler

540 Bu da°vā-yı cu Tūṭī sāmi° oldu
Hayālinde bulāra tābi° oldu

541 Kelāmı cümlesinüñ iftirādur
Fesād u ğıybete hem ictirādur

⁵³³ (a) şānı: hūyı K.

⁵³⁴ (b) ider: eyler A; bed nu°ūtı: K'da silik.

⁵³⁵ (b) bi'llāh: Allāh K.; Vezin hatalı.

⁵³⁶ (a) hāl: fi°l K. / (b) meşelde: °amelde S.

* "Onun durumu tıpkı köpeğin durumuna benzer. Üstüne varsan da dilini çıkarıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur." (Kur'an-ı Kerim: 7/176)

⁵⁴⁰ Bu beyit: -A, K, M.

KŪF-I ʿĀRIF-I MÜŞĀHĪD MŪRGĀNUŪN DAʿVĀSINA ŞĀHĪD TALEB İTDŪGĪDŪR

- 542 Bu daʿvā-yı ʿazīz olduḡda sāmīʿ
Didi lâzım buña bürhān-ı ḡatīʿ
- 543 Şehādetdür viren daʿvāya ḡudret
Yemin lâzım yoḡ ise hiç şehādet
- 544 İşidicek bunı erbāb-ı mürḡān
Didiler Ṭūṭi bilür aña bürhān
- 545 Bu daʿvāmuzda ḡaḡ mıdur sorılmaz
Yaḡud bāṭıl mıdur bunda bilinmez
- 546 Bi- ḡaḡ ḡādir u ʿallām u Ekrem
Size biz rāzıyuz "Allāhu aʿlem"
- 547 Didi hem Ṭūṭiye ey merd-i dīvān
Ne dirsın Bülbülün ḡaḡḡında elʿān
- 548 Bu daʿvāda ḡaḡıḡat ḡāli söyleñ
Meʿālin fehm idüp aḡvāli söyleñ
- 549 Şadāḡatla kelāmuñ eyle eblig
ḡayalün söyleme olma müdemmiḡ

S 67a BEYĀN U ḡĀL U ḡĀL-I ṬŪṬĪ BER-VECH-I LĀYĪḡA*

- 550 Muḡaşşal Ṭūṭi itdi yine ḡüftār
Kelām-ı sābıḡını itdi tekrar

⁵⁴³ Bu beyit: -A, K, M.

⁵⁴⁵ (a) sorımız: sözimüz A, süzülmez K. / (b) bilinmez: bilimez M, A.

⁵⁴⁶ (b) Allāh u aʿlem: biʿl-lāhiʿl-aʿzam K, M, S.

⁵⁴⁷ (a) dīvān: mürḡān A.

⁵⁴⁸ (a) ḡāli: ḡālün S. / (b) meʿālin: meʿālī K.

* Beyān-ı ḡāl ü ḡāl Ṭūṭi A.

551 Yine nefesine vü mürgāna uydu
°Inādıyla yine şeytāna uydu

552 Görindi çün şalāhında °inādı
Haṭa itdi cidāle oldu bādı

553 Dimedi şulḥ için eş-şulḥu ḥayr
Didi gūyā bu dem el-ḳubḥu ḥayr

554 Nice kendüyi bilmez ile kīc
Fesād itdi fesādın bilmedi hiç

555 Niceler itdi da°vā-yı şalāḥı
Fesād itdi vü bulmadı felāḥı

556 Odur şālih bile şulḥ u fesādı
Odur şālih fesāda ola bādı

557 Buyurdu Ḥaḳ bunu Ḳur'an içinde
Bunu fehm ide gör Furḳān içinde

Ḳāle'l-lāhu Te°ālā: Ve izā ḳīle lehüm lā tufsidū fi'l-ardı ḳālū innemā
naḥnū muşlihūn. Elā innehüm hümü'l müfsidūne velākin lā yeş°urūn*

558 Şalāḥa irişür şālih kelāmı
Ṭalāḥa irişür ṭālih kelāmı

559 Kişi ef°ālını bilmek kemāldür
Bu ḥāli bilmeyen ehl-i ḳalāldür

⁵⁵¹ (b) °inādıyla: °inād ile K.

⁵⁵³ (a) Dimedi: Didi A. / (b) el-ḳubḥu: eş-şubḥu A.

⁵⁵⁴ (a) Nice: Niçe A; kīc: genc K. / (b) fesādın: fesādı A.

⁵⁵⁶ (b) şālih: ṭālih K.

⁵⁵⁷ Bu beyit: - A, K, M.

* "Onlara yeryüzünde fesat çıkarmayın denildiği zaman, 'biz ancak ıslah edicileriz' derler. Şunu bilin ki onlar bozguncuların tā kendileridir, lākin anlamazlar." (Kur'an-ı Kerim: 2/11-12); Bu ayet: -A.

⁵⁵⁹ Bu beyit: -A.

560 Sözüni itdi ẗūṭi çünki tekrar
Dahı itdi ḥayāli üzre ıṣrar

561 Bu sözlerden °āzīz tekrār alındı
Kemāliyle ḥased ḥāli bilindi

KŪF-I °ĀRIFŪŦ ẗŪṬĪYI °ĀLEME °İRFĀN YŪZİNDEN ḤAKĪMĀNE İLZĀMI VE İRŞĀD-I
MA°ĀRİF İÇŪN KĀMİLĀNE KELĀMIDUR.**

S 67b 562 Kemālāt erlerinüñ ercümendi
Ki ya°ni Kūf-ı kāmīl ol efendi

563 İdüp irşād-ı °ālī nice kerre
ẗŪṭinüñ gūşına girmedi zerre

564 Hidāyet olmayan nādāna irşād
Müfid olmaz olur irşādı ber-bād

565 ẗŪṭi °ucbine ıṣrar eyledükde
°İnādı ḥālin izhar eyledükde

566 Hüviyyet kuvvetiyle Kūf-ı °ārif
ẗŪṭiye ser-nikābın oldu kāşif

567 Lisānından akıtdı °ayn-ı ḥikmet
Anı nūş eyledi ehl-i ḥaḳīḳat

568 Ma°ārif ḥāli oldu anda zāhir
Ḥaḳāyık sırrı oldu anda bāhir

569 Didi ey ẗŪṭi-i mürğ-ı mükerrerem
Ḳamu mürğān içinde olan a°lem

⁵⁶⁰ (b) ıṣrar: ızrar S.

** °ārifŪŦ: °ārif K, S; °ālem-i: °āleme A; için: çün K; ve: aña K, S.

⁵⁶² (b) ol: oldı A, -M; efendi: vaḳīdi S.

⁵⁶⁵ (a) ıṣrar: ızrar S.

⁵⁶⁶ (b) ser: -K.

⁵⁶⁸ (a) ḥāli oldu anda: ḥālini olduḳda K, M. / (b) oldu anda: anda oldı K; bāhir: zāhir S.

⁵⁶⁹ (a) ey ẗŪṭi-i: o ẗŪṭi K.

- 570 Hüdā virmiş saña ʿilm ü kitābı
Açılmamış velī taḥkīk-i bābı
- 571 Maʿarifden ḥaber-dār olmamışsın
Ḥaḳāyıkdan eṣer-dār olmamışsın
- 572 Ṭarīkat görmemişsin bir faşılta
Gerekli ʿāleme oldur aşılta
- 573 Ṭarīkat görmeyenler kāmīl olmaz
Ḥaḳīkat bulmayanlar vāşıl olmaz
- 574 Ṭarīkatdan ḥaber-dār olsa birkes
Şerīʿatda olur her ḥāli enfes
- 575 Eger bunlarda olmasa kemāli
Maʿārifle görünmez zerre ḥāli
- 576 Ṭarīkatdan açılsa bāb-ı ʿirfān
Tecelliyle açılır bāb-ı Yezdān
- 577 Ḥaḳīkat ḳapusına girmiyenler
Daḥı vaḥdet sarāyın görmiyenler
- 578 Mey-i bāḳīden içmez yār elinden
Ḥicābıyla ḳalır aḡyār elinden
- S 68a 579 Gözüñi açmamışsın bu cihanda
Ne vardur görmemişsin gülistanda
- 580 Dil ü cān ʿālemini bulmamışsın
Gülistān u maʿārif görmemişsin

⁵⁷⁴ Bu beyit: -A, K, M.

⁵⁷⁵ Bu beyit: - A, K, M.

⁵⁷⁶ (a) açılma: açılmasa A.

⁵⁷⁸ (b) Ḥicābıyla: Ḥicāb ile K.

⁵⁷⁹ (a) gözüñi: gözüñgi S.

- 581 Dağı fark itmemişsin yār u ağıār
Hicāb altında qalmışsin be-hey yār
- 582 Qalup şūretde sīret bulmamışsin
Qalup zāhirde bātın bilmemişsin
- 583 Seni gāfil bulup  alemde nādān
Huşūşan kim cehālet ehl-i mürġān
- 584 Kimi Qarġa kimi Quzġun u bed-qāl
Muhaşşal cümlesi azġun u bed-ġāl
- 585 Kimi  arif kimi şālih ge erler
Şafā-i cehl ile kārih ge erler
- 586 Kimi bilmez Haqqı şālih ge inür
Dağı  ariflere rāciġ ge inür
- 587 Pesend ider kimi  ucbiyle zātın
Enāniyyet ġarāb itmiş şifātın
- 588  nādından olup kibr ile ġod-bīn
Yıkılırsa qayırmaz  arz ile dīn
- 589  nād ile  aceb olsa keşide
Belā ġaġtı aña olur keşide
- 590 ġabība'l-lāh ki ol kān-ı risālet
ġadīşinde aña itdi işāret

Qāle  aleyhi's-selām: lzā ra'eyte racūlen lecūcen mu ciben bi-ra'yihī
fe ad temmet ġasārātūhū.*

⁵⁸¹ (a) itmemişsin: idmemişsin A; u: -i S. / (b) qalmışsin: qalmamışsin A. (vezin hatalı)

⁵⁸² (b) bilmemişsin: bulmamışsin S.

⁵⁸³ (b) ehl-i: ehli S.

⁵⁸⁶ (b) rāciġ: lāciġ S.

⁵⁸⁹ (b) aña olur: olur aña A.

* "Kendi görüşünü beġenen ve ısrarla savunan bir adam gördüğünde, onun tamamen helāk olduğunu anlarsın." (Yusuf b. ez-Zeki el-Mizzī, Tehzībü'l-Kemāl, Beyrut, C.8, 1980, s.201.)

KŪF-I KĀMİLŪŃ ŢŪŢĪYE °ĀLEM-I KĀMİL Ü FĀZİL OLMADUĞIN İ°LĀM VE MŪRGĀNUŃ BU DA°VĀLARI ŐER°İ OLMADUĞIN İFHĀMIDUR.**

- S 68b 591 Görinür her biri ehl-i ma°arif
Revā mı olmayasın cehle vāķıf
- 592 Kelāmından bilür nā-ehlī kāmīl
Selāmından bilür nādānı fāzıl
- 593 Gelüp Bülbülden itdi cümle Őekvā
Ġaraż ile idüp bī-ma°ni da°vā
- 594 Őamusı dir ider Bülbül teġannī
Bu sözde itmedüñ fikr ü te'ennī
- 595 Daġı dirler ider rakş u semā°ı
Dü-beyt ile oķur daġı rübā°ı
- 596 Dimez biri benüm mālımı aldı
Ĥiyānetle daġı evime geldi
- 597 Ĥuķūķ-ı māl ü emlāk da°vīsi yok
Bu da°vānuñ anuñçün ma°nīsi yok
- 598 Degüldür bunlaruñ da°vīsi mer°ī
Biri Bülbüle olmaz ġaşm u Şer°ī
- 599 Kitāb ile °amel olmadı fi°lüñ
Kitāba uymadı fi°liyle ķavlüñ

** kāmīlūñ: kāmīl K; ŢŪŢĪYE: ŢŪŢĪ K; kemāl: kāmīl K; da°vāları: da°vīleri S, du°āları K; olmaduġın: olmadıġın K.

⁵⁹² (a) ehlī: ehl-i S. / (b) fāzıl: °āķıl S.

⁵⁹⁴ (a) dir: der K. / (b) fikr ü: fikre K.

⁵⁹⁶ (b) daġı: yāġud K.

⁵⁹⁷ (a) -ı: u A. / (b) da°vānuñ: da°vīnūñ S.

⁵⁹⁸ (a) mer°ī: mürġı K. / (b) u: -ı A, S.

⁵⁹⁹ (b) fi°liyle ķavlüñ: ķavliyle fi°lün K.

- 600 Aña dirler cihan içinde sādık
Ola kavli ile fi'li muvāfık
- 601 Görürsin Bülbülün çün zāhirini
Ya niçün añlamazsın bātınını
- 602 Firāset çeşmini açmadı cānuñ
Anuñçün bilmedün aḥvālin anuñ

ṬŪṬĪNŪŦ HAZRET-İ KŪFA TA°AŞŞUBLA GİCE ḤĀLİNDE TA°N-İ BĪ-MA°NĀSIDUR.*

- 603 Ṭuṭī çün zāhiriyle oldu maḡrūr
Diline °ilm ü ḥikmet oldu mestūr
- 604 Ta°aşşubla didi Kūf-ı °azīze
Ma°ārif kānı ol ehl-i temīze
- 605 Karışmazsuz bu ḥalka siz de aṣlā
Olupdur nefretünüz Bülbül-āsā
- S 69a 606 Gice ḡaflet sarayında kararūñ
Nehār ehlinden olmuşdur firāruñ
- 607 Egerçi vaḥdetün vardur şafāsı
Olur şāḥibine ancak vefāsı
- 608 Gicede ḡālib olur cümle zulmet
Bu zulmetden görünür ḡalbe ḡaflet
- 609 Cihanda ḡāfilün yokdur vefāsı
Şafā virmez ḡarīnine liḡāsı

⁶⁰² Bu beyit: -A.

* ṭūṭīnūñ: ṭuṭī K; Bu başlık: -A.

⁶⁰³ (b) °ilm ü ḥikmet: ḥikmet-i °ilm A.

⁶⁰⁵ (b) nefretünüz: muḡarribünüz K.

⁶⁰⁶ (b) firāruñ: ḡarāruñ S.

610 Eger ki ğafletin bilmezse ğāfil
Anı sen dime hiç insān-ı °āķil

611 Size bildirmemiş ğaflet bu ğāli
Ki Būlbūl ańlamaz hiç ķīl ü ķāli

612 İdūp her birisi cūş u ħuruşlar
İşidūñüz ne didi cūmle ķuşlar

613 Eger da°vālarını diñlemezsem
Bularuñ sözini hiç ańlamazsam

614 İdūp tōhmet atarlar seng-i ta°ni
Ki rüşvet yidi dirler bańa ya°ni

615 Bu sözlerde Tuťi görindi şādık
Velīkin olmadı ħaķķa muvāfık

KŪF-I °ARİF-I ŞĀHİN TŪŦİ-I KALİLŪ'T-TEMŪZE ĞAFLETİN TA°RİZ VE EHL-I
FEHM OLMAĒA VE ĞAYB U TAĒRİZ İTDÜĒİDŪR*

616 Didi Kuf-i °azīz ey merd-i ma°lūm
Bu ğūftāruñ degūldür ehl-i maķbūl

617 Söze şūret virürsin °ālimāne
Velī biri degūldür kāmīlāne

618 Didükde müdde°i ķavliyle fi°li
Belā şāhid idersin ańa meyli

⁶¹⁰ (a) ki: kim K.

⁶¹³ (b) sözini: sözini de K, M; hiç: hem S.

⁶¹⁴ (a) senūñ: sańa K. / (b) bańa: ki S. (vezin hatalı)

⁶¹⁵ (a) Bu sözlerden görüñdi Tuťi şādık S. / (b) velīkin: velākin A, S.

* °arīf: -A, K, M; ehl-i fehm olmaĒa ve ğayb u taĒrİZ itdüĒidür: ehl-i fehm ü ehl-i ħaķķ olmadıĒın taĒrİZidür K.

⁶¹⁶ (b) maķbūl: mefhūm K.

⁶¹⁷ (a) söze: -A.(vezin hatalı)

⁶¹⁸ (b) idersün ańa: ańa idersün S.

- 619 Olinmaz kavli-i münkir zerre iskāt
Gerekdür müdde^{ci} kavline işbāt
- 620 Şerī^{at} buldı işbātıyla kuvvet
Yemīniyle tamām olur huşūmet
- S 69b 621 Bu kuşlar oldılar zem^mām u nemmām
Anuñçün oldılar zemmiyle bed-nām
- 622 Bu zem^m ü ğıybet ile Haqq u da^{va}
Senüñ ma^{al}ūmuñ olmamışdur aşı^{lā}
- 623 Ne vech ile olur hükkāma tōhmet
Senüñ ma^{al}ūmuñ olmamış bu hālet
- 624 Yoğ iken Bülbülüñ şerr ü fesādı
Degül iken fesād u şerre bādı
- 625 Uyup bir kaç sefīh ü nā-sezāya
Sebep olduñ bu ğavġā vü cefāya
- LĀYİHA^{*}
- 626 Eger şer^{ci}yle hükm itmezse kādı
Bu hāl ider kamu şerri te^{kā}zı
- 627 Eger ihkāk-ı haqq itmezse hākim
Tolar bu^{tl}ān ile cümle ma^hākim

⁶²⁰ (a) işbātıyla: işbāt ile K. / (b) yeminiyle: yemin ile K.

⁶²¹ (b) zemmiyle: demiyle K; Bu beyit: -A.

⁶²² (a) u: -S.

⁶²³ (a) Yoğ iken ne vech ile olur hükkāma tōhmet A. (vezin hatalı)

⁶²⁴ (a) yoğ: yoğ K. / (b) bādı: bārı M, S.

^{*} Başlık: -A, K, M.

⁶²⁶ Bu beyit: - A; (b) te^{kā}zı: te^{kā}hī S.

⁶²⁷ (b) bu^{tl}ān ile: bātıl ile S, bu^{tl}ānına M. / Bu beyit: -A.

628 Eger seyfiyle hüküm itmezse vâli
Nizâm-ı ʿâleme virür zevâli

629 Eger kahr ile hüküm itmezse sultân
Olur aʿvânı lâ-büdd ehl-i tuğyân

ṬŪṬĪNŪŦ ĞİCE ḤĀLİNDE KŪF-İ ʿAZĪZE İTDÜĞİ ṬAʿNA KUF-İ ʿAZĪZŪŦ CEVĀB-İ
BĀ-ŞAVĀBİDUR.**

630 Dağı Ṭŭṭiye didi Kuf-i ʿârif
Görinmez sözlerüñde hiç maʿârif

631 Zuhûr itdi bu cehlüñ sende ʿaynı
Anuñçün baña itdüñ gice taʿnı

632 Baña ğafletle gösterüñ nikâtuñ
Ki söyledüñ yine kendü şıfâtuñ

633 Meger sende var imiş ʿayn-ı ğaflet
Ki mirʿâtuñda görindi bu şûret

634 Şeb-i vahdet şafâsın bulmamışsın
Gice kadrini aşlâ bilmemişsin

635 Gicedür perde-i esrâr-ı settâr
Gicedür kâşif-i estâr-ı esrâr

636 Gicedür Leyle-i Kâdrüñ vücûdı
Gice buldı bulan kâdr-i vücûdı

⁶²⁸ (a) seyfiyle: seyf ile K. / Bu beyit: -A.

⁶²⁹ (a) hüküm: katl S. / Bu beyit: - A.

** Ṭŭṭinüñ itdüğü taʿn-ı bî-maʿnâya Ḥazret-i Kufuñ cevâbidur K.

⁶³¹ (a) ʿaynı: ʿaybı K.

⁶³² (a) gösterüñ: gösterdüñ S. / (b) kendü: kendi K, M, S ; Bu beyit: -K, M.

⁶³³ (a) meger: ki K, M. (vezin hatalı)

⁶³⁴ (a) bulmamışsın: bilmemişsin K. / (b) bilmemişsin: bulmamışsın K.

⁶³⁵ (a) settâr: estâr K.

⁶³⁶ (b) kâdr-i: kâdri A; -i: ü S.

- 637 Gice olduğına adrũn bu ikmet
Maam-ı sırra olmuşdur işaret
- S 70a 638 Gicedũr ařıanuñ vařl-ı yari
Gice virũr muradın alka bari
- 639 Gicedũr vadet ile alvet-i yar
Gicedũr alvet ile celvet-i yar
- 640 Gice alvet saray-ı aşıandur
Gice vadet nũmā-yı şadiandur
- 641 Gicedũr āh ũ zari ařıanuñ
Gicedũr arz-ı ali řadianuñ
- 642 Gicedũr řalibānuñ hāy u hũy
Bu hũ virũr şamm-ı cāna bũy
- 643 Gice feryād idũp giryān olurlar
Seerde derd ile andān olurlar
- 644 Gicede vāřıl oldu enbiyā hep
Gicede vāřıl oldu evliyā hep
- 645 Gicedũr aşlı rũz-ı pũr-ziyānuñ
Acebdũr udreti Bār-ı ũdānuñ
- 646 Ki ur'ānuñ anı a itdi tefhĩm
Idũpdũr źulmetini nũra tadĩm

⁶³⁷ Bu beyit: - A, K, M.

⁶³⁸ (a) ařıanuñ: ařılaruñ A. / (b) bari: yari S. Bu beyit S'de 638.beyitten sonra gelmektedir.

⁶³⁹ (b) alvet: celvet A; celvet: alvet A; Gicedũr vadet ile alvet ey yar M.

⁶⁴¹ (b) arz-ı ali: vaşl-ı yari S.

⁶⁴² (b) şamm: meşamm K, S.

⁶⁴³ (b) andān: ayrān K; seerde derd ile: seerlerde derdle M.

⁶⁴⁴ (b) gicede: gice A.(vezin hatalı)

⁶⁴⁵ (a) aşlı: aşl S; rũz-i: rũzi S, rũ-yi K. / (b) udreti: adrini K.

⁶⁴⁶ Bu beyit: -A, K, M.

- 647 Gice zāhir olur hep nūr-ı bī-renk
Olur ʿārif bunuñ esrārına denk
- 648 Görindiyse eger cānuña vaḥdet
Bulursun nūrını rengiyle vuşlat
- 649 Bu ḥāletden ḥaber-dār olmamışsın
Bu vaḥdetden eşer-dār olmamışsın
- 650 Gice ḥaqqında itdüñ güft ü gūyı
Hem elfāzuñla itdüñ cüst ü cūyı
- 651 Edānī diñlese ʿārif şanurlar
Gice aḥvāline vākıf şanurlar

S 70b 652 Velī ʿārifler itmez ol sözi gūş
Bu daʿvāyı yūri eyle ferāmuş

- 653 Yemm-i ʿaşka özün ğark itmemişsin
Giceyle gündüzi fark itmemişsin
- 654 Maʿārifden ƣalup maḥrūm u maḥcūb
Bilinmemiş saña ziştıyle maḥbūb

KĀSIMU'L-ENVĀR VE KĀŞİFÜ'L-ESRĀRUŃ EBYĀTINDANDUR.*

Bi-rev ey zāhid-i ḥod-bīn merā ḥorde me-gīr
Tü bes bürde ƣi dāni ki ḥobest ü ki şüt **

⁶⁴⁷ (b) bunuñ: anuñ S.

⁶⁴⁸ (a) cānuña: ḥāl ile K. / (b) rengiyle: reng ile K.

⁶⁵¹ (a) edānī: ezānı M, S.

⁶⁵² (b) yūri eyle: K'da silik olduğundan okunamıyor.

⁶⁵⁴ (b) ziştıyle maḥbūb: K'da silik; maḥbūb: maḥcūb A.

* ebyātındandur: beyānındandur M, Kāşifü'l-esrār: Ḥāfızü'l-esrār A.

** بروای زاهد خود بین مراخوردہ مکیر توبس برده جه دانى که حو بست و که شت "Zāhidin kendi korkusu bize küçük bir zerre bile gelmez. Sen gizli olanın güzelliğini ve saygınlığını bilir misin?"

- 655 Anuñçün daħl idersin  arif ane
Daħı  a na idersin  aşıķ ane
- 656 Huş şan bilmed n B lb l şaf sın
Ne y zden itdi a a g l vef sın
- 657 Bilindi nisbet n m rg na oldu
Anuñç n s zler n efs ne oldu

K F-I  ARIF BA ZI M RG N-I H SİD NUÑ EVŞ FIN BEY N İTD GİD R***

ŞİFAT-I KUZGUN

- 658 S zine uyduğın biri de Kuzgun
Hased ile huş met anda efz n
- 659 Ne  aşķ bil r ne zevķ u şaf yı
Boğaz i n  eker d 'im cef yı
- 660 Y zi ķara v  zikri yok dilinde
G rinmez ehl-i  irf n maħfilinde
- 661 Şaf  ehli deg ld r şavtı bedd r
Anuñç n B lb le h li hasedd r

ŞİFAT-I H MEZ KARGA

- S 71a 662 H mez Karga birisi daħı ma l m
UĞursuz olduğuy n oldu mezm m

⁶⁵⁵ (b)  a na:  a ni K; idersin: iders n K.

⁶⁵⁶ (a) şaf sun: fiğ nun S. / (b) a a g l: g l a a K.

⁶⁵⁷ Bu beyit: -A.

^{***} h sid nuñ: h sid n K, evş fin: evş fuñ A, K'da silik.

⁶⁵⁸ (a) s zine: s zi de S.

⁶⁵⁹ (a) ne zevķ u şaf yı: ne zevķ.ne şaf yı K, M, S.

⁶⁶⁰ (b)  irf n:  irf nuñ K. (vezin hatalı)

⁶⁶¹ (a) şavtı: ş reti A. / (b) h li: h l-i S.

663 Ne °aşkı var ne hüsni ne şafası
Görinmez kimseye meyl-i vefası

664 Kara Karga egerçi oldı maṭlūb
Degüldür °akıl insan içre merğüb

665 Okurlar gel deyü insan-ı nādan
Gelür aña veli hiç bilmez insan

666 Hākīkatden degüldür aña meyli
Gidā-yı nefis içündür aña meyli

667 Benī ādemde olsa işbu haşlet
Olur Karga gibi gelmez hākīkat

668 Öticek Karga insan diñlemezler
Taṭayyur eyleyüp hayr añlamazlar

669 İşitdükde şadā-yı °Andelībi
İder gūş anı insanuñ lebībi

670 Haseddendür saña bu hemz ü ğamzı
Uğurlar meclisüñde cevz ü levzi

671 Sefih ü fāsīd olur ğamzuñ ehli
Bu ma°nīden ider Bülbüle dahli

ŞIFAT-I ŞAKŞAĞAN*

672 Biri de Şakşagan kim şakargandur
Uğurlar gördüğün ehl-i fitendür

⁶⁶⁵ (b) hiç bilmez: bilmez hiç K.

⁶⁶⁹ (b) ider: iderler S. (vezin hatalı)

⁶⁷⁰ (a) saña bu: bunuñ da K, bu gūne M. / (b) meclisüñde: meclisinde A; levzi: fevzi A.

⁶⁷¹ (a) ü: -i A, S. / (b) ma°nīden: ma°nādan K.

* Şifât-ı Şağşagan K.

⁶⁷² (a) şakşagan: şağşagan K. / (b) gördüğün: bulduğın K; ehl-i: ehli S ; fitendür: şandur K.

- 673 K rkiler giyer h ci  arab-veŖ
Bu hey'etde bulunmaz a a bekdaŖ
- 674 G rin r Ŗuret  gerçi ki  oğru
Vel  herkes bil rler anı uğru
- 675 Ŗe aretle gezer b ğ-ı cih nda
K b hatler ider r ğ-ı cih nda
- 676 İki kimsen n olmaz Ŗ nı  oğru
Biri h sid birisi dağı uğru
- 677 Egerçi  aybın itmez kimse izh r
 Aceb bil rler anı halk u  ayy r

ŖIFAT-I  AVUS

- S 71b 678 Birisi dağı  avus ehl-i z net
Mek nı olmiŖ idi b ğ-ı cennet
- 679 Lib s-ı f hiriyle oldu mağr r
Der-i cennetden oldu redd ile d r
- 680 Bu redd-i b iŖ oldu meger Ŗeytan
Uyup Ŗeyt na oldu ehl-i  isyan
- 681 Uyarsa meger Ŗeytana bir  dem
İder cennet fir kı anı p r-đam
- 682 Uyarsa emr-i Rağm na bir insan
Mek n olur a a bu d r-ı Rağm n

⁶⁷³ (a) h ci: c mı K. / (b) hey'etde: hey'etden S.

⁶⁷⁴ (b) bil rler: bil r A. (vezin hatalı)

⁶⁷⁵ (b) r ğ-ı: r ğı K.

⁶⁷⁶ Dağı  ç kimsen n olmaz Ŗ nı  oğru / Biri h sid biri  amm z birisi dağı uğru K. (vezin hatalı)

⁶⁷⁷ Bu beyit: - A, K, M.

⁶⁷⁸ (b) mek nı: s kk nı S; b ğ-ı: b b-ı K.

⁶⁸⁰ (a) redd-i: redde A, K.; meger: redd-i .

⁶⁸¹ (b) p r: bir K, yer A.

- 683 Һасүдуһ bed olur dā'im Һabusı
Һased ile kibirdendür Һabusı
- 684 Uyanlar kibr ile İblīse her an
Һacāletle olur mürd-i dizdān
- 685 Gülistanda göricek Bülbüli şād
Һased idüp ider cevlan u feryād

ŞIFAT-I ŞAHİN

- 686 Birisi de Şāhindür tiz ü minķār
Şikār itmekde mürģānı cefākār
- 687 Şikār için egerçi Һayr-i tā'ir
Cefākār olduğıyçün şerr-i tā'ir
- 688 Ağa vü beglerüñ destinde lāyık
Şikār itmekde ğayrilere fā'ik
- 689 Һayalarda ider hem āşiyānı
Anuñçün senge beñzer dil ü cānı
- 690 Cefā ehli iken ābā u ceddı
Anuñ bülbüle daħl itmek ne ğaddı

ŞIFAT-I ÇAYLAĞ

- 691 Bu demde Bülbüli zemmiyle çalmaq
Murād idenlerüñ biri de Çaylāğ

⁶⁸³ (a) Һabusı: Һabusı S. / (b) kibirdendür: kibr-i reddüñ A, S.

⁶⁸⁴ (b) Һacāletle: Һacāletle S; dizdān: K'da silik.

⁶⁸⁵ (a) göricek: görincek S; şād: yezdān S (vezin hatalı). / (b) u: -ı K.

⁶⁸⁶ (b) şikār: saña S; mürģānı: mürģān-ı K.

⁶⁸⁷ (b) şerr-i: ferd-i K.

⁶⁸⁸ (a) destinde: destine K; lāyık: lā'ik A. / (b) fā'ik: fāyık A, M.

⁶⁸⁹ (a) āşiyānı: āşināyı A.

⁶⁹⁰ Bu beyit: -S.

⁶⁹¹ (a) zemmiyle: demiyle S; çalmaq: çaylağ M. / (b) idenlerüñ: iden gerek S.

- 692 Özi Çaylāk toğan resmine girmiş
Çalup nicelerün ğanına girmiş
- S 72a 693 Yine Çaylākdur itse biñ tekellüf
Toğan olmaz eger giyerse üsküf
- 694 Ğapar insan elinden laħm u şahmı
Nicesinün urur destine zaħmı
- 695 Gehi olur çalar iken tutarlar
Bu  alemde çalıcıyı çalarlar

şIFAT-I ĞARTAL

- 696 Bu bed-ħālün birisi daħı Ğartal
Uçar gerçi ki olmış şanı tenbel
- 697 Uçar gökde řafā degüldür işi
Arar murdar leşi budurur işi
- 698 Bu leş ucundan avcılar tutarlar
Ğanadlarını oğcıya şatarlar
- 699 Leş-i dünyāya meyl iden tutulur
Fenā sūğında hem mālı şatılır
- 700 Özi tenbel sözi mühmel bu āfet
Bu dem Bülbüle virdi bu da şığlet

⁶⁹² (b) çalup: çalur K; nicelerün: nicelerin K.

⁶⁹³ (a) tekellüf: teklif K (vezin hatalı). / (b) giyerse: girse de A.

⁶⁹⁴ (b) urur: K'da silik olduğundan okunamıyor.

⁶⁹⁵ (b)  alemde:  alemdür K, S.

⁶⁹⁶ (a) birisi: biri de A; daħı: deli K.

⁶⁹⁷ (b) budurur işi: budur dā'im revışı K.

⁶⁹⁸ (a) Bu leş ucundan: K'da silik olduğundan okunamıyor.

⁶⁹⁹ (a) -i: ü A; Bu beyit: -K.

⁷⁰⁰ (a) K'da silik olduğundan okunamıyor. / (b) virdi bu da : bu da virdi K; şığlet: şığlet M.

ŞIFAT-I LEKLEK*

- 701 Birisi dahı Lekkək ya°ni Laqlaql
°Aceb aqlmaq yaratmıql anı ol Hlaql
- 702 Aqla yüz virdi erbāb-ı zerāfet
Baqlına qlıqldı Mecnūnuql ol āfet
- 703 Gezūp qlayır qlayır hem yir yılanı
Qeqlne qlatladuben sūyler yalanı
- 704 Baqlın qlaldırdı vū boynın uzatdı
Hlaqlsedle Būlbūle o da sūz atdı

ŞIFĀT-I KEKLİK

- 705 Bu qlammāzuql birisi dahı Keklik
Zen-āsādur libāsl yoqlqldur erlik
- 706 Qavaqlda deyū qlamzı var hlaqlberde
Hlaqlber-i meqlşhurdur qlavl-i beqlşerde
- S 72b 707 İdūp qlamzı seker gerqlı ki taqlğda
Zaqlarlar bulur anı bāql u raqlğda
- 708 Gūzār iken fezā-i taqlğ u rāqlın
Qazā ile tuzaql tutdı ayaqlın
- 709 Seker iken necāt iqlūn ol āfet
Hlaqlsedle itdi Būlbūlden qlıkaqlyet

* Şifāt-ı Laqlaql K.

⁷⁰¹ (a) Birisi: Biri de A.

⁷⁰³ (a) Gezūp: Gizūp K; hem yir: yir hem K; hem: -A. / (b) sūyler yalanı: sūyler hem yalanı K.

⁷⁰⁴ (a) Baql qlaldırup dahı dilin uzatdı K; baqlın: baqlı A; vū: -A. / (b) o da: ol da S, ola K.

⁷⁰⁵ (b) Zen-āsādur: Zen-āsā-ver A, K.

⁷⁰⁶ (a) qlamzı var: var qlamzı K.

⁷⁰⁷ (b) bāql: zāql K.

⁷⁰⁸ (a) gūzār: gezer A, S; fezā-i: qazā-i A, S.

⁷⁰⁹ (a) ol: bu A, S.

LĀYİHA*

- 710 Sekerseñ küh-ı dünyāya nihānī
Sek-i nefsuñ bulur virmez amānī
- 711 Sekerseñ küh-ı Raḥmāna sek ey yār
Sek-i nefsdan seni şaqlar o Settār

ŞIFAT-I SERÇE

- 712 Bu zemmāmuñ birisi daḥı Serçe
İncedür zātı līkin şekli besçe
- 713 Kaşır'ül-kāme vü ehl-i fitendür
Cıvıltısı anuñ güyā suḥandur
- 714 Gürüh-ı Serçe cem^c olup seḥerde
İderler Bülbüli ğıybet şecerde
- 715 Ḥarīş olup gözedür faqd-ı dāne
Şikār eyler anı dām-ı zamāne
- 716 Özi kütah iken sözi uzatdı
O daḥı Bülbüle ḥayli söz atdı

BU MÜRĠĀNUŪ EVŞĀFUŪ BEYĀNDA ṬARAF-I ṬŪṬİDEN VĀRİD OLAN SU'ĀL-I
MUḶĀDDERE ḤAZRET-I KŪFUŪ CEVĀB-I REMZİSİ VE İRFĀNİSİDÜR*

- 717 Dime ṬŪṬİ baña sen ḥıffet itdüñ
Ki eşyā tesbīḥinden ğaflet itdüñ

* Lāyiḥa: -A.

⁷¹⁰ (a) dünyāya: dünyāda S.

⁷¹¹ (b) nefsdan: nefslerüñ A.

⁷¹² (b) incedür: nicedür A, inācdur S; līkin: lākin S.; besçe: serçe M, niçe K,S.

⁷¹³ (a) kāme: kāmēti S; ehl-i: ehlī K. / (b) cıvıltısı: civildisi A, M.

⁷¹⁴ (a) seḥerde: şecerde A. / (b) iderler: idersem A; ğıybet: °abīd K; şecerde: seḥerde A.

⁷¹⁵ (a) gözedür faqd-ı dāne: K'da silik. / (b) eyler: ider A, S; dām-ı: dā'im A.

* Bu MürĠānuñ Evşāfuñ Beyānda: -K, M, S; Ḥazret-i: -A.

- 718 Bu mürgān tesbiḥini zemme alduñ
Şafā-yı demlerini ğamma alduñ
- 719 Bu ḥāl ile baña sen itme tōhmet
Benüm ḥaḳkımda daḡı itme ğaflet
- S 73a 720 Tehī görme ma°ārifden bu cānı
Pür olmuşdur dil ü cānum nihānı
- 721 Tecellī itdügiçün zāt-ı °ulyā
Baña ma°lum durur tesbiḥ-i eşyā
- 722 Bu tesbiḥ baña ma°lumdur kemā-kān
Velī muṭlaḳ degüldür eyle iz°ān
- 723 Sülūk idüp merātib bulduñ ise
Kamu aḡvāle °ārif olduñ ise
- 724 Var ise cem° ü vefḳuñ ḥāli sende
Ḥaḳāyık bildüñ ise cümle fende
- 725 Cevābı fehmi idersin °ārifāne
Bilürsin bu me°āli kāmīlāne
- 726 Şular kim ceḥl ile bī-ḥāl olurlar
Ma°ārif ehline deḡḡāl olurlar
- 727 Ki °ilmüñ cümlesi resmine ḳılmış
Müsem mā bulmayup isminde ḳalmış

⁷¹⁸ (a) tesbiḥini: tesbiḥin A, tesbiḥinden M.

⁷¹⁹ (a) ḥāl ile: ğafletle S; Bu beyit: -A.

⁷²⁰ (b) pür: bir K.

⁷²¹ (a) itdügi: itdigi A, K. / (b) ma°lum durur: ma°lumdur A; -: u K, S.

⁷²³ (a) idüp: idü K (eksik yazılmış). / (b) aḡvāle: eṭvāra K.

⁷²⁴ (a) vefḳuñ: farḳuñ S.

⁷²⁶ (a) şular kim: K'da silik; bī-ḥāl: bī-ār A.

⁷²⁷ (a) Bu beyit: -A.; Zübde-°ilmüñ bular resminde ḳalmış K,

728 Müsemmeden tecellî itse esmâ
Bilinür her lafızdan nice ma^cnâ

729 Degül lâzım cevâbında şarâhet
Ki esmâ ehline kâfi işâret

730 Bu esmâ fi^l ü harf ile bulunmaz
Ma^câni ilmi şarf ile bilinmez

731 Eger olduñ ise ehl-i ma^cânî
Bedi^c olur saña ârif beyânı

ṬARAF-I KŪF-I [°]AZİZDEN ṬŪṬİYE CEVÂBDAN ŞOÑRA BEYÂN-I DİGERDÜR BU
[°]AZİZİM*

732 Muhaşşal cem^c olup mürgân-ı hussâd
Hased hâlini bunlar itdi bünyâd

733 Olup her birisi bir gûne hâsid
Dağı hâline göre oldı fâsid

734 Hased aḥvâli olur gûne gûne
Fesâduñ ehline olur nümüne

S 73b 735 Yoğ iken birinüñ fehmi vü [°]aklı
Sefâhetle ider Bülbüle daḥli

736 Yoğ iken kendü de zikr-i ilâhi
Derûnında dağı fikr-i ilâhi

737 Görüp zikrinde şevk ile hırâmi
Ki dîr Bülbül ider rakş-ı harâmi

⁷²⁸ (b) nice: aña K; Bu beyit: -A.

⁷³⁰ (a) fi^l: fi^lî A; bulunmaz: bilinmez A, S. / (b) [°]ilmi: [°]ilm-i A.

* KŪf-i [°]azizden: KŪfdan A; soñra: -S; beyân-ı: kelâm-ı S; bu [°]azizim: -K, M, S.

⁷³⁴ (b) ehline: hâline K.

⁷³⁵ (a) vü: -K (vezin hatalı)

⁷³⁷ (a) hırâmi: hırâmi S. / (b) -ı: u S.

- 738 Ma[°]arif meclisine gelmemişler
Harāmı mutlakīde bilmemişler
- 739 Mücerred [°]ilm ile devrān eylemez
Mücerred kavı ile [°]irfān bilinmez
- 740 Bularuñ hāl ü noqşānuñ deyüp Kūf
Tuṭiye didi hālūñ oldu ma[°]rūf
- 741 Mizācına bularuñ olma tābi[°]
Kişinūñ [°]arzını yıkar tevābi[°]
- 742 Tevābi[°] olana yüz virse ādem
Anı ta[°]yīb iderler cümle [°]ālem
- 743 Gel imdi Bülbüle daḥl itme zinhār
Bu daḥl ile cehālet itme izhār
- 744 İder feryādı [°]aşık kimse bilmez
Nicedür [°]aşq-ı fā'ik kimse bilmez
- 745 Sefāhet ehli bilmez hāl-i [°]aşkı
[°]lbādet ehli bilmez zevk u şevkı
- 746 Daḥı cāhil [°]ilim qadrini bilmez
Ġazab ehli ḥilim qadrini bilmez
- 747 Bilinmez [°]aşkuñ zār u niyāzı
Haḳīki mi dūrür yāḥud mecāzı

⁷³⁸ (b) Harāmı: Harām-ı K, M.

⁷³⁹ (a) eylemez: bilinmez

⁷⁴⁰ (a) ü: -i S; noqşānuñ: noqşānın K, S.

⁷⁴¹ (a) mizācına: K'da silik. / (b) [°]arzını: vaşfını A; tevābi[°]: nevāyi[°] S.

⁷⁴² (a) virse: virme K, vese S.

⁷⁴⁴ (a) feryādı: feryād-ı K, S.

⁷⁴⁵ (a) hāl-i: ḥāli S.

- 748 Mecāzī °aşk ile °aşk-ı haķīķi
Bilinmez var durur fark-ı daķīķi
- 749 Ne hāl ile olursa °aşk-ı °āşık
Anı fehm idemez her merd-i fā'ik
- 750 Mecāzīde olursa itme inkār
Haķīķinüñ yolıdur eyle ikrār
- 751 Rumūz-ı °aşkı fehm itmiş Fu'ādī
İşit andan nedür °aşk-ı reşādī

LĀYİHATÜ'L-MÜ'ELLİF*

--- / --- / ---

- S 74a 752 °Aşķ durur °āşıkları hayrān iden
°Aşķ durur ayakları mestān iden
- 753 °Aşķ durur esrārı ifşā eyleyen
°Aşķ durur anı yine pinhān iden
- 754 °Aşķ durur "ahbebtü" sırrın fāş iden
°Aşķ durur "en u°raf"e ĩmān iden
- 755 °Aşķ durur şāf-ı celāl ile cemāl
°Aşķ durur hem bunları sultān iden

⁷⁴⁵ (b) –ı: u A. Bu beyit: -S.

⁷⁴⁶ (a) Ne hāl ile olursa: Hevā-yı nefsdan olsa K. / (b) fehm: fark K, M; idemez: ider K; her: hem S, elbet K, M; fā'ik: fāriķ K, M.

⁷⁴⁷ (b) Haķīķinüñ: Haķīķatüñ K.

* Li'l-Müellifihi K, S.

⁷⁵² °Aşķ durur: °aşķdur K. (Gazelin tamamında bu şekilde kullanılmaktadır.)

⁷⁵³ (b) iden: eyleyen K.

⁷⁵⁴ Bu beyit: "Küntü kenzen maħfiyyen fe aħbebtü en u°rafe feħalaktü ħalkān. Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi sevdim ve mahlukatı yarattım." hadisinden mülhem yazılmıştır." (Aclūnī, Keşfü'l-Ĥafā, C.2, s.132, No: 2016.)

⁷⁵⁵ (a) celāl ile: celāliyle A; celāl ile cemāl: cemāliyle celāl S.

- 756 °Aşķ durur bāb-ı hūdāya irgüren
°Aşķ durur °āşıkları derbān iden
- 757 °Aşķ durur viren dil ü cāna hayat
°Aşķ durur çeşm-i keşfi cān iden
- 758 °Aşķ durur bir zerre-i şems eyleyen
°Aşķ durur hem kıatreyi °ummān iden
- 759 °Aşķ durur derdi viren °āşıklara
°Aşķ durur ol derdi hem dermān iden
- 760 °Aşķ durur tende Fu'ādī cān-ı pāk
°Aşķ durur anı yine kıurbān iden

KELĀM-I KŪF-I °AZĪZ*

- 761 Anı āvāzeden men° eyler iseñ
Gülistandan dağı ref° eyler iseñ
- 762 Gül rengin olur hecr ile muğber
Dağı ħārı olur cānıña ħançer
- 763 Kişinüñ zāhirine olma mağrūr
Olursın ehl-i ħāl içinde menfūr
- 764 Ledünnīden ħuzur-veş bul kemālī
Kemāl ehli olup añla me'ālī

⁷⁵⁶ (b) derbān: deryān S.

⁷⁵⁷ (a) dil ü cāna hayat: dile cān u hayat K. / (b) çeşm-i: cism-i K; °Aşķ durur hem kıatreyi °ummān iden A.

⁷⁵⁸ (a) zerre-i: zerreyi S. / (b) kıatreyi: kıatre-i M; °Aşķ durur cism-i keşfi cān iden A.

⁷⁵⁹ (b) ol derdi hem: hem derdi S.

* Tekrār Kelām-ı Kūf-ı °azīz A.

⁷⁶¹ (a) āvāzeden: āvāreden S. / (b) ref°: men° K.

⁷⁶² (a) muğber: muħayyer A. / (b) ħārı: ħān K; cānıña: cānına A.

⁷⁶³ (b) ehl-i ħāl: ehl A.

765 Firāsetle eyü vü yavuzı bil
Başiretle saña lāyığını kı

766 Firāset °alime lāzım begāyet
Kemālini didi Kān-ı Risālet

Kāle'n-nebiyyü °aleyhi's-selām: İttekū firāsete'l-mü'mini feinnehü
yenzuru bi-nürillāhi şadağa Resūlu'llāh*

S 74b 767 Kimüñ kalbinde vār ise firāset
Bulur nūr-i hüdā ile kerāmet

768 Kitāb ile koma kendüñde hayret
Bile gör feyz-i Hağdan °ilm ü hikmet

769 Teveccüh it Cenāb-ı Hağğa dā'im
Dilerseñ bulasın feyz-i °avālim

770 Kimine °ilm-i mürşidden ider feyz
Kimine kendü zātından ider feyz

771 Fağāhet bulmaduñ °ilm-i hüdādan
Firāset bulmaduñ °ilm-i Hudādan

772 Bularuñ kaçdını fehm itmedüñ sen
Hağaya ihtimāli virmedüñ sen

773 Hased ile olanı bilmedüñ hiç
Garağ ağvālini añlamaduñ hiç

774 Didi kuşlar ider Bülbül teğannī
Bu sözde itmedüñ fikr ü te'ennī

⁷⁶⁵ (b) lāyığını: lāyığını K.

* °aleyhi's-selām: şallallahü °aleyhi vesellem A, S; şadağa Resūlu'llāh: -K, M, S.

Rasūlullah (S.A.V.) buyurdu ki: "Mü'minin firasetinden kaçının. Çünkü o, Allah'ın nuruyla bakar."
(Tirmizi, Tefsir, Hicr, 3125).

⁷⁶⁷ (b) Bulur ol nūr-i Hağkıyla hidāyet S; Bu beyit: -A.

⁷⁷⁰ (b) kendü: kendi K; Bu beyit: -A.

- 775 Sema° h̄usn-i ŧuret h̄ālini aŧlā
Saña bildirmemiŧ Bār-Te°ālā
- 776 °Aceb olmaya b̄ilmez ise cūhhāl
Niçūn sen bulmaduñ bu fende aq̄vāl
- 777 Faq̄āhetle kitāb ehli geçersin
Bunuñ naqlini bulmaqdan qaçarsın
- 778 Mecīd olur fażīlet ehli her dem
Naq̄il bulup olur her fende a°lem
- 779 Ta°aqqul eyleyüp fikr itmemiŧsin
Salāha h̄amli hiç z̄ikr itmemiŧsin
- 780 Bu devrānda ŧalāha h̄amle-pervār
Ki itmiŧlerdür anı ba°zı ebrār
- 781 ŧerī°atla nice °āmil olanlar
Ṭarīqatda nice kāmīl olanlar
- 782 Semā° u devr ile buldı ma°ārif
Sen olmaduñ bu h̄āle z̄erre vāqıf
- S 75a 783 Bulup devrān ile h̄āl-i tecellī
Tecellīsinde buldılar tesellī
- 784 ŧalāha h̄amli iden h̄ayra iriŧür
Ṭalāha h̄amli iden ŧerre iriŧür

⁷⁷⁵ (a) ŧuret h̄ālini: ŧavt aḥvālını K.

⁷⁷⁷ (b) bulmaqdan: bulmaduñ A.

⁷⁷⁸ (b) bulup: bulur A.

⁷⁷⁹ (a) eyleyüp: itmeyüp K.

⁷⁸⁴ (b) Ṭalāha: ŧalāha A.

BEYÂN-I HASB-İ HÂL-İ BÜLBÜL-İ HOŞ-ELHÂN

- 785 Bu hâli dağı diñle idüp işgâ
Eger var ise sende °aql u ārā
- 786 Yaratdı Bülbüli Hallāk u °ālem
Şafā-yı °aşq ile kıldı mükerrem
- 787 Hoş-elhân ile itdi dağı meşhūr
Anuñ zikrin işiden oldı mesrūr
- 788 Gül-i ra°nāyı itdi aña ma°şūķ
Bu hâli bilmedi nādān-ı maħlūķ
- 789 Dili gerçi cemāl-i verde düşdi
Bu hâliyle şafā-yı derde düşdi
- 790 Şarāb-ı °aşqdan itdi anı maħmūr
Bu esrār ile itdi anı mesrūr
- 791 Şafāsından pür oldı her çemen-zār
Cemī°an bāğ u bustān ile kuhsār
- 792 Ne °ālemde iderse şavt u nağme
Şafā virür dem-ā-dem ehl-i bezme

BEYÂN-I MAĶĀMĀT-İ BÜLBÜL-İ HOŞ-EL-HĀNİ BER VECH-İ REMZ Ü LĀYİHA

- 793 Eger şehnāz ile itse serveri
Şafası canlara virür derveri

⁷⁸⁵ (a) bu: o K; dağı diñle: diñle dağı M; idüp işgâ: it dili şafā A. / (b) °aql u ārā: °aql-ı dārā K.

⁷⁸⁷ (a) dağı: anı K.

⁷⁸⁹ (a) gerçi: serçe S; verde: virde A. / (b) hâliyle: hâl ile K, M.

⁷⁹⁰ (b) anı: dağı K; mesrūr: mebrūr K.

⁷⁹¹ (a) pür: yürür K; her: -K.

⁷⁹² (a) şavt: şevķ K; u: -ı A.

- 794 İşidilse eger anuñ nevāsı
Nevā taḥşīl iderdi bī-nevāsı
- 795 Berā-yı pūselik açsa dehānı
Öper °aşıqlar ağızından nihānı
- 796 Kaçan kim okıya Şevk ile ğazāl
İşidenler olur āşüfte aḥvāl
- S 75b 797 Dūgāh itse tizlisinde Ḥuseynī
İrişür cānlara °ayn ile ğaynī
- 798 Segāhdan zıkr-i rūḥı itse peydā
Çehār-gāh sırrı da olur hüveydā
- 799 Eger rast ide her gāh penci gāhī
Ḥayāt-ı cān virür sırr-ı İlāhī
- 800 °Acem itse eger rūz-i Őafāda
Olur nevrūz gibi demler ziyāda
- 801 Perīřān eylese gül iřtiyākı
Okur sūnbüle vü Evc ü İrākı
- 802 Bu ḥālāt ile pür olsa gülİstān
Olur insan bu esrar ile ḥayrān
- 803 Gülistan maḥfilinde bezm idenler
Őafā-yı nağmesine °azm idenler

⁷⁹⁴ (b) iderdi: iderler S.

⁷⁹⁵ (a) berā-yı: herā-yı A; pūselik: būselik K, M, S. / (b) ağızından: ağızında K, M, S.

⁷⁹⁶ (a) ğazāl: ğazzāl M, S.

⁷⁹⁷ (a) tizlisinde: tezeyyünde A.

⁷⁹⁸ (a) itse: itdīse K. / (b) Çehār-gāh: cehār-gāh A, S.

⁷⁹⁹ (b) Ḥayāt-ı: Ḥayāta K; sırr: Şavt A.

⁸⁰⁰ (b) nevrūz gibi: nevrūz-veř K.

⁸⁰¹ (a) sūnbüle vü: sūnbül ü A; ü: -i K.

⁸⁰² (a) ḥālāt ile: ḥālın ile A; aḥvāliyle K.

804 Didiler kim ne hāletdür bu elhān
Gül ile Bülbüle virdi o Subhān

805 Gül ü Bülbülde göricek bu hāli
Fu'ādī yazdı bu gūne hayāli

Lİ'L-MÜ'ELLIFI

806 Ne hāletdür gülistan içre Bülbül
Gül-i zībāya candan itdi gulgul

807 Didi derd ile Mecnūn Leyli leylī
Didi °aşq ile Bülbül dahı gül gül

808 Belī dimem didükde °aşqa nādān
Aña bir °ārif-i cān didi kulqūl

809 Ğam-ı °aşqdan nemi didim göricek
Baña cānān didi luḡ ile gül gül

810 °Alī-āsā Fu'ādī aldı meydan
Reh-i °irfānda olmış nefsi-i düldül

811 Kamu şevk ehli vü ehli-i ma°ārif
Bu °aşq u hāle oldı cümle vākıf

S 76a 812 Anuñ āvāzesini diñlediler
Dahı güftārını da añladılar

813 İşit ṪūṪī var ise sende izcān
Bu ma°nāya delālet itdi Qur'an

814 Okı tefsir içinde bir °ibāret
İder ol raqş-ı Bülbüle delālet

⁸⁰⁴ (b) Gül ile: Güliyle A, S.

⁸⁰⁷ (a) derd ile: derdiyle S; leyl: Leylī S.

⁸¹⁰ (b) °irfānda: °irfānla K; nefsi-i: nefsi A, K, M.

⁸¹¹ (a) vü: - A. / (b) u: -ı S.

⁸¹⁴ (a) Okı: Oku A, K. / (b) ol: hem K.

E°üzü bi'llāhimine'ş-şeytānirracīm. Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm. Ve kāle yā eyyühe'n-nāsü °ullimnā mantıka't-ṭayri. āyet-i kerimesinüñ tefsīrinde Sūre-i Nemlde Kāzı ve Keşşāf u Ebu's-su°ūd °aleyhim'ür-raḥmetü'l-vedūd Bülbül ile Ḥazret-i Süleymān °aleyhi's-selām ḥaqqında tefsīr ü takrīr itdükleri menkābe-i seniyye-i Kūf-i °arīf Ṭūṭiye ilzām ve Bülbül-i zākiri medḥ u tām için takrīr itdügüdür ve ol tefsirlerüñ mazmūnı nazmla Türkçeye terceme olundığıdır*

Ve min zālike mā ḥukiye 'enne Süleymān °aleyhi's-selām merra bi-bülbülin yetaşavvatu ve yetaraḥkaşu fekāle °aleyhi's-selām yakūlü bülbülün izā 'ekelte nışfe temrin fe°ale'd-dünyā el-°afā'u ve-dāhet fāḥišetün fekāle °aleyhi's-selām yakūlü fāḥişeh leyte'l-ḥalku lem yuḥlekū fele°alle kāne şavtu'l-bülbülü an şeba°ın ve ferāğı bālin ve şiyāḥı'l-fātiḥati °an maḳāsāti şiddetin ve te'ellümi ḳalbin nuḳıle mine'l-Ḳādī kezā fī Ebi's-Su°ūd ve ḡayrihimā **

S 76b CEVĀB-I KŪF-I °ĀZĪZ***

815 Didi Kūf-i °aziz Ṭūṭiye ey yār
İşit bir menkābe yazdılar ebrār

816 Yazar tefsirde Kāzı bir hikāyet
Ki Bülbül medḥine kāfi bu ḥālet

817 Anı ḳadḥ eyledi gerçi ki mürḡān
Velī medḥ eyledi tefsīr-i Ḳur'an

818 Daḡı tefsīrde yazılan hikāyet
Vücūd-ı raḳşına itdi şehādet

* Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm: -S; ḥaqqında: ḳatında M; takrīr: taḥrīr M; ṭūṭiye: ṭūṭiyyi M; ve minhu zālik: ve min zālik M, S.

** ومن ذلك ما حكى ان سليمان عليه السلام مر بلبل يتصوت و يترقص فقال عليه السلام يقول بلبل اذا اكلت نصف تمر فعلى الدنيا العفاء وضاحت فاحشة فقال عليه السلام يقول فاحشه ليت الخلق لم يخلقوا فلعل كان صوت بلبل من شبع و فراغ بال و صياح الفاتحة عنه مقاساة شده و تالم قلب نقل من القاضى كذا فى ابى السعود و غيرهما "Bu hususta şöyle bir hikāye anlatılır: Süleyman aleyhisselam bir gün neşeli bir bülbüle rastladı ve bülbülün şöyle dediğini söyledi: Bir hurmanın yarısını yediğin zaman dünyada âfiyettesin. Bu durumu gören birisi şöyle der: Keşke mahlukat yaratılmasaydı, keşke bülbülün sesi gönüllere huzur vermeseydi. Çünkü onun inlemesi kalbinin elemindedir. Bu Kadı İyaz'dan, Ebu's-Suûd'dan ve bunların dışındakilerden nakledilir."

*** Başlık sadece M'de var.

⁸¹⁶ (a) tefsirde: tefsīr-i K, M.

⁸¹⁷ (a) gerçi ki: ki gerçi S.

- 819 Süleyman-ı nebī seyrān iderken
Bu seyrānında hem imcān iderken
- 820 Nazar ider idi rū-yi cihāna
Anuñ seyri irişdi gülistāna
- 821 Görür Bülbül nihāl üzre şafāda
Şafā-yı cāşq ile zikri Hudāda
- 822 Olup zikr-i Hudāda mest ü hayrān
Dağı şevk ile eyler rakş u devrān
- 823 Süleyman-ı nebī bildi lisānuñ
Murād itdi dağı halka beyānuñ
- 824 Didi Bülbül ne dir fehm itdünüz mi
Kelāmın bilmege cāzm itdünüz mi
- 825 Didiler yā nebiyya'llāh beyān it
Ne dir Bülbül bize anı cāyān it
- 826 Süleyman didi diyem bir kerāmet
Eger añlarsañuz remz ü işāret
- 827 Didi Bülbül yer isem nişf-ı hurmā
Baña yeter Hudādan işbu naemā
- 828 Kanāat eyledüm efzūn gerekmez
Bunuñ gayri helāk olsun gerekmez
- 829 Tevekkül hem kanaat bulduğıçün
Dil ü cānda şadākat bulduğıçün

⁸²² (a) zikr-i: zikri K. / (b) eyler: ider K.

⁸²³ (a) lisānuñ: lisānın K, M. / (b) beyānuñ: beyānın K, S, M.

⁸²⁴ (a) Didi Bülbül ne der hiç bildiñiz mi K. / (b) kelāmın: kelāmuñ A.

⁸²⁹ bulduğı: buldığım K.

- 830 Kayırmadı cihānda kūt u hem fevt
Ferah-baḥş oldu anuñ itdigi şavt
- 831 Dil ü cānı olanuñ şıdķ ile pāk
Karını da olur dā'im ferah-nāk
- S 77a 832 Oña beg daḥı şavt itdükde ol an
İşitdi şavtın anuñ da Süleyman
- 833 Didi ne dir oña beg bildüñüz mi
Anuñ ḥālā sözin fehm itdüñüz mi
- 834 Didiler yā nebiyya'llāh beyān it
Oña beg de ne dir bize °iyān it
- 835 Süleyman didi fehm itdüñ beyānı
Diyem size ne söyledi lisānı
- 836 Ke'enne oldu °ālem aña meşfūk
Didi n'olaydı olmayaydı maḥlūk
- 837 Dilinde olduğıçün teng ü kaset
Görindi ḥāl-i keşret aña miḥnet
- 838 Dilinde olmamağ ile şafāsı
Ferah-baḥş olmadı anuñ şadāsı
- 839 Dilinde olanuñ şerḥ ile vüs°at
Bir olur aña keşret ile vaḥdet

⁸³⁰ (a) fevt: kūt S. / (b) itdigi: itdügi S.

⁸³¹ (a) şıdķ ile pāk: şıdķ ile kıl pāk A. (vezin hatalı)

⁸³³ (b) sözin: sözini M; sözinden A. (vezin hatalı)

⁸³⁴ (b) beg de: beg A. (vezin hatalı) ; °iyān: beyān K.

⁸³⁵ (a) Süleymān didi: Didi ḥazretüñe K; Ḥazret ki M. (vezin hatalı)

⁸³⁶ (a) meşfūk: ma°şūk M.

⁸³⁷ (a) olduğı: olduğı K.

⁸³⁹ (b) bir: yer S.

840 Resūla'llah kemāline şehādet
Elem neşrah aña ider işāret

841 Bulupdur terceme nazm ile itmām
İde Hāk Tūṭiye sırrını ifhām

KELİMĀT-I ŞĀLİHA BER-VECH-I LĀYİHA

842 Nīk ü bedden ne olsa dilde hāzır
Lisāna ol olur elbetde zāhir

843 Dağı dilde ne olsa hayr ü şerden
Gelür ef'āle hayvān u beşerden

844 Bilür dilde olan hikmet-i tefṭih
Ki göz içre olan ider terşih

845 Bilindi Būlbülün hāl ü kemāli
Niçün añlamadı Tūṭi bu hāli

846 Nice insan-ı kāmil nice ʿuşşāk
Anuñ zikrin semā^ca oldu müştāk

847 Zikirde şavtını itdiler işgā
Haramdur dimediler anı aşlā

S 77b 848 Bunu itdi beyān şeyḥ-i Ġazālī
Ki lhyāda gören bulur kemālī

849 Huşūşan ola insanda bu āvāz
İde şevk ile ezkāra ser-āgāz

⁸⁴⁰ (b) aña ider: ider aña A, M, S.

⁸⁴² (a) hāzır: hātır K. / (b) elbetde: elbette A, K, M.

⁸⁴⁴ (a) olan: iden A, ide S; tefṭih: tefettuh S. / (b) göz içre: yarıduka K; terşih: tereşşuh S.

⁸⁴⁶ (b) zikrin: zikrün S.

⁸⁴⁸ (a) itdi: işitdi S; şeyḥ: itdi S.

⁸⁴⁹ (b) ezkāra: ezkar-ı K.

- 850 Okıya nağme ile na'c u eş'ār
Ma'ārif remzini eyleye eş'ār
- 851 Kelāmından biline nice hikmet
Dağı fehm olına pend ü naşīhat
- 852 İde rakşı semā'uñ şevki ile
Zuhūr iden dil ü cān zevki ile
- 853 Didi şeyh Cüneyd bu kuvvet-i cāndur
Bu ma'nī ehl-i ervāha °iyāndur
- 854 İder rakşı işiden gerçi bir hāk
İder anı haķīkatde bir eflāk
- 855 Muķarrer olıcaķ bu şevķ u elhān
Bunu inkār ider mi ehl-i iz'ān
- 856 Bu elhān ile zikri iden inkār
Şafā ehli degildür eyle ikrār
- 857 Ya şānında anuñ vardur ta'aşşub
Ya kibinden murād ider tegallüb
- 858 Ya bed-hāldür derūnında ğaraż var
Mizācında anuñ yāhud maraż var
- 859 Maraż fehm itmeyen bulmaz şifāyı
Hoş- elhāndan nice itsin şafāyı

⁸⁵¹ Bu beyit: -A, K, M.

⁸⁵² (b) iden: ider K.

⁸⁵³ (a) Cüneyd: -S (vezin hatalı). / (b) ma'nī: ma'nā K.

⁸⁵⁴ (b) İder anı inkār ider mi ehl-i iz'ān A. (838b ile karıştırılmıştır)

⁸⁵⁵ Bu beyit: -A.

⁸⁵⁶ (a) elhān: āvāz K; zikri iden: iden zikri K., zikre iden A, zikr ider S.

⁸⁵⁸ (a) bedhāldür: medhāldür S. / (b) anuñ yāhud: yāhud anuñ A.

⁸⁵⁹ (a) şifāyı: şafāyı K, S. / (b) Tedārik idemez herkez devāyı K.

- 860 Kuşūrın bilmeyen bulmaz kemāli
Kemālat ehli görmez hiç zevāli
- 861 Şafā-feyz olmasa Hāğdan °ibāda
İder şeytan anı da°vet °ināda
- 862 Bunu İhyāda yazdı şeyh-i °ālī
İmāmet kānı ya°ni kim Ğazālī
- 863 Nice itdi ise bu hālī taħrīr
Yine itdüm ol elfāz ile taħrīr

S 78a KŪF-I °ARIF ṬŪṬĪ-Yİ FAĶĪHE CEVĀZ-I SEMĀ° DELİL İĶĀME İTDÜGİDÜR °AZİZİM*

- 864 Delīl-i Hāğ durur elhān-ı Dāvud
Bu elhān olmuş idi anda mevcud
- 865 Okıdı hūsn ü şavt ile Zebūrī
İşitdi °ālemūñ vahş u tıyūrı
- 866 Gelüp gūş itdiler a°yān u insan
Niceler meslisinde virdiler can
- 867 Nebīye mu°cize oldu bu elhān
Buña inkār ider mi ehl-i İmān
- 868 Daħı naşş Sūre-i Fātırdā mezkūr
Bu ma°nī cümle tefsīr içre meşūr
- 869 Yazar İhyāda cümlesin Ğazālī
İmāmet kānı vü şeyh'ül-e°ālī

⁸⁶⁰ (a) Kuşūrın: Kuşūrında S.

⁸⁶¹ (a) °ibāda: °ayān A. / (b) şeytān anı da°vet: da°vet anı şeytān K, M.

⁸⁶² (b) imāmet: emānet S.

* iĶāme: iĶāmet M; itdügüdür: itdigidür K; °azİZim: - K, M, S.

⁸⁶⁴ (a) Hāğğ durur: hāğğdur K. (vezin hatalı)

⁸⁶⁵ (b) vahş: hoş S.

⁸⁶⁷ (b) buña: bunı A; İmān: °irfān A, K.

⁸⁶⁸ (b) içre: içinde A (vezin hatalı); meşūr: meşūr K, M.

- 870 Tecessüs eyleseñ lhyā kitābın
Bilür idüñ haṭāsın u şavābın
- 871 Kitāb u sünneti āşarı yazdı
Beyānda sikke-i mermerde qazdı
- 872 Tuṭī kulını redde Kūf-i kāmīl
Qavī aqvāl getürdi oldı fāzıl

FAŞIL*

- 873 Didükde Kūf semā^a naşş u āşār
İşitdi ehl-i dīvān içre ebrār
- 874 Süleyman didi haḫdur bu cevābı
Eger añlar isen naql ü kitābı
- 875 Didi Tuṭī semā^a oldı bürhān
Nicedür itdügi zıkrinde devrān
- 876 Aña da var mıdur naşş ile āşār
İşitsünler anı da cümle ebrār
- S 78b 877 Didi Kūf-i ^aaziz Tuṭīye ol an
Muḫarrerdür naql añla da el'an
- 878 Beyān idem saña aşı-ı merāmı
Velīkin añla icmāli kelāmı
- 879 Hüviyyet ehline keşret elemdür
Muḫāṭab ^aarif olursa ne ğamdur
- 880 Didi devrāna da var qavl-i vāfī
Olupdur mes'ele līk iḫtilāfī

⁸⁷⁰ (a) tecessüs eyleñi: taḫassüs itseñ K; kitābın: kitābuñ A./ (b) haṭāsın u: haṭā vü S.(vezin hatalı)

⁸⁷¹ (a) sünneti āşarı: sünnet ü āşār A, S. / (b) Beyānında sikkeyi mermere qazdı A.

* Faşıl: -A.

⁸⁷⁸ (a) aşı: ehl K.

⁸⁸⁰ (a) vāfī: dānī K; devrāna da var: devrāna da vardur A; Qur'anda vardur M; var devrāna da K.

881 Nice kāmīl yazar Haḫka cevāzın
Haḫīkatdūr diyemem ḫavlūñ mecāzın

882 Diyem bir bir saña ḫā'illerini
Esāmīsi ile kāmillerini

883 Olupdur her biri ehl-i şerī'at
Daḫı hem mezhebinde ehl-i sūnnet

ṬŪṬĪNŪÑ KENDŪ ZA'MI ŪZRE MUḫĀLĪF CEVĀB İTDŪGİDŪR °AZĪZİM*

884 Muḫālīf oldı Kūfa yine ṬŪṬĪ
Ġalat okıdı elfāz u ḫuṭŪṬĪ

885 Didi ben vāḫıfām cümle °ulūma
Daḫı °ādet ile cümle rūsūma

886 Bilürem ittifaḫ ile ḫılāfı
Bu ḫâlde görmedüm ben iḫtilāfı

887 °İnād-āmiz kelāmın dinledi Kūf
Didi cehlūñ °ıyānen oldı ma°rūf

888 Faḫāhetde kemāli bulmamışsın
Bu ḫâlde iḫtilāfı bilmemişsin

889 Kimüñ °ilminde olmaya iḫāṭa
Ġam-ı cehli anuñ irmez neşāta

890 Faḫīh-i kāmīl oldur ola °ārif
Ġazālī-veş ola ehl-i ma°ārif

891 Bunuñ ğayri °azīzler gibi ḫālī
Haḫīkatden zḫūr ider me'ālī

⁸⁸¹ (a) yazar: yazdı A.

⁸⁸² (a) diyem: diyemem K; ḫā'illerini: fā'illerini S. / (b) esāmīsi: asāyişi K.

* °azīzim: - K, M, S.

⁸⁸⁵ (b) °ādet: ma°ḫūl K.

⁸⁹¹ Bu beyit: -K, M.

- 892 Daḥı ʿālimde maʿlūmāt gerekdür
Daḥı ʿarifde maʿrūfāt gerekdür
- S 79a 893 Daḳīqa itmeye fevt ola ʿalīm
Mesā'il aña mahfūz ola dā'im
- 894 Daḥı maʿlūm gerek her ihtilāfāt
Gerekmez anda şekk u ihtimālāt
- 895 ʿUlūmuñ her birinden ide cezbi
Muḥālif mezhebe gitmiye ḳalbi
- 896 Muḥammed meşreb olsa meşrebinde
Ola hem ehl-i sünnet mezhebinde
- 897 İmām u ehl-i sünnet şeyḥ-i ʿalī
Bunu İhyāda yazmışdur Ğazālī
- 898 İdüp envā'ı tafşıl ile taḳrİR
Kemā-kān itdi şer'iyetle taḥrİR
- 899 Cemāle'd-dīn yazup ravzāya vāfī
Beyān itdi bu ma'hūd ihtilāfī
- 900 ʿAvārıfda Şehābü'd-dīn de yazdı
Cevāzını beyānda sükker ezdi
- 901 Şafā bustānınuñ gülzārına gül
Gülistānda kemālāt içre Bülbül
- 902 Ki ya'ne ehl-i ḥālūñ ercümendi
Be-nām-ı evliyā Sünbül Efendi

⁸⁹⁴ (a) gerek: gerekdür K. (vezin hatalı)

⁸⁹⁵ (a) birinden: birinde A.

⁸⁹⁶ (a) olsa: ola A, S.

⁸⁹⁹ (a) yazup ravzāya vāfī: yazdı ravzāta şanı A, S.

⁹⁰⁰ (b) beyānda: beyānında A.

⁹⁰¹ (b) Gülistānda: Gülistān-ı A, S.

⁹⁰² (a) K'da silik.

- 903 İki ʿālī kitāba yazdı rāzın
Güneşden rüşen itmişdür cevāzın
- 904 Cemālī ḥalvetī kim Aḫsarāyī
ʿUlūm-ı Ḥaḫdan almışdur vefāy
- 905 Zamānınuñ olup merd-i Ḥudāsı
Cemāl ile celāl olmuş ğidāsı
- 906 Aḫup rū-yi cemālinden ḫınāʿī
Bu daḫı yazdı devrān u semāʿī
- S 79b 907 Daḫı Müfti ʿAlī fażl ile ʿallām
Ki dār-ı salṭanatda şeyḫü'l-islām
- 908 Cevāza yazdı fetvā vü risāle
Maḫālātı cevāb oldu su'āle
- 909 Daḫı İbrāhīm-i Şeyḫü'l-Ḳırīmī
ʿUlūm u fażl ile ʿaşruñ ʿalīmī
- 910 Medāric-nām kitābında temāmet
Beyān itdi bu devrāna ibāḫet
- 911 Daḫı yazdı içinde nice aḫvāl
Saña nazm eyledüm baʿzısını al
- 912 İmām-ı Mālikden itdiler su'ālī
Didiler nicedür devrān me'ālī
- 913 Cevābında çün itdi Ḥaḫḫı aʿlām
Yine luṭf ile itdüm anı ifhām

⁹⁰³ (b) itmişdür: itmişdi K.

⁹⁰⁴ (a) kim: ki A.

⁹⁰⁶ (b) devrān u: budurur A, S.

⁹¹⁰ (a) Medāric-nām: Medāric-nāme K.

⁹¹¹ (b) eyledüm: eyledi A.

⁹¹³ (b) luṭf: lafz S.

- 914 Dağı hem Şāfi'īnün mezhebidür
Buña inkār iden kimse ğabīdür
- 915 İmām A'zām olupdur bunda sākıt
İki sözden biri olmadı şābit
- 916 Bu aqvālī eger itseñ tettebbu°
Bu ma'ñiden ider idün temettu°
- 917 Ma'ārif ehlini zem eylemezdün
Ma'āşī kisb idüp cürm eylemezdün
- 918 Faķīh-i zāhirīler bunı bilmez
Kitāblar içre bu maẓmūnı bilmez
- 919 Tettebbu° itmeyüp kavı-i şarīhi
İdersin dā'imā zemmi kabīhi
- 920 Haṭāsın bilmeyüp tekfīr idersin
Şafādan zākiri tenfīr idersin
- 921 Şafā-yı zıkr ile cevlān iderken
Şafā vü şevķ ile devrān iderken
- 922 Gülistan Bülbülün fācir idersin
Hüdānuñ zākirin kāfir idersin
- S 80a 923 Bu dem Bülbüli ikfār idersin
Bu ikfārında hem işrār idersin
- 924 Bu ma'ñāya sözüñ mışdāķ idersin
Bu tekfīründe hem ıtlāķ idersin

⁹¹⁴ (a) Dağı hem: Hem dağı A.

⁹¹⁶ (b) ider: ide K.

⁹²⁰ (b) tenfīr: tenķīl S.

⁹²³ (a) idersin: idersün A, S. / (b) ikfārında: tekfīründe A, M; idersin: idersün A, S.

⁹²⁴ idersin: idersün A, S.

- 925 Bu sultānları hep ikfār idersin
Yine kendüzüñe ızrār idersin
- 926 Helāk için virürsin ğayra zehri
Saña rāci° olur qatli vü qahrı
- 927 Kaçarsuñ ğıybet ile sū-i zanndan
Bu aqvāli tetebbu° eyle cāndan
- 928 Saña hubb u naşīhatdür murādum
Ġaraż yoğ ise ğuş eyle kelāmum
- 929 Beyān itdüm saña bir bir maħallin
Murād it müşkilüñ cān ile ħallin
- 930 Bu ħālüñ ba°zılar yazdı ħilāfın
Hemān fehmi it mesā'il iħtilāfın
- 931 Şerī°atde muqarrer iħtilāfāt
Bunuñ ħālin bilür ehl-i kemālāt
- 932 Eger müftiye olsa qavl-i aqvā
°Amel için virürler aña fetvā
- 933 Ġilāf ile °amel itse bir insān
Aña kāfir dimez hiç ehl-i ĩmān
- 934 Bu qavl-i Ħaqq olıcaq bunda zāhir
Ya niçün ehl-i tevĥīd ola kāfir
- 935 Bunu bilür iken ehl-i ta°aşşub
°İnādından ider dā'im teğallüb

⁹²⁵ (a) hep: hem K; idersin: idersüñ A, K, M. / (b) kendüzüñe: kendü özüñe K (vezin hatalı).

⁹²⁶ (a) Helāk: Belāñ A; ğayra: ğayrı K.

⁹²⁷ (a) Kaçarsuñ: Kaçarsın K.

⁹²⁸ (a) murādum: merāmum A, S.

⁹³⁰ (a) ħilāfın: ħilāfuñ A. / (b) iħtilāfın: iħtilāfuñ A.

⁹³¹ (b) Bunuñ ħālin: Bu ma°nāyı K.

⁹³³ (b) kāfir: S'de eksik yazılmış.

KÜF-I ʿARİFÜN ʾTŪṬĪ-I ʿĀLEME TERĠİB Ü İRŞĀD KAŞDINA PEND-ĀMİZ VE REMZ-
ENGİZ KELİMĀT-I ʿAŞKIYYESİ VE ʿİRFĀNİYYESİDÜR*

- 936 Gel ey ʾTŪṬĪ güşād it ʿayn-i ʾkalbi
Diler iseñ bulasun zeyn-i ʾkalbi
- S 80b 937 Güşād eyle dil ü cān rūzenini
Ki rūşen eyle bunlaruñ evini
- 938 Derūnuñda çerāġ-ı ʿaşkı yandur
Göñül ʾıflını ġafletden uyandur
- 939 İriş Bülbül gibi gülzār-ı ʿaşķa
Enīs eyle bu cānı zār-ı ʿaşķa
- 940 Bu zār ile ʾuyarsın zār-ı ʿaşķı
Bulursın ʿākıbet demsāz-ı ʿaşķı
- 941 Kemāl-i ʿaşķ ile vaħdet dilersüñ
Bu ħāli bulmaġa himmet dilersüñ
- 942 Fuʿādī nazmını cān ile diñle
Daġı maʿnīsini ħāl ile añla
- LĪ'L-MŪ'ELLĪFĪ*
- / . --- / --- / . ---
- 943 Bir ʾkaṭre-i nāçizem benden görünür ʿummān
Bir zerre-i bī-ħodem şems anda olur pinhān

* ʿaşķıyyesi: ʿaşķıyyesidür A, K; ve ʿirfānıyyesidür: -A, K.

⁹³⁶ (b) bulasun: bulasufı K.

⁹³⁷ (b) eyle bunlarufı: bunlarufı eyle M.

⁹³⁸ (a) Derūnuñda: Derūnında A.

⁹³⁹ (a) İriş: Eriş K, İrersin A. / (b) zār: rāz K.

⁹⁴⁰ (a) zār: rāz K.

⁹⁴² (a) nazmını: ʾkālını S. / (b) maʿnīsini: maʿnāsını K.

* Lāyihātü'l-Mü'ellif A.

⁹⁴³ (b) pinhān: nihān K.

- 944 Bağbān oluben girdüm bir gülşen ü bustāna
Tuymadı beni hergiz ne gülşen ü ne bustān
- 945 Serḥadd-i ḥaḳīḳatde cānum bulalı vaḥdet
Ol berzah-ı iksirdür el'āne baña meydān
- 946 Keşret yüzi fark itdi ma'şuk ile °uşşāḳı
Vaḥdet anı cem° itdi maḥv oldı ḳamu a°yān
- 947 Ḳalbine Fu'ādinüñ yār eyledi çok ikrām
Budur ki a°lāda cānı olalı mihmān

KELĀM-I ḤAZRET-I KÜF-I °AZİZ"

- S 81a 948 Daḫı didi kelāmum diñle tekrār
Bilesin sırr-ı °aşḳı yāri her bār
- 949 Fenā-ender-fenādur rāḡıba yol
Beḳā-ender-beḳādur ḫālibe yol
- 950 İçersüñ bāde-i °aşḳı çü Ḥāfız
Olursuñ ḫāl-i °uşşāḳı mülāḫız
- 951 Ma°ārif meclisin itseñ merāmı
Mey-i °irfān şunardı sāki cāmı
- 952 Çıḳayduñ dār-ı °aşḳa hem-çü Manşūr
Olurduñ zevḳ ile bī-dār u mesrūr
- 953 Eseydi dilde hem vaḥdet nesīmī
Fenā bulur vücūduñ çün Nesīmī

⁹⁴⁴ (a) oluben: olurben S.

⁹⁴⁵ (b) ekberdür: iksirdür S.

⁹⁴⁷ (b) vezin hatalı.

** Başlık: -A, K, S.

⁹⁵² (b) Olurduñ: Olur A.

⁹⁵³ (b) çün: -A.

- 954 Gireydüñ bāğ-ı ʿirfāna çü Saʿdi
Gülistāndan virirdüñ sen de verdi
- 955 Behişt zevkini isterseñ çü Ādem
Yüri kendüyi terk idendi her dem
- 956 Hudādan saña varlık çün ʿaṭādur
Saña kendüm dimek ʿayn-ı ḥaṭādur
- 957 Vücūd-ı māsivāya itme meyli
Ayā Mecnun gerekmez saña meyli
- 958 Haḳīkī Leyliye eyle maḥabbet
Zuhūr itsün saña ʿayn-ı ḥaḳīkat
- 959 Maʿārifden içüp āb-ı ḥayātı
Hızır-veş görme sırruñda memātı
- 960 İrsüñ Nūh-āsā baḥr-i zāta
Girsüñ sen de güşte-i necāta
- 961 Büt-i ğayri şayup olsañdı bī-ḥūd
Selam olurdı saña nār-ı Nemrud
- 962 Çü İsmāʿīl ideydüñ cāni kurbān
Fedā olurdı saña luṭf-i Yezdān
- 963 Eger Eyyub-veş şabīr olayduñ
Şifā vü niʿmete şākir olayduñ

⁹⁵⁴ (a) Gireydüñ: Girsüñ K. / (b) virirdüñ: virirsin K.

⁹⁵⁵ (a) Behişt zevkini: Behişt-i zevki A, S, Behişt-i zevk K.

⁹⁵⁶ (a) saña varlık: varlık saña S.

⁹⁵⁷ Bu beyit: -A, K, M.

⁹⁵⁸ Bu beyit: -A, K, M.

⁹⁶⁰ (a) İrsüñ: İdersüñ S. / (b) Girsüñ: Girsin K, S., M.

⁹⁶¹ (a) Büt: Put K, Hep M; bī-ḥūd: bī-ḥūd S. / (b) nār-ı: -A.(vezin hatalı)

⁹⁶³ Bu beyit: -A, K, M.

- S 81b 964 Tecellî Tūrına irseñ çü Mūsā
Yed-i beyzā olurdı saña Mevlā
- 965 Çü °İsā olsañ olurdı saña pāy
O pāy ile iderdüñ gökleri cāy
- 966 Eger olduñ ise bu hāle müşāhid
Hadīs-i kudsī olur buña şāhid
- 967 Eger Dāvud-veş itseñ cihādı
Virür saña hılāfet Rabb-i hādi
- 968 Süleyman sem°ı virse saña hikmet
Alurduñ mūr-i nefsüñden naşīhat
- 969 Hilim cāhına düşseñ Yūsuf-āsā
Olurduñ cümle ihvānuñdan a°lā
- 970 °Azīzūñ beytine mihmān olayduñ
Heman Mısr-ı dile sultān olayduñ
- 971 Dağı Ya°kub-veş beyti hazende
Bulurduñ girye içresinde hānde
- 972 Eger Yahya gibi gelse hıṭābuñ
Olurduñ emr-i Haḫḫ ile kitābuñ
- 973 Olayduñ nefsüñe şıdḫ ile nāsīh
Olurduñ °ākıbet-i hālle şālīh
- 974 Eger olsaydı nefsüñ nā-ḫate'llah
Şalāh ile olurduñ fānī fi'l-lah

⁹⁶⁴ (b) olurdı: virürdi K.

⁹⁶⁵ (a) pāy: pāyı A, bābı S. / (b) cāy: cāyı A, çāy M; pāy ile: bāb ile S.

⁹⁶⁶ (b) buña: saña S; Bu beyit: -A.

⁹⁶⁷ (a) vezin hatalı. / (b) Virür idi hılāfet saña hādi A.

⁹⁷⁰ (b) dile: devle A.

⁹⁷¹ (a) vezin hatalı.

⁹⁷³ (a) nefsüñe: nefis ile S.

- 975 Göñül baħrinde olsa zıkr-i Yūnus
Gelürdi ħūṭ-ı nefşüñde teneffüs
- 976 Celāl-i nār-ı ʿaşqdan yansa cānuñ
Cemāl-i āb-ı ʿaşqdan kıansa cānuñ
- 977 Serābından vücūduñ micmer olsa
Hevāsından şuʿāl-i aħker olsa
- 978 Revāyiħ ider izħār ūd-i rūħuñ
Alursın koķusın keşf ü fütūħuñ
- 979 Ziyāde olsa meşām cān güşādı
Bulurduñ tīb-i ʿirfān çün Fu'ādī

S 82a Lİ'L-MÜ'ELLİFİ

- 980 Cihād-ı ekber it mechūd-ı rūħuñ
Bu aķdām ile bul mefkūd-ı rūħuñ
- 981 Rübūbiyyet tecellīsine irüp
ʿUbūdiyyetle bul maʿbūd-ı rūħuñ
- 982 Yanarsuñ ʿaşq ile dil micmerinde
Revāyiħ ider izħār ūd-i rūħuñ
- 983 Kemāl ile açılsa dīde-i cān
Cemāl-i Ĥaķķ olur meşħūd-ı rūħuñ
- 984 Fu'ādī mürde kııl cālūt-ı nefşüñ
Ĥilāfet bula tā Dāvud-ı rūħuñ
- 985 Resūlu'llah ħaşālī olsa sende
Olurdı cümle ʿālem saña bende

⁹⁷⁵ (a) baħrinde: zıkrinde M. / (b) nefşüñde: nefşüñden S.

⁹⁷⁶ (a) Celāl-i: Celāli K. / (b) Cemāl-i: Cemāli S.

⁹⁷⁸ (a) Revāyiħ: Revā'iħ S; izħār: -S.

- 986 Taḥalluḳ eyleseñ aḥlāḳın anuñ
Bulurduñ sen de aḥlāḳın Ḥüdüanuñ
- 987 Bulursa ʿilm ü ʿirfānuñ şadāḳat
Bulursuñ çü Ebū Bekrī ḥılāfet
- 988 ʿÖmer gibi olursañ Fāruḳ-ı Ḥaḳ
Olursuñ hem-çü ʿOsmān nāṭıḳ-ı Ḥaḳ
- 989 Binerseñ düldül-i ʿaşḳa ʿAlī-veş
Alursın menzil-i Ḥaḳḳı velī-veş
- 990 Ebū Bekrūñ ḥaşālī olsa sende
Şadāḳatle olurduñ sen de zinde
- 991 ʿÖmer ʿadlin ideydüñ ey birāder
Zulm ehlinden irmez saña āzer
- S 82b 992 Ḥaḳā'ıḳ ehli olsañ hem-çü ʿOsmān
Saña mefhūm olurdı cümle Ḳur'ān
- 993 ʿAlī gibi ireydüñ rūḥ-ı ḳalbe
Dilīr olup ururduñ ḳalb-i ḳalbe
- 994 Dilüñ olmazsa bāḡ-ı cāna Bülbül
Perişān ḥāl ḳalursın hem-çü sünbül
- 995 Dil-i Bülbül güli bulmaz şafāsuz
Açılmaz ḡoncalar bād-ı şabāsuz

⁹⁸⁶ (a) aḥlāḳın: aḥlāḳuñ A. / (b) Bulurduñ: Bulursın K.

⁹⁸⁷ (b) çü Ebū Bekrī: bu Bekir gibi A, S.

⁹⁸⁹ (b) Ḥaḳḳı: ʿaşḳı K, M.

⁹⁹⁰ Bu beyit: -A, K, M.

⁹⁹¹ Bu beyit: -A, K, M.

⁹⁹² Bu beyit: -A, K, M.

⁹⁹³ Bu beyit: -A, K, M.

⁹⁹⁴ (b) ḥāl: ḥālī S.

⁹⁹⁵ (b) şabāsuz: ziyāsuz S.

- 996 Olursa mürşidüñ insan-ı kâmil
Yoluñ Hakkı olur elbetde vâşıl
- 997 Hidāyet yolu mürşidsüz bulunmaz
Hudā hakkı hüdā ansuz bulunmaz
- 998 Elüñden koma mürşid dāmenini
O sulṭānuñ hem ol °abd-i kemini
- 999 Saña oldum bu dem Ṭūṭī şükür-riz
Ma°arifle sözüñ eyle dil-āviz
- 1000 Bu güftarı didükde Ṭūṭiye Kūf
Süleyman didi ḥālüñ oldı ma°rūf
- 1001 Hezerān āferinler bu kemāle
İrişmez degme °arif bu maḳāle
- 1002 Rümüz-ı sırr-ı °irfāndur bu güftār
Bunu fehm itmez illā ehl-i esrār
- 1003 Ṭalup baḥr-i ma°āniye çü ğavvāş
Çıkarduñuz nice yüzbin gevher-ḥāş
- 1004 Çıkarduñuz şadefden dürr-i meknūn
Birinden fehm olınur nice maẓmūn
- 1005 Hakkāyık nūrı oldı çün hüveydā
Kamu a°mālar oldı bunda bīnā
- 1006 Çü °irfān keyfi izḥār itdi ḥālī
Heman dem itdi gūyā cümle lālī

⁹⁹⁷ (b) hüdā ansız: hüdāsız A.

⁹⁹⁸ (a) Elüñden oldum bu dem Ṭūṭī şükür-zir S. / (b) kemini: milkini A.

⁹⁹⁹ (a) riz: zir S. / (b) Sözüñ eyle ma°arifle dil-āviz S.

¹⁰⁰³ (b) yüzbin gevher-ḥāş: bifi gevher-i ḥāş S, yüz gevher-i ḥāş K.

¹⁰⁰⁴ (a) çıkarduñuz: çıkardıñız K, S. / (b) fehm: -S (vezin hatalı)

- S 83a 1007 Ne ʿālib kim ola ʿirfāna lāyık
Olur irşāduñuzla oldı fā'ık
- 1008 Tuṭīnūñ de var ise dār-ı Hakkı
İder temyīz kamu bāṭilla Hakkı
- 1009 Hicāb olmuş aña ʿilm-i rūsūmı
Anuñçün bilmemiş sırr-ı ʿulūmı
- 1010 Hidāyet rehber olmasa ʿibāda
Ref īk olur anuñ nefsi ʿināda
- 1011 Yolın urur anuñ nefis ile şeyṭān
İki sārık olur dārında mihmān
- 1012 Başiretle eger olmasa fārık
Ziyān ider aña bu iki sārık
- 1013 İşitmezse kulāğı ger yasāğı
Olur ṭoğrı iken uğrı yatāğı
- 1014 Çeker ḥākimden āḥir çok ğarāmet
Müfīd olmaz aña hiç soñ nedāmet
- BÜLBÜL İLE MÜRGĀN-I ḤĀSİDİN BEYĀNLARINDA FAŞL-I ḤUŞŪMET OLUP VE
HERKES KENDÜ ḤALLERİNE VARDUKLARIDUR
- 1015 Süleyman-ı nebīnūñ maḥzarında
Kamu erbāb-ı dīvān manzarında
- 1016 Çü mürġānuñ sözi olmadı işbāt
Ḥasedliginde oldı cümlesi māt

¹⁰⁰⁸ (b) bāṭilla: bāṭıl S.

¹⁰⁰⁹ (a) ʿilm-i: ʿilm ü K.

¹⁰¹¹ (a) nefis ile: nefisini A.

¹⁰¹² (a) olmasa: olmazsa K, S.

¹⁰¹³ (a) yasāğı: yaşāğı K. / (b) uğrı: hırsız K.

- 1017 Nice °ākıl nice ehl-i şadākat
Şalāh-ı Būlbüle itdi şehādet
- 1018 Bilindi Būlbülüñ çün hūsn-i hālī
Bilindi kuşlaruñ da sū-i bālī
- 1019 Hacālet buldılar hāsıd olanlar
Belāsın buldılar fāsıd olanlar
- 1020 Tağıtdı cümle mürgānı çavuşlar
Fezāhatle perīşān oldı kuşlar
- S 83b 1021 Varup her birisi yerlü yerine
Kağıldaşup didiler birbirine
- 1022 Dirīgā sa°yümüz olmadı nāfi°
Bu deñlü cüst ü cūmuz oldı zāyi°
- 1023 Peşīmān oldılar bu hāl ü kālē
Didiler derdümüz irdi kemāle
- 1024 Süleyman kalbi oldı bize muğber
Ğazab iderse hāl olur mükedder
- 1025 Felāketler görindi bize ey vāy
Fesād-ı müfsīd itdi bizi rüsvāy
- 1026 Şoñın fikr itmeyen mağbūn olurmuş
Uyanlar nefsine meftūn olurmuş
- 1027 Bize düşdi bu hāletde hacālet
°Aceb kimden görindi işbu hālet
- 1028 Didi ba°zı sebepdür Karğa Kuzgun
Bizi hem Şağşağan da itdi meftūn

¹⁰¹⁸ (a) -i: u K, M.

¹⁰²² (a) Dirīgā: Didiler S.

¹⁰²⁴ (a) muğber: muğayyer S (vezin hatalı)

- 1029 Bu kuşlar ekşerî itdi nedāmet
Didiler iderüz Kūfa şikāyet
- 1030 İşidicek avcı da bu kelāmı
Yabana kaçdılar hem-çü ħarāmī
- 1031 Gelüp anlara daĥı çok nedāmet
Didiler bize lāyıkdur felāket
- 1032 Ki takvā nūrı itmedi şu^{°ā}ī
Fesād-ı nefse itdūñ ittibā^{°ī}
- 1033 Ĥudāyı zākir iken Būlbül ü Kūf
Dil ü cānumuza olmadı ma^{°rūf}
- 1034 Şalaĥa ĥamli añmadı cehālet
Muĥal dūrür bize işbu ĥacālet

KELİMĀT-I LĀYİĤA BER-VECH-I NAŞİĤAT-I ŞĀLİĤADUR °AZİZİM*

- 1035 Belī böyle dūrür ĥālī ĥaşūduñ
Dālālet yolına giden anūduñ
- 1036 Derūnında ĥased olan kişinūñ
Soñı şerre irişür her işinūñ
- S 84a 1037 Derūnuñda kimūñ olur ise kīn
Za^{°īf} olur anuñ ĥalbindeki dīn
- 1038 Ĥased hiç nesneyi itmez ifāde
İder ancak ĥasūda ġam ziyāde

¹⁰³² (a) nūrı: yüzi K; şu^{°ā}ī: şucā^{°ī} M. / (b) -ı: u K.

¹⁰³³ (b) zākir iken: zākirīn A.

* °azİZim: -K, M, S.

¹⁰³⁵ (a) Belī: Velī S.

¹⁰³⁶ (a) Derūnında: Şifātında S. / (b) her: -S (vezin hatalı).

¹⁰³⁷ Bu beyit: -A, K, M.

¹⁰³⁸ (a) nesneyi: nesne'i K.

- 1039 Hıyır Őunsa kişi bir ıardaŐına
Hıyır gelür anuğ dağı başına
- 1040 Eger ıaŐd eylese mü'minlere Şer
Ebū Cehlüđ olur ħāline maŐhar
- 1041 Hıasūduđ kīnine Őabr eyle °arif
Bu Őabr ile olursuğ ħāle vākıf
- 1042 Senüğ Őabruđ anı maĥv ider elbet
Bilürsüğ olduğ ise ehl-i ħikmet
- 1043 Hıased bulmasa °aksinden tekābül
İder kendüsin ihlāke tenāvül
- 1044 Olur āteŐ gibi anuğ miŐālī
Eger añlar iseđ bunda ma°ālī
- 1045 Eger bulduğsa ħikmetde Őühüdü
Odun ile durur āteŐ vüçüdü
- 1046 Eger bir yaŐacaŐ bulmasa aŐlā
İder kendü vüçüdüñ āteŐ-ifnā
- 1047 Eger fehmi itdüğ ise bu miŐālī
Hiç itmezsin ħasūd ile cidālī
- 1048 Hıasūd ile cidālī terk idenler
Őarar itmez bu Őabrı berk idenler

¹⁰³⁹ (a) Őunsa: Őalsa A, Őansa K, M.

¹⁰⁴¹ (a) eyle: eylese S, M. / (b) olursuğ: olursın A, S.

¹⁰⁴² (b) bilürsüğ: Bilirsin S.

¹⁰⁴⁴ (b) bunda: anda A; ma°ālī: miŐālī A, K.

¹⁰⁴⁵ (a) ħikmetde: ħükmünde S, ħikmetden M. / Bu beyit: -A.

¹⁰⁴⁶ (a) bir. Hiç S. / Bu beyit: -A.

¹⁰⁴⁷ Bu beyit: -A, K, M.

¹⁰⁴⁸ (b) berk: terk S.

- 1049 Saña kīn eyleyen fāsīd ḥasūda
Ḍalālet yolına giden °anūda
- 1050 Cidāl itme anuñ ile dem-ā-dem
Cidāl ehline daḡı olma hem-dem
- 1051 Ḥayır kaşdına te'ḥīr it ḥasūdı
Ki te'ḥīr içredür ḥayruñ vüçüdü
- 1052 Yüri kīnūñle oldı hiç tolaşma
Görüşçiler gibi dā'im görüşme
- S 84b 1053 Anuñ kīniyle olmañdur devāsi
Aña yeter yine kendü belāsi

BÜLBÜL-I MÜBTELĀ-YI HİCRĀN DĪVĀN-I HÜMĀYŪN ḤAZRET-I SŪLEYMĀN
°ALEYHI'S-SELĀM MŪRDIN VUŞLAT-I GŪL-ḤANDĀN İÇÜN GŪLISTĀNA
TARĀVANE OLDIĞIDUR.

- 1054 Didi Kūf-i °azīz Bülbüle ey yar
Demüñ olsun gülistanda yüri var
- 1055 Elem viridi egerçi saña ḥāsīd
Belāsi oldı yine aña °ā'id
- 1056 Şalāḡ ehli cihānda fāsīd olmaz
Belāyādan kaçanlar ḥāsīd olmaz
- 1057 Ğam ile çıkdılar dīvānı mürġān
Yürisün ol gül ile şād u ḥandān
- 1058 Demüñ olsun gülistānda gül ile
Demī olsun gülüñ de Bülbül ile

¹⁰⁵¹ (a) it: ide K.

¹⁰⁵² (a) kīnūñle: kīniñle S. / (b) görüşme: gülüşme S.

¹⁰⁵³ (a) olmañdur devāsi: olmağdur vefāsi S. / (b) yine: gene A, K.; kendü: kendi K, M.

¹⁰⁵⁶ Bu beyit: -A, K, M.

¹⁰⁵⁷ (a) dīvānı: dīvān-ı S.

- 1059 İdüp bu hālinde Būlbūl şafālar
Hem oqıdı Süleymana du°ālar
- 1060 İdüp Kūf-i °azizūñ destini pūs
Didi Hāq luḡfı olsun size me'nūs
- 1061 Bize luḡf itdūñüz hālā temāmet
Mūdām olsun size hāl-i kerāmet
- 1062 Şerī°atla idūben def°-i ālām
Hāsūduñ eyledūñüz ḡaddini lām
- 1063 Süleymanuñ da itdi dāmenin pūs
Didi °ömrūñ ziyāde eyleye Ḡuddūs
- 1064 Hoş-elhān ile oqıdı maḡāmid
Daḡı medh ü ṣenā ile ḡaşā'id
- S 85a 1065 Gülistandan baña itdi ḡırāmī
Güle vāşıl olup virdi selāmı
- 1066 Görince Būlbūlü ḡül oldı mesrūr
Bi-ḡamdillāh ki oldı sa°yi meşḡūr
- 1067 Gülüp açıldı güller ḡoncalar heb
Şafā bezmini itdiler müretteb
- 1068 Mübeddel oldı vaşı-ı yāre hicrān
Cinān oldı aña bāḡ-ı gülistān
- 1069 Olur mı °āşıḡa böyle sa°ādet
Görine vāşıl yārına beşāret

¹⁰⁵⁹ (a) bu hālinde Būlbūl: Būlbūl bu hāletden K, M.; Būlbūl bu hāletde A. / (b) oqıdı: oqırdı A; Süleymanı nebīye itdi du°ālar K, M.

¹⁰⁶¹ (a) itdūñiz: itdiñiz S. / (b) -i: ü S.

¹⁰⁶² (a) def°-i ālām: def°ul-imām A; def°ul-ām M.

¹⁰⁶⁴ (a) maḡāmid: maḡāsıd A.

¹⁰⁶⁷ (a) heb. hep K.

- 1070 D -  alem devletid r ehl-i  aŐka
Ėam u hicr n m beddel ola zevke
- 1071 Anı yandurdu gerçi n r-ı firkat
Biğamdi'll h m yesser oldu vuşlat
- 1072 Şaf  ister iseñ sen de bu g ne
Bu temŐil m saña olsun n m ne
- 1073 ĖaraŐsuz diñleyen işbu kel mı
Bulur pend m ile d r 's-sel mı
- 1074 Budur pend m saña ey merd-i  irf n
Er iseñ c n u dilden eyle izc n
- 1075 KaÇan kim gitse Ő d-ı Ėam g rinse
Bu Ėam ile g z ñde nem g rinse
- 1076 Ben m nem var dey p Ėam itme izh r
Der nuñda var ise Ė l-i ebr r
- 1077 Bunu nazm itdi bir ehl-i ma arif
Bu nazm ile dağı g Ő eyle  arif
- 1078 Ves visle Ėamı efz n iders ñ
Der nuñda anı b r n iders ñ
- 1079 Bu ifŐada iki d rl  zarar var
Anı ketm eyle  arif itme izh r

¹⁰⁷⁰ (b) zevke: Şevke S.

¹⁰⁷² (b) olsun: oldu K, M.

¹⁰⁷³ (a) ĖaraŐsuz: ĖaraŐsuz S.

¹⁰⁷⁴ Bu beyit: -A, K, M.

¹⁰⁷⁵ (b) nem: -S (vezin hatalı).

¹⁰⁷⁶ (a) dey p: deyu A.

¹⁰⁷⁷ (b) nazm ile: nazmumla S.

¹⁰⁷⁸ (a) Ėamı: Ėam K.

¹⁰⁷⁹ (a) ifŐada: insanda A.

- 1080 Birisi dost olur bildükde ğam-nāk
Biri de düşmanuñ olur feraḥ-nāk
- S 85b 1081 Kişi dostunu hiç ğam-nāk ider mi
Biri eflāküñin bir ḥāk ider mi
- 1082 İder mi °ākil olan düşmeni şād
Huşūşan kim ola ifsād-ı mu°tād
- 1083 Olup dostlarla her dem şād-mānı
Ġayūr ol düşmana virme amānı
- 1084 Celāl ile cemāldür ḥāl-i °ālem
Degildür ḥāli bundan hiçbir ādem
- 1085 Ziyāde olur kiminüñ celālī
Ziyāde olur kiminüñ de cemālī
- 1086 Elem-nāk olma mā-fāte cihānda
Recā itme seyyi'āti bu anda
- 1087 Demüñ mazīde fevt olsa bulunmaz
Nicedür ḥāl-i istikbāl bilinmez
- 1088 Demüñ hoş gör dem-ā-dem dem bu demdür
Ki ferdā meyli °ārife ne demdür
- 1089 Dem-i vaḥdet şafāsın zāyi° itme
Adem meylin vücūda māni° itme

¹⁰⁸¹ Bu beyit: -A, K, M.

¹⁰⁸² Bu beyit: -A, K, M.

¹⁰⁸³ (a) dostlarla: dost birle A.

¹⁰⁸⁴ (a) ḥāl-i: iş bu A. / (b) hiçbir: beri K.

¹⁰⁸⁵ (a) kiminüñ: kimsinüñ K, M. / (b) kiminüñ de: kimsinüñ K.

¹⁰⁸⁷ (a) olsa: ola K., olına M.

¹⁰⁸⁸ (a) Demüñ hoş dem-ā-dem dem bu demdür K, M; dem: -A (vezin hatalı).

¹⁰⁸⁹ (a) şafāsın: şafāsuñ A. / (b) vücūda: vücūdına S (vezin hatalı).

1090 Eger ʿārif iseñ aña bu demden
Şafā girmez ala hergiz ademden

HIKĀYET-I BÜLBÜLIYYEYİ İSTİMA^c İDEN RĀĞİB BİR İ^cTİBĀR-I KİŞŞADAN
HIŞŞEDĀR OLMAĞ İÇÜN BEYĀN U TAKRİR OLINAN KELİMĀT-I PENDİYYEDÜR
ʿAZİZİM*

1091 Gel ey ʿākil dil ü cāndan başır ol
Fu'ādinüñ kelāmından habır ol

1092 Eger ʿaqluñda yoğ ise halelden
Alursın hişşe bu darb-ı meşelden

1093 İşitdün çünki mürgānuñ maqālin
Dağı Kūf-i ʿazizüñ de kemālin

1094 Bu temşilüñ zuhūrında ğaraż var
Saña bir bir diyeyin diñle ey yār

1095 Eger řālib iseñ diñle kelāmı
Muqaddem aña bu şavr u maqāmı

S 86a 1096 Didi řāl iledür eřvāra bünyād
Bunuña durur ʿirfāna irşād

1097 Yedi eřvāra çoğdur i^ctibārāt
Velikin cümleye yoğdur ʿibārāt

1098 Nefis dirler bunuñ evvelkisine
Dağı şalb didiler ikincisine

¹⁰⁹⁰ Bu beyit: -S.

* takrİR: -A, S; ʿazizim: -K, M, S.

¹⁰⁹¹ (a) başır: habır A. / (b) habır: başır A.

¹⁰⁹² (a) yoğ: yoğ K.

¹⁰⁹³ (a) maqālin: kelāmın K. / (b) kemālin: kemālüñ A.

¹⁰⁹⁴ (a) zuhūrında: zuhūrından K, S. / (b) diyeyin: diyeyüñ A.

¹⁰⁹⁵ (b) bu şavr u maqāmı: eřvār u maqālī S.

¹⁰⁹⁶ (a) Didi: Yedi K; řāl: şavr K.

¹⁰⁹⁸ (b) didiler: dirler A, M (vezin hatalı).

1099 Üçüncü ruh durur zıkr-i hüviyyet
Dağı dördüncü sırdur ahadiyyet

1100 Beşinci mertebe sırr-ı hafidür
Şadefde ʿarifi dürr-i hafidür

1101 Dağı altıncı oldu sırr-ı ihfā
Bu sırruñ ehli olur ehli-i takvā

1102 Yedincidür hafā-yı mutlak ey cān
Bu şavr ehli ider tekmīl-i ʿirfān

1103 Yedi eṭvārdur insanda bu eṭvār
Bulınur bāṭın añlar iseñ ey yār

1104 Hadīşi inne li'l-insāni zahren
Delil oldu yedi eṭvāra baṭnen

1105 Bulursın bu hadīşi ṭālib iseñ
Yaḥud ehlin bulursın rāğıb iseñ

BEYĀN-I VECH-I TEMŞİL-I NEFS

1106 Zemīme gösteren kuşlar nefisdür
Hümez Karga ile Kuzgun re'isdür

1107 Dağı hem Şağşağanla gayri mürgān
Ki ḥāl-i bedleri olındı i'fān

S 86b 1108 Eger añlar iseñ Haqq-ı me'ālī
Kamusı nefsi emmāre mişālī

¹⁰⁹⁹ (b) ahadiyyet: vahdet A.

¹¹⁰¹ (b) sırruñ ehli olur: sır ehli gerekdür S.

¹¹⁰² (a) hafā-yı: cefāyı S. / (b) Bu şavr: Budur K.

¹¹⁰³ (a) eṭvārdur: eṭvār A; eṭvārdur insanda: eṭvār-ı insān S.

¹¹⁰⁴ (b) Delil oldu: Delildir hem S. / Bu beyit: -A.

¹¹⁰⁵ Bu beyit: -A, K, M.

¹¹⁰⁶ (b) kuzgun: kuzgunlar A.

¹¹⁰⁷ (a) Şağşağanla: Şakşağanla M, S. / (b) i'fān: a'fām A, M.

1109 Bulardan Tūtidür nefsi müzekkâ
Ki olmuş ʿilm-i zâhirle muʿallâ

1110 Dağı bir vaşfi da nefsi meʿaddur
Meʿāduñ şanı zâhirde cihâddur

1111 Olur saʿy ile ümmî ʿilme elyâk
Maʿādiyyet bulur ʿilm ile ancâk

1112 Egerçi ʿilm-i zâhirle ʿalîdür
Velî ʿariflere nisbet denîdür

1113 Elif gibi eger vahdet bulaydı
ʿAliyy olmak degül aʿlâ olaydı

BEYÂN-I VECH-I TEMSİL-I KALB*

1114 Dil-i t̄alib ki ola ʿaşkla gülşen
Maʿārif nūrı ider anı rüşen

1115 Bu gülşen dā'imā Bülbülsüz olmaz
Dağı Bübülleri de gülsüz olmaz

1116 Meşelde Bülbül oldı kalb-i insân
Bunu fehm itmez illâ ehl-i ʿirfân

BEYÂN-I VECH-I TEMSİL-I RŪḤ

1117 İden t̄alib maḳām-ı kalbi tekmīl
İder lâ-büd maḳām-ı rŪḤı taḥsîl

¹¹⁰⁹ (a) Bulardan: Bunlardan A.

¹¹¹⁰ (a) vaşfi da: vaşfi S; nefsi-i: nefsi S.

¹¹¹² (a) zâhirle: zâhirüñ A.

* Beyân-ı temsîl-i ber-vech-i kalb A.

¹¹¹⁴ (a) ola: ol K, evlâ A; ʿaşkla: ʿilm ile K, M. / (b) ider anı: anı ider S.

¹¹¹⁵ (a) dā'imā: dā'im A (vezin hatalı).

- 1118 Eger ʿāşık olursa cāna vāşıl
Dil ü cāndan olur ʿirfāna vāşıl
- 1119 İşit Kūf-i ʿazīzdür cān-ı ʿālem
Nefeḫat sırrı ile cān-ı ādem
- 1120 Bu maʿnīden meşelde cān durur Kūf
Bu temşīlüm olur ehline maʿrūf

BEYĀN-I VECH-I TEMŞİL-I SIR

- 1121 Bulanlar ʿālemi cānı ʿiyānen
Tuyarlar sırr-ı cānānı ʿiyānen
- S 87a 1122 Bu eṭvārda maḫām sırr-ı ʿalīdür
Aña maḫhar nebī ile velīdür
- 1123 Serīr-i sirra sulṭāndur Süleyman
Kemāl ü vaḫdetüñ ḫāline bürhan
- 1124 Eger bildünse sırrı bu maḫalde
Süleymān-ı nebī sırdur meşelde

VECH-I TEMŞİLÜŦ AḫVĀLİN BEYĀNDUR ʿAZİZİM*

- 1125 Var ise sende ḫālāt-ı ʿaliyye
Saña ḫādī olur bu Bülbüliyye
- 1126 Derūnuñda kimüñ ola başīret
Alur bir sözden ol biñ dürlü ʿibret

¹¹¹⁸ (a) ʿāşık: ṭālib K, M. / (b) Dil ü cāndan: Dü-cāndan S (vezin hatalı).

¹¹²⁰ (a) maʿnīden: maʿnādan K, M.

¹¹²¹ (b) sırr-ı cānānı: ʿālem-i sırrı A.

¹¹²² (b) Aña: Eger A.

¹¹²³ (a) sulṭāndur: Süleymāndur S.

¹¹²⁴ (a) maḫalde: mecelde S. / (b) meşelde: mişālde K.

* Aḫvālin. Aḫvālüñ A; ʿazīzim: -K, M, S.

¹¹²⁶ (a) ola: olur S; bir: bu K, M; ol: -K. / Bu beyit: -A.

- 1127 Eger bildüñse temsîlün me°ālin
Dağı emmārenün ħabsı ü dālālin
- 1128 Uyup emmāreye düşme dālāle
Dil ü cānuñ düşer her dem melāle
- 1129 Bu emmāre virür her ħalbe ħasvet
Gider nūrı gelür yerine zulmet
- 1130 Dağı belki ħaşımdur rûĥ-ı pāke
Hücüm ider anı her dem helāke
- 1131 Bu ma°nāyı bilür sālîk olanlar
Tecellî ħāline mālîk olanlar
- 1132 Ķoma emmāre tavrında bu nefsi
OĶud bāb-ı cihaddan aña dersi
- 1133 Dağı levvāmeden cehd ile ħurtar
Cenāb-ı ĦaĶdan ilhāmını göster
- 1134 İricek mülhime tūrına ħālün
Hüviyyetden ayırma zıkr ü ħālün
- 1135 Ķoma hem mülhime tūrında anı
İrişdür mutma'inneye °ıyānı
- 1136 Kaçan kim bula iṭmi'nānı sırruñ
°lbādetle müdām it cehd ü berrün
- 1137 Yedi tavrı idüp seyr ile seyrān
Kemāl-i ħuvvete irsün dil ü cān

¹¹³⁰ (a) belki: belkim A; rûĥ-ı: rûĥı K. / (b) her dem: dā'im S.

¹¹³¹ (a) sālîk: sellāk K.

¹¹³³ (a) levvāmeden: emmāreden K, M. / (b) ilhāmını: ilhāmı K, ilzāmını M.

¹¹³⁴ (a) İricek: Ericek K; mülhime: mülhem S; ħālün: mālîk S.

¹¹³⁵ (a) İrişdür: İrişdüm S.

¹¹³⁶ (a) bula: buldı K; iṭmi'nānı: iṭmi'nān-ı S.

¹¹³⁷ (a) seyr: sırr S.

- S 87b 1138 Eger gālib ola nefsüñ le'īmī
Şifātınıñ dağı cümle zemīmī
- 1139 Ki ya'ni ola Kuzgunlar şifātı
Hümez Kargayla azgunlar şifātı
- 1140 Cefā ider o qalbüñ Bülbüline
Hased ider gül içün gulguline
- 1141 Dilerseñ bulasüñ hāl-i güzīde
Şifāt-ı hāb ile hāl-i hamīde
- 1142 Şifāt-ı nefs-i şümī eyle ifnā
Kasāvet gelmiye qalbüñe ašlā
- 1143 Mażarrat görmeye hem rüḥ-ı pāküñ
Ki andandur senüñ ekşer helāküñ
- 1144 Fenā-i nefsde istersüñ kemālī
Beķāsında dağı bulmaq me'ālī
- 1145 Der-i mürşidde nefsüñ bende eyle
Dil ü cān Bülbülün köyünde eyle
- 1146 Bulup bir mürşid-i kāmīl lebībi
Mürīd olsun aña dil °andelībi
- 1147 Gülistan cenānında zākir eyle
Bu zikrūñ gāyetinde māhir eyle
- 1148 Tıllsm-ı °aşkı hırz çün ider imlā
Aña dağı itme nefs-i cinnī ašlā

¹¹⁴¹ (a) bulasüñ: bulasın A, S.

¹¹⁴⁴ (a) istersüñ: istersin A. / (b) Beķāsında: Beķāsından K.

¹¹⁴⁵ (a) bende: pend K.

¹¹⁴⁷ (a) Gülistān cenānında: Gülistān-ı cenānda A, M. / (b) zikrūñ: zikir A.

¹¹⁴⁸ (a) Tıllsm-ı: Tıllsmı A; °aşkı: °aşk S; çün: içün A, K, M; ider: ideM; imlā: ašlā A. / (b) itme: itmiye A, S.

- 1149 Ola bu hırz ile berī felekler
Aña ilhām ide ḥālī melekler
- 1150 Mecāzīde olursa °aşq-ı şādık
Kemāl ile ider şānını fā'ik
- 1151 Mecāzīyi size medḥ itse meddāḥ
Ḥaḳīkī °aşqa oldur rāḥ-ı raḥ-rāḥ

MÜRETTEB ERBA°ANUÑ VECH-I TEMŞİLİNE MÜTE°ALLIK KELİMĀT-I REMZİYYE
VE PENDİYYEDÜR*

- 1152 Bu sırda kim bulur ise şalābet
Bulur Dāvud-veş ḥāl-i ḥılāfet
- S 88a 1153 Bu sırda vāḳıf olan kāmīl olur
Süleyman gibi mülke vāşıl olur
- 1154 Meşelde añlayan sırr u çehārum
Bulur İsa gibi çerḥ-ı çehārum
- 1155 Bulın bu zeyn-i sırr ile tecellī
Bulur Mūsa gibi ṭūr-ı tecellī
- 1156 İşitdük nicedür ḥāl-i ma°ārif
Bu sırda kāmīl olmaz degme °ārif
- 1157 Eger añlar iseñ remz ü derūnı
Meşel virür saña sırr-ı füzūnı

¹¹⁴⁹ (a)hırz: remz K; berī: rū-yi K.

¹¹⁵⁰ (a) olursa: olur K.

¹¹⁵¹ (a) Mecāzīyi: Mecāzīni A. / (b) oldur: olur A.

* Vech-i temşilün müretteb erba°ına kelīmāt-ı remziyye ve pendiyedür S; Müretteb erba°aya kelīmāt-ı remziyye ve pendiyedür °azīzim A.

¹¹⁵² (a) şalābet: şalāḥat K / (b) vezin hatalı. Bu beyit: -M.

¹¹⁵⁴ (a) añlayan: añlasan K; çehārum: cihādum K. / (b) çerḥ-ı çehārum: ḥarc-ı cihādum K.

¹¹⁵⁵ (a) zeyn-i sirrile: ṭūr-ı seyr ile S.

¹¹⁵⁷ (a) remz ü: remz-i A. / (b) Meşel: Mişāl K.

REMZ-İ EVVEL

1158 Kim añlarsa meşelde ḥāl-i nefsī
Sa°id olup ḳomaz nefsinde taḥsī

1159 Bilür aḥvālını çerḥ-i raşaddan
Sa°adetle ḥalāş olur ḥasedden

REMZ-İ ŞĀNĪ

1160 Kim añlarsa meşelde ḥāl-i ḳalbī
Dilīr olup açar iḳfāl-i ḳalbī

1161 Aña emmāre mekrī irmez aşā
Ḥalāş olur ḥasedden Būlbūl-āsā

REMZ-İ ŞĀLİŞ

1162 Kim añlarsa meşelde ḥāl-i rūḥı
Kemāl-i ḥāl ile bulur fütūḥı

1163 Eger cān-mürġān itse yāre īşār
Hüviyyetde olur Kūf-i °azīz var

1164 Hüviyyet zıkrı ile bulsa ḳuvvet
Bir ider rūḥ ile nefsī hüviyyet

1165 Aña meger idemez nefse şeyṭan
Ḥalāş olur ḥasedden Būlbūl-i cān

1158 (a) meşelde: mişālde K. / (b) taḥsī: baḥsī S.

1160 (a) ḳalbī: rūḥī A. / (b) Kemāl-i ḥāl ile bulur fütūḥı A.

1161 Bu beyit: -A.

1162 Bu beyit: -A.

1163 (a) mürġān: mürġuñ A, S.

1164 (b) Bir. Remz K; nefsī: nefsī K.

BU KELİMĀT-I VĀFIYE REMZ-İ RĀBİ[°] VE MERĀTİB-I [°]ĀLİYEYE İŞĀRETDÜR^{*}

- S 88b 1166 Kim añlarsa meşelde ḥāl-i sırrı
Süleyman-veş bulur taht ile mihri
- 1167 Aña sırr-ı ḥafīdūr cāy-ı a[°]lā
Daḥı a[°]lā durur hem sırr-ı iḥfā
- 1168 Ḥafā-yı muṭlākuñdur ḥāl-i tekmīl
Bunı fehm itmez illā ehl-i tekmīl
- 1169 Bu muṭlaḳ sırdadur ḥāl-i nübüvvet
Bu ḥāl ile bulınur Ḥaḳḳa vuşlat
- 1170 Nübüvvet ikidür ḥükm-i Ḥudāda
Bunı fehm eyle olduñsa hüdāda
- 1171 Ki ya[°]ni mertebini oldı cāmi[°]
Bulur kime kim ola nūrı lāmi[°]
- 1172 Biri bāṭında anuñ ta[°]rifiyye
Biri zāhirde anuñ teşri[°]yye
- 1173 İrişmez teşri[°]a ehl-i velāyet
İrerler ta[°]rife ehl-i ḥılāfet
- 1174 Bu sırra vāḳıf olmaz degme [°]ālim
Meger manzūr ola cümle [°]avālim
- 1175 Ola vaḥdet gülistānında Bülbül
Şifāt-ı Ḥaḳ güline ide gülgül

^{*} Remz-i rābi[°] ve der-beyān-ı rümūz-ı vāfiyedür merātib-i [°]āliyedür [°]azīzim. M.

¹¹⁶⁶ (a) añlarsa: añlasa A.

¹¹⁶⁷ (a) Aña: Eger A. / (b) a[°]lā durur: a[°]lādur S.

¹¹⁶⁸ (a) muṭlākuñdur: muṭlākuñdan S. / (b) Bunı: Bu S (vezin hatalı).

¹¹⁷¹ (b) Bulur: Bilür K, S; kime: kim A; kim: -M; ola: oldı A, olur K; nūrı: nūr-ı M.

¹¹⁷² (a) Biri baḏda anuñ baña ta[°]rifiyye S.

¹¹⁷³ (a) teşri[°]a: teşri[°]yye A. / (b) irerler ta[°]rife: irer ta[°]rife līk S.

- 1176 Aña manzūr ola keşf ile nāsūt
Dağı manzūr ola hāl ile lāhūt
- 1177 İkisi ola manzūruñ nazarda
Bulınmaz bu nazār degme başarda
- 1178 Kānı bir °ārif-i merd-i ma°ārif
Fu'ādīnūñ ola hāline vāqıf
- 1179 İşide bu kelāmın gūş-i cāndan
Dağı fehm ide anı hūş-i cāndan
- 1180 Eger buldı ise feyz-i ezelden
Bu hāli fehm ider kāl-i meşelden
- 1181 Huşūsan °aql-ı gül olsa müdebber
Halāş olur hāsedden Būlbūl-ser

S 89a ED°IYYE-İ HAQİKİYYE Lİ MÜ'ELLIF-İ RİSĀLE-İ BÜLBÜLİYYE*

- 1182 İlāhi vir Fu'ādīye hidāyet
Kamu ihvān ile eyle °ināyet
- 1183 Hābībūñ Muştafa ola şefī°um
Anuñla vir baña cāy-ı refīkum
- 1184 Şerī°atdan ayırma enbiyā-veş
Tārīkatdan ayırma evliyā-veş
- 1185 Ayırma ma°rifetle kāmīlāndan
Haqīkatle ayırma vāşīlāndan

¹¹⁷⁷ (a) manzūruñ: manzūruñ A.

¹¹⁷⁸ (a) °ārif: kāmīl K.

¹¹⁸⁴ (a) olsa: ola A, M. / (b) olur: ola K.

* risāle-i: - A, K, M; būlbūliyye: būlbūliyyedür A.

¹¹⁸³ (b) refīkum: refī°um A, S.

- 1186 Dil ü cānın cemālūñden ayırma
Dağı sırrın celālūñden ayırma
- 1187 Şühūdiyle ide zātuñ tecellī
Şıfātuñ hilyesi vire tecellī
- 1188 Hüviyyet zıkrini irgür cemāle
Ola zıkrı anuñ ism-i celāle
- 1189 Hüvallah zıkrı ile eyle dā'im
Bu tekmīl ile ola ḥāl-i kā'im
- 1190 Cemālūñ ola nūruñla aña seyr
Bu seyr ile anuñ kıl āḥirin ḥayr

TAHRİRİ'R-RISĀLETİ MİN YEDİ'L-FAKİRİ'L-ḤAKİRİ DERVIŞ ḤĀFİZ MUḤAMMED RİZĀEDDİN EL-ÜSKÜDĀRİ SECCĀDE-NİŞİN-I ḤAZRET-I ŞEYḤ ÜMMİ AHMED EFENDİ EL-ḤALVETİ MİN BENDE-I ḤAZRET-I MUḤAMMED EN-NASŪHİ EL-ÜSKÜDĀRİ EL-ḤALVETİ EL-CÜNEYDİ KAĐDES-ALLĀHU SIRRAHU'L-AZİZ VE REFE'ATU'L-LĀHU ŞEFĀ'ATŪHŪM (1256)*

¹¹⁸⁶ (a) cānın: cānuñ A. / (b) sırrın: sırruñ A, şerrin S.

¹¹⁸⁹ (a) zıkrı: ismi K; dā'im: kā'im K. / (b) kā'im: dā'im K.

* "Beyān-ı tārīḥ-i āvān-ı te'lif: Kađ temme te'lifü'r-Risāleti'l-Bülbüliyyeti bi-°avni'l-lāhi ve't-tākati'l-°aliyyeti fī mevsimi ezḥārī'l-eyyāmi'r-Rabī°ati ve fī evānī zuḥūrī'l-el-vāni'l-verdiyyeti ve fī şudūrī'l-elḥāni'l-°andelibiyeti ve fī şehri-ı şa°bāne'l-mu°azzam ve fī yevmi işneyni'l-mükerrem ve kađ vaqa°a tesvīdühü °an yedi men ellefe ḥāzā'l-mü'ellefe ve fī sene şelāşün ve şelāşine ve elfin. (Bu Bülbüliyye risālesi Allāh'ın yardımı ve tākātiyle, güllerin açtığı, renklerin kaynaştığı, bülbüllerin ötüştüğü ilkbahar mevsiminde, Şa°bān ayının Salı günü, 1033 senesinde telif edilen müellif nüshasından istinsah edilmiştir.) K, S.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdulkadiroğlu, Abdulkerim, Halvetilik'in Şa'bâniyye Kolu ve Şeyh Şa'bân-ı Veli K llyesi, Ankara, 1991.
- Abdulkadiroğlu, Abdulkerim - TATĐI, Mustafa, Mustafa R m  Efendi Divan, Ankara, 1998.
- Akyurt, Yusuf, Resimli T rk Abideleri Kastamonu Şehri, C.XII, Ankara, 1944. (T rk Tarih Kurumu K t phanesi Yz.No:606).
- Araz, Nezihe, Anadolu Evliyaları, İstanbul, 1975.
- Ateş, Ahmet, "Metin Tenkidi Hakkında", T rkiyat Mecm ası, c.I, C.VII-VIII, İstanbul, 1942.
- Ayan, H seyin, T rk Edebiyatında G l ve B lb l Mesnevileri ve Abdurrahim Utuzimeni'nin B lb l ve G l Mesnevisi, Konya, 1995. (Sel uk  niversitesi Araştırma Fonu Proje No: 93/124).
- Başlangıcından G n m ze Kadar B y k T rk Klasikleri, C.5, İstanbul, 1987.
- Baysar, Hil l,  mer' l-Fu d  Hayatı, Edeb  Őahsiyeti, Eserleri, Ankara, 1991. (Gazi  niversitesi Sosyal Bilimler Enstit s  BasılmamıŐ Y ksek Lisans Tezi).
- Bloch t, Edgar, Bibliotegue Nationale Catalogue, Manuscrits Persans, Paris, 1932
- Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı M ellifleri, C.I, İstanbul, 1333.
- "B lb liyye", T rk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.1, İstanbul, 1976.
-  elebioğlu,  mil, Muhammediye, C.I-II, İstanbul, 1996.
- Demircioğlu, Aziz, Kastamonu'da Basılan Eserler, Kastamonu, 1987.
- Demircioğlu, Ziya, Şeyh Şa'bân-ı Veli ve Postnişinleri, Kastamonu, 1983.
- _____, Kastamonu Evliyaları, Kastamonu, 1962.
- Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca T rk e Ansiklopedik L gat, Ankara, 1997.

- Edwards, Edvard, Katalogue of the Persien Printed Books in the British Museum, London, 1922.
- Gündüz, İrfan, Tarikatler ve Silsileleri (Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye, Sâdık Vicdâni), İstanbul, 1995.
- Gürlek, Dursun, "Meçhul Meşhurlar, Ömer Fuâdî Efendî", Zaman Gazetesi, 12 Nisan 1998
- "Halvetîlik", İslam Ansiklopedisi, C.12, Millî Eğitim Bakanlığı yay., İstanbul, 1974
- İbn-i Hacer, Fethu'l-Bâri Şerhu Sahîhi'l-Buhâri, C.4, Beyrut, H.1379.
- İstanbul Kitaplıkları Tarih Coğrafya Yazmalar Katalogu, Fsk.6, İstanbul, 1946.
- İz, Mahir, Tasavvuf, İstanbul, 1969.
- Kâtip Çelebi, Keşfü'z-Zünûn, C.II, İstanbul, 1971.
- Kortantamer, Tunca, Nev'î-zâde Atâyî ve Hamse'si, İzmir, 1997.
- _____, "Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi", Ege Üniv. Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, VIII, İzmir, 1994.
- Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı, Diyanet İşleri Başkanlığı yay., Ankara, 1986.
- Kurnaz, Cemal, "Bülbül", TDV İslam Ansiklopedisi, C.6, İstanbul, 1992.
- Kut, Günay, "Menâkıb-ı Şa'bân-ı Veli", Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, İstanbul, 1989.
- Küçük, Hasan, Tarikatlar, İstanbul, 1976.
- Levend, Ağâh Sırrı, Türk Edebiyatı Tarihi, C.I, Ankara, 1988.
- Mehmet Behçet, Kastamonu Âsâr-ı Kadîmesi, İstanbul, 1341.
- Nalbant, Mehmet Emin, İki Kutup Arasında İki Feyz Kaynağı Hacı Hafız Şa'bân-ı Veli, Hacı Bayrâm-ı Veli, Kastamonu, 1976.
- Nev'î-zâde Atâi, Hadâiku'l-Hakâyık fî Tekmiletî's-Şakâik, (Haz. ÖZCAN Abdülkâdir, Şakâik-ı Nu'mâniye ve Zeyilleri, C.II, İstanbul, 1989.)
- Nureddin b. Abdülhâdi es-Sindî, Şerhu'n-Nesâî, Halep, C.7, 1986.
- Oğuz, M. İhsan, Hz. Şa'bân-ı Velî ve Mustafa Çerkeşî, İstanbul, 1995.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat, Türdav yay., İstanbul, 1992.

Ozanoğlu, İhsan, Kastamonu Kütüğü, İstanbul, 1952.

_____, Şa'bân-ı Velî Menâkıbı, Kastamonu, 1967.

_____, Türk Büyüklerinden Ünlü Bilgin ve Mutasavvıf Şa'bân-ı Veli, Hayatı, Eserleri ve Külliyesi, Kastamonu, 1966.

"Ömer Fuâdî", Evliyalar Ansiklopedisi, C.9, İhlas yay., İstanbul, 1992.

"Ömer Fuâdî Efendi", Evliyalar Ansiklopedisi, C.3, Tercüman yay., İstanbul, 1990.

"Ömer Fuâdî", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.7, İstanbul, 1976.

Öztuna, Yılmaz, Büyük Türkiye Tarihi, C.5, İstanbul, 1977.

Öztürk, Yaşar Nuri, Kuşadalı İbrahim Halvetî, İstanbul, 1982.

_____, Tasavvufun Ruhu ve Tarikatlar, İstanbul, 1990.

Sunar, Cavit, Mistisizmin Ana Hatları, Ankara, 1966.

Şemseddin Sâmi, Kâmus-ı Türkî, İstanbul, 1989.

Şeyh Abdurrahman Efendi'nin Vasiyeti, Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, Yazma No: 3670/13.

Şeyhî Mehmed Efendi, Vekâyi'ül-Fudala, (Haz. ÖZCAN Abdülkâdir, Şakâik-ı Nu'mâniye ve Zeyilleri, C.III, İstanbul, 1989.)

Şükûn, Ziya, Farsça-Türkçe Lügat, Ferhengi Ziya, M.E.B. yay., İstanbul, 1984.

Uludağ, Süleyman, "Halvetiyye", TDV İslam Ansiklopedisi, C.15, İstanbul, 1997.

_____, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 1991.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, C.3, Ankara, 1973.

Ünver, İsmail, "Mesnevi", Türk Dili Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), S.415-416-417, s.430-564.

_____, "Halvetîlik", Türk Ans., C.30, Ankara, 1981

Yazar, Nihal, Halvetîliğin Şa'bâniyye Kolu, Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâame, Ankara, 1985.

Yusuf b. ez-Zeki el-Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, Beyrut, C.8, 1980.